

Prilog 2.

MIŠLJENJA NA ZAKON

Nacrt zakona o kontroli i ograničenoj upotrebi duhana, duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje je razmatran i usvojen 16.02.2017.godine na 91. sjednici Vlade Federacije BiH, te upućen Parlamentu Federacije BiH u daljnju parlamentarnu proceduru. Nakon razmatranja i usvajanja Nacrta zakona od strane oba doma Parlamenta Federacije BiH, zaključeno je da se o zakonu ima provesti javna rasprava u trajanju od 90 dana. S tim u vezi, javne rasprave u većini kantona su provedene. Održana je i Centralna javna rasprava o Nacrtu zakona, 11.10.2017.godine. Osim toga, Nacrt zakona je od usvajanja od strane Vlade Federacije BiH, bio dostupan na internet stranici Federalnog ministarstva zdravstva za komentare, prijedloge i sugestije. U ovom dijelu „Mišljenja na zakon“ prikazat će se svi pristigli komentari, kako oni dostavljeni u pismenoj formi, tako i oni koji su izneseni tokom javnih rasprava.

Duhanska industrija:

Japan Tobacco International, svojim mailom od 13.03.2017.godine, dostavio je očitovanje na Nacrt zakona o kontroli i ograničenoj upotrebi duhana, duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje.

Japan Tobacco International (u daljem tekstu: JTI) pozdravlja mogućnost da dostavi svoje komentare Ministarstvu zdravstva FBIH, a vezano za Nacrt zakona. JTI ističe da je posebno važno naglasiti da se ovaj Zakon donosi u „*vrlo teškom trenutku kada ilegalno tržište duhana oduzima trećinu ukupne potrošnje u državi, što pravi ogromne gubitke svim legitimnim sudionicima u ovom procesu, s jedne strane i državnom proračunu, s druge strane.*“ Takav trend, po njima, dodatno potkopava temelje brige za javno zdravlje jer se ilegalni proizvodi proizvode i prevoze bez ikakve sanitarne ili kontrole kvaliteta (često sadrže visoki nivo pesticida, a ponekad i životinjski i hemijski otpad.

JTI u potpunosti podržava mjere Ministarstva, ali naglašavaju „*da će većina mjera biti kontraproduktivna, te poticajna za kriminalne organizacije uključene u širokorasprostranjenu trgovinu ilegalnim duhanom i duhanskim proizvodima.*“

U svom očitovanju, JTI navodi i podatke Uprave za indirektno oporezivanje, prema kojima je država u 2016. godini prikupila 25 mil. manje poreza od duhanskih proizvoda u odnosu na prethodnu godinu, te je zabilježila pad od 12%. Iznose i navode da je u protekle tri godine procijenjeno da je legalno tržište BiH smanjeno za 80 miliona paklica cigareta. Napominju da se podatak može provjeriti u Upravi za indirektno oporezivanje BiH. Ukazuju i na izjave Ministarstva u smislu da je BiH po broju pušača u svjetskom vrhu sa incidencom od oko 44% odrasle populacije. JTI ističe: „*Legitimno je zaključiti da je značajan broj pušača prešao na konzumiranje ilegalnih proizvoda. Ovaj opasan trend će neizbježno biti pojačan daljim drastičnim reguliranjem legalnog tržišta.*“ JTI navodi da bi se uvođenjem zabrana izlaganja duhanskih proizvoda – „*legalni proizvodi još više sakrili od kupaca suprotno činjenici da su ilegalni duhan i ilegalne cigarete danas dostupni i vidljivi u skoro svakoj ulici gdje cirkulira veći broj ljudi.*“

Imajući u vidu navedeno, JTI traži da se poduzmu legislativne aktivnosti koje neće pridonijeti da ilegalno, kriminalno, nekontrolirano tržište, u kojem se ne plaćaju porezi, prevlada nad onima koji su u lancu legitime proizvodnje i prodaje. Zbog toga je potrebno da se Nacrt zakona izmijeni na način da se postignu ciljevi zaštite javnog zdravlja bez nanošenja nepotrebne štete po fiskalni i ekonomski sistem zemlje.

JTI je dostavio i popunjen Obrazac za komentare i sugestije (dana 03.08.2017.godine). U smislu općeg komentara JTI ističe sljedeće: Dijelovi zakona koji se odnose na izmjene pakovanja ne mogu biti doneseni na nivou Federacije BiH, a da ista takva zakonska obaveza ne postoji u Republici Srpskoj. U slučaju da se u Federaciji BiH okonča javna rasprava u vezi ovog zakona, a da se u Republici Srpskoj u parlamentarnij proceduri ne nalazi isti zakon sa identičnim odredbama – sve odredbe vezane za izmjene pakovanja moraju biti izbačene iz novog prijedloga zakona. Naime, nametanje obaveza proizvođačima da imaju različito pakovanje za FBiH i RS bilo bi bez presedana u našoj zemlji, u suprotnosti sa odredbama koje je BiH preuzela u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, te suprotno odredbama WTO o slobodnoj trgovini i jedinstvenom tržištu Bosne i Hercegovine.

U smislu načelnih komentara JTI, Federalno ministarstvo zdravstva, kao obrađivač propisa ističe sljedeće: U pogledu navoda o uticaju odredbi zakona na jačanje ilegalnog tržišta na račun legalnog prometa duhanskim proizvodima, treba ukazati na to da nije jasna veza između zabrane pušenja u javnim prostorima i zabrane izlaganja duhanskih proizvoda sa jačanjem ilegalnog tržišta duhanskih proizvoda. Nacrt Zakona ni na koji način ne otežava poreskim i drugim nadležnim organima Bosne i Hercegovine (BiH) i Federacije BiH da se u skladu sa svojim ovlaštenjima bore protiv ilegalnog prometa duhanskih proizvoda. Zabrana pušenja može samo da olakša ovu borbu pošto će se smanjiti broj mjesta na kojima će biti dozvoljena konzumacija duhanskih proizvoda. Ukoliko postoji potreba za povećanjem ovlaštenja organima zaduženim za borbu protiv ilegalne trgovine duhanom i duhanskim proizvodima, to se može razriješiti u dijalogu sa tim drugim institucijama. Bitno je naglasiti da ilegalna trgovina postoji više kao rezultat nedovoljne kontrole organiziranog krijumčarenja, neadekvatnih mjera kontrole duhana i falsificiranja, nego rezultat oporezivanja duhana. Za obuzdavanje ilegalne trgovine neophodno je osigurati sveobuhvatne strategije za suprotstavljanje kriminalnim aktivnostima istovremeno održavajući poreze na duhan visokim što je dio sveobuhvatnog pristupa u cilju smanjenja pušenja, i nije u ovlasti sektora zdravstva.

Vidljivo izlaganje duhanskih proizvoda, odnosno pitanje zabrane tog izlaganja je pitanje na koje je, osim JTI, ukazano od strane više subjekata. Važno je napomenuti da je intencija obrađivača propisa, prvobitno, bila da glavni cilj zabrane jeste zaštita zdravlja mladih (jer upravo oblici izlaganja, odnosno promoviranja jesu elementi koji stimuliraju početak pušenja i kupovinu duhana). S obzirom na pristigle komentare u pogledu ovog pitanja, isti su razmotreni, te shodno tome, urađene su određene modifikacije člana 23.

Kada je riječ o pojedinačnim prijedlozima za Nacrt zakona dostavljenim od JTI, upućujemo na tabelarni prikaz prijedloga, komentara i sugestija zaprimljenih u vezi sa odredbama Nacrta zakona (**Prilog 3.** uz Nacrt zakona).

Imperial Tobacco, svoje očitovanje je dostavio putem maila (13.03.2017) i putem pošte (u hard kopiji). Imperial Tobacco (u daljem tekstu: IT), ne spori potrebu da područje proizvodnje i prodaje duhanskih proizvoda bude regulirano, međutim smatraju da „*najveći dio mjera predloženih u Nacrtu zakona predstavlja opasnost za legalno tržište u Federaciji BiH, unosi nova, nepotrebna opterećenja u prodajnom lancu i potencijalno ugrožava veliki broj radnih mjesta u trgovini i ugostiteljstvu.*“

U ovom očitovanju, IT se ne bavi pojedinačnim odredbama Nacrta zakona, stava su da zakon treba da prođe kroz proces javnih konsultacija. Ukazuju na ključne probleme i izmjene u odnosu na važeću regulativu, a koje nose najveću opasnost u budućnosti. Posebno ukazuju da su svjesni da će „*u budućnosti biti neophodno uskladiti regulativu o duhanskim proizvodima sa važećom regulativom u EU*“, ali smatraju da „*trenutno za najveći broj mjera ne postoji niti jedan valjan razlog za momentalnu harmonizaciju koja može ići na*

štetu građana BiH.“ Potpuna zabrana pušenja na javnim mjestima i zabrana izlaganja proizvoda na mjestima prodaje svakako nisu dio jedinstvene EU regulative. Veliki broj država u okruženju i EU ne podržava ovako stroge standarde. IT ističe da je ovo posebno veliki udarac za sektor maloprodaje, koji čak ni u državama sa mnogo višim standardom i boljom ekonomskom situacijom nije u stanju da iznese ovaj regulatorni okvir. Uvođenje ovih mjera može rezultirati značajnim gubitkom radnih mjesta u ugostiteljstvu i maloprodaji, posebno u kategorijama manjih i nezavisnih preduzeća koja nisu u mogućnosti da se dovoljno brzo prilagode gubitku prihoda i investicijama koje su potrebne za usaglašavanje prakse sa zakonom.

Nadalje, IT ističe sljedeće: *„Što se tiče mjera koje su preuzete iz EU regulative, a tiču se izgleda pakovanja, zdravstvenih upozorenja, i ograničenja formata i sadržaja proizvoda, te praćenja proizvoda u lancu snabdjevanja, smatramo da u ovom trenutku ne postoji niti jedan razlog da se harmonizacija i implementacija mjera ubrzava. Danom stupanja u EU svakako da je jasno da se i ove mjere moraju implementirati u zakonu i praksi. Posebno želimo da ukažemo da i u EU regulativi mnoge donijete mjere tek treba da stupe na snagu, i to sa odloženom primjenom od dvije ili više godina. Osim toga, promjenom izgleda i obilježavanja paklice u FBiH, direktno se narušava i princip jedinstvenog tržišta Bosne i Hercegovine, što je u apsolutnoj suprotnosti sa svim načelima i javno iznesenim stavovima, ove, svih prethodnih Vlada FBiH, kao i svih relevantnih domaćih i međunarodnih institucija.“*

Federalno ministarstvo zdravstva ovdje mora skrenuti pažnju na proces evropskih integracija i obaveze koje proističu iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji. Naime, u procesu pridruživanja, značajan segment čini usklađivanje, odnosno harmonizacija domaćih propisa sa propisima Evropske unije. Usklađivanje/harmonizacija jeste proces prilagođavanja pravnog sistema jedne države, koja pretenduje članstvu u EU - zajednici *acquis*. To važi za sve pridružene države, stoga pravni sistem mora biti usklađen sa *acquis*-om. Sam proces usklađivanja odvija se u dvije faze koje obuhvataju: usvajanje zakonodavstva (ili harmoniziranje) i implementaciju zakonodavstva.

Usklađivanje propisa je uvijek dio sveobuhvatnijeg procesa zakonskih i administrativnih reformi koje se odnose na pravnu i ekonomsku tradiciju i evropiziranje domaćeg pravnog i administrativnog sistema. Dakle, harmonizacija nacionalnih propisa sa zakonodavstvom EU mora se posmatrati kroz prizmu uvjeta koje država mora ispuniti kako bi mogla postati ravnopravna članica ove evropske zajednice. Stoga je potpuno nejasan komentar IT da nema razloga da se harmonizacija propisa „ubrzava“. Pridruživanje EU jeste upravo dugotrajni proces, koji postepeno, u različitim oblastima društva, vodi ka ispunjavanju uvjeta utvrđenih kroz evropsko zakonodavstvo, da bi jedna država mogla ući u Uniju na ravnopravnim osnovama sa drugim članicama. Ne postoji nikakva mogućnost ulaska u EU za državu koja nije prošla fazu usklađivanja propisa i prakse sa propisima EU; ta faza ne može da se odvija po ulasku u EU.

Član 49. EU propisuje da: „Svaka evropska država koja poštuje principe propisane u članu 6(1) može podnijeti zahtjev za članstvo u EU“. A kriteriji za ispitivanje zahtjeva za članstvo su: tzv. „evropstvo“ države koja podnosi zahtjev i uvjeti propisani članom 6(1) – država mora poštovati principe: slobode, demokratije, da poštuje ljudska prava i osnovne slobode, te da osigura vladavinu prava. Dalje, kriterij za pristup utvrdilo je Vijeće Evrope u Kopenhagenu (1993.godine), tzv. Kriteriji iz Kopenhagena, među kojima je „mogućnost države da preuzme obaveze članstva, uključujući prihvatanje ciljeva političke, ekonomske i monetarne unije (sposobnost da se prihvati *acquis* zajednica).“¹ Apsolutni preduvjet za

¹ Doc. Juan Diego Ramirez-Cardenas Diaz, Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između EU i Bosne i Hercegovine – Pregled odredaba o usklađivanju zakona, predavanje. Autor je docent na Evropskom institutu za javnu upravu, gostujući

otvaranje pregovora o pristupu EU, jeste usklađenost sistema države sa ekonomskim i *acquis* kriterijima EU, i to prije stvarnog pristupa Evropskoj uniji.

Podsjećanja radi, pravna stečevina Evropskih zajednica tzv. ***acquis communautaire***, franc. (skraćeno *acquis*), skup je prava i obaveza koji sve zemlje članice obavezuje i povezuje unutar Evropske unije. *Acquis* ne predstavlja samo pravo u užem smislu s obzirom na to da obuhvata: sadržaj, načela i političke ciljeve osnivačkih ugovora, zakonodavstvo (uredbe i direktive) usvojeno primjenom osnivačkih ugovora, te presude Suda Evropske zajednice, zatim međuinstitucionalne sporazume, izjave, preporuke,² deklaracije i rezolucije koje je EU usvojila, mjere koje se odnose na zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku, mjere koje se odnose na pravosuđe i unutrašnje poslove, te međunarodne ugovore koje je sklopila Zajednica, kao i ugovore između zemalja članica u području djelovanja EU.³

Sekundarni izvori prava EU su akti koje donose institucije EU u okviru tri stupa na kojima počiva Unija: triju Zajednica [Evropske zajednice (EZ), Evropske zajednice za ugljen i čelik (EZUČ) i Evropske zajednice za atomsku energiju (EURATOM)], Zajedničke vanjske i sigurnosne politike (ZVSP), te Saradnje u području pravosuđa i unutrašnjih poslova (SPUP). Akti koji se donose u okviru triju Zajednica dijele se na:

- **obavezujuće** (uredbe,⁴ direktive,⁵ odluke,⁶ smjernice), te
- **neobavezujuće** (preporuke, mišljenja).⁷

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju nova je generacija evropskih, odnosno međunarodnih sporazuma posebno osmišljenih za potrebe država jugoistočne Evrope. Za razliku od međunarodnih sporazuma koji su bili ponuđeni državama centralne i istočne Evrope, sadrži jedan bitno drugačiji element - element stabilizacije. Stabilizacija u okviru pridruživanja znači uređivanje odnosa unutar same države, putem reforme i jačanja institucija, vladavine prava, zatim demokratizacije društva i transformacije privrede iz planskog koncepta u tržišnu privredu. Ova vrsta sporazuma predstavlja izvor komunitarnog prava, te je provedba obaveza koje iz njega proizlaze od krucijalnog značaja za pravni poredak zemlje. Na ovaj se način države regiona uvode u ugovorni odnos sa EU, tačnije evropskim zajednicama i njihovim državama članicama.⁸ Bosna i Hercegovina je preuzela obavezu usklađivanja svog zakonodavstva sa *acquis communautaire* po osnovu člana 70. Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP). Bosna i Hercegovina je potencijalni kandidat za članstvo u Evropskoj uniji. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju BiH Evropskoj uniji je stupio na snagu 01.06.2015. godine, tada je BiH prešla iz faze dobrovoljne harmonizacije propisa u fazu obavezne harmonizacije zakonodavstva sa propisima EU. Navedeno znači

---

predavač Direkcije za evropske integracije Bosne i Hercegovine na organiziranim edukacijama za državne službenike zaposlene u organima uprave Bosne i Hercegovine. (Predavanje održano u maju 2009. godine, Sarajevo)

² Doc. Juan Diego Ramirez-Cardenas Diaz, Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između EU i Bosne i Hercegovine – Pregled odredaba o usklađivanju zakona, predavanje. Autor je docent na Evropskom institutu za javnu upravu, gostujući predavač Direkcije za evropske integracije Bosne i Hercegovine na organiziranim edukacijama za državne službenike zaposlene u organima uprave Bosne i Hercegovine. (Predavanje održano u maju 2009. godine, Sarajevo)

³ Sektor za harmonizaciju pravnog sistema Direkcije za evropske intergracije: Amela Alihodžić, Sead Musić, Milkica Milojević, Almedina Šabanović, Dženana Hodžić, Dženita Jugo i Duško Glodić, *Priručnik za usklađivanje propisa Bosne i Hercegovine sa propisima Evropske unije*, Direkcija za evropske integracije Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2005, str. 33.

⁴ Uredba je opći pravni akt čije su mjere primjenjive na sve države članice, sa ciljem harmonizacije. Uredbe su obvezujuće u cijelosti i direktno primjenjive. Države kandidati su u obavezi da ih transponiraju u svoj pravni sistem, s tim da se po pristupanju u EU stavljaju van snage (zato što će se tada direktno primjenjivati).

⁵ Direktive su obvezujuće u pogledu ciljeva, a državama se prepušta izbor u pogledu oblika i metode provedbe, odnosno kako će se cilj Direktive postići.

⁶ Odluke (uključujući odluke Evropskog suda) pojedinačni su pravni akti, obvezujući u cijelosti za one kojima su namijenjeni (pojedincima ili državama članicama). Države kandidati dužne su ih provesti u nacionalno zakonodavstvo ukoliko su relevantne.

⁷ Sektor za harmonizaciju pravnog sistema Direkcije za evropske intergracije: Amela Alihodžić, Sead Musić, Milkica Milojević, Almedina Šabanović, Dženana Hodžić, Dženita Jugo i Duško Glodić, *Priručnik za usklađivanje propisa Bosne i Hercegovine sa propisima Evropske unije*, Direkcija za evropske integracije Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2005, str. 45.

⁸ Snežana Zečević, „Usklađivanje nacionalnih propisa sa propisima Evropske unije“, *Medijski dijalozi – Časopis za istraživanje medija i društva*, Vol. 2, No. 3, str. 213.

da je BiH trenutno u fazi prilagođavanja sistema za punu implementaciju SSP-a. Ključna obaveza BiH proisteklih iz SSP-a jeste i harmoniziranje nacionalnih propisa za važećim zakonodavstvom EU.

Prema članu 70. SSP „Strane priznaju važnost usklađivanja postojećeg zakonodavstva Bosne i Hercegovine sa zakonodavstvom Zajednice, kao i njegovog efikasnog provođenja. Bosna i Hercegovina nastojat će osigurati postepeno usklađivanje svojih postojećih zakona i budućeg zakonodavstva s pravnom tečevinom (*acquis-em*) Zajednice. Bosna i Hercegovina osigurat će propisnu primjenu i provođenje postojećeg i budućeg zakonodavstva. Nadalje, usklađivanje će početi danom potpisivanja ovog sporazuma i postepeno će se proširivati na sve elemente pravne tečevine (*acquis-a*) Zajednice iz ovog sporazuma do kraja prelaznog perioda definiranog članom 8. ovog Sporazuma. Usklađivanje će se u svojoj ranoj fazi fokusirati na osnovne elemente pravne tečevine (*acquis-a*) Zajednice koji se odnosi na unutrašnje tržište kao i na druge oblasti vezane za trgovinu. U kasnijoj fazi Bosna i Hercegovina fokusirat će se na preostale dijelove pravne tečevine (*acquis-a*) Zajednice. Usklađivanje će se provoditi na osnovu programa koji će dogovoriti Evropska komisija i Bosna i Hercegovina. Bosna i Hercegovina će, također, u dogovoru s Evropskom komisijom, detaljno dogovoriti na koji način će pratiti postupak usklađivanja zakonodavstva i radnji koje treba preduzeti na provođenju zakona.“⁹

Iz navedenog člana proizlazi redoslijed prioriteta za poslove usklađivanja: prvo *acquis* za unutrašnje tržište, zatim područja koja se odnose na trgovinu, a nakon čega slijede ostali dijelovi *acquis-a*. Što se tiče rokova, članovima 8, 18. i 70. SSP-a utvrđeno je da usklađivanje propisa počinje sa danom potpisivanja SSP-a, a pridruživanje će se postepeno realizirati kroz period tranzicije od maksimalno šest godina.¹⁰ Važno je napomenuti da je rok ispunjavanja ukupnih obaveza prilagođavanja i harmoniziranja zakona sa pravnim sistemom EU šest godina, pri čemu treba imati u vidu da SSP može biti suspendiran.¹¹

Slijedom naprijed navedenog, neupitno je da postoji jasan pravni osnov iz kojeg proizlazi obaveza usklađivanja propisa Bosne i Hercegovine sa propisima EU. Usklađivanje, kao proces, obaveza je nadležnih organa na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini, shodno ustavnoj podjeli nadležnosti u Bosni i Hercegovini.

Također, po pitanju usklađivanja sa direktivama, kao sekundarnim izvorima prava EU, valja istaći da se cilj direktive, njena suština, treba jasno oslikavati u domaćem zakonodavstvu, a da se način i model prilagođavanja cijeni u svakoj datoj situaciji, shodno uvjetima u zemlji i potrebama u procesu približavanja standardima EU. Navedeni proces se označava „**harmonizacijom**“. Glavni instrument za harmonizaciju su direktive. Harmonizacija može biti pozitivna, negativna, potpuna i minimalna.

Proces harmonizacije prava podrazumijeva da se pravni propisi Bosne i Hercegovine usklade sa pravnim propisima Evropske unije, odnosno sa *acquis communautaire* (skupom prava i obaveza koji povezuje članice EU), i to postepeno. Kao što je već istaknuto, radi se o procesu koji je dugotrajan, i koji ne trpi daljnja odlaganja.

Dakle, usklađivanje zakonodavstva je politika EU koja služi postizanju cilja ujednačavanja prava u zemljama članicama, u obimu i u mjeri koji treba da omogući uspostavljanje i funkcioniranje zajedničkog tržišta. Odnosi se i na zemlje koje se nastoje pridružiti EU. Usklađivanje nije samo prosta formalna procedura, niti je sama sebi cilj; to je instrument za ostvarivanje širokog spektra pravno-tehničkih, ekonomskih i političkih ciljeva. Također,

⁹ Citirano prema članu 70. Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju zaključenog između EU i Bosne i Hercegovine. Tekst sporazuma dostupan na službenoj stranici Direkcije za evropske integracije Bosne i Hercegovine.

¹⁰ Član 8. Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju zaključenog između EU i Bosne i Hercegovine.

¹¹ Mr. sci Enes Čengić, *Bosna i Hercegovina – put ka Evropskoj uniji*, BH Most, Sarajevo, 2010.god, str. 145. i 146.

usklađivanje nije prosto transponiranje komunitarnih pravnih normi u nacionalno zakonodavstvo. Kvalitet procesa harmonizacije mjeri se i dokazuje primjenom ovih propisa u unutrašnjem pravnom poretku.¹²

Proces pridruživanja Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji je proces koji svoje uporište ima u SSP-u, i nikako se ne može tvrditi, kako to IT navodi, da harmonizacija domaćih propisa sa propisima EU ide na štetu građana BiH. Naprotiv, ovaj proces je usmjeren na zaštitu građana, a u oblasti zdravstva na zaštitu javnog zdravlja, posebno zdravlja mladih.

Nadalje, IT ukazuje i da elektronske cigarete, po njima, nisu duhanski proizvod. One ne sadrže duhan i njihovo konzumiranje ne spada u definiciju pušenja (član 2. Nacrta zakona). IT je stava da elektronske cigarete ne treba da budu regulirane ovim Zakonom i da ne treba da budu izjednačene sa duhanskim proizvodima, a njihovo konzumiranje postovječeno je sa pušenjem.

S tim u vezi, obrađivač zakona, ukazuje da elektronske cigarete jesu nova kategorija proizvoda koja brzo raste i simulira ponašanje slično pušenju. U interesu zaštite javnog zdravlja je da se ovaj novi proizvod uredi Zakonom o kontroli i ograničenoj upotrebi duhana, duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje, naročito ako se uzme u obzir činjenica da elektronske cigarete sve više koriste mladi i nepušači. Također, dozvola pušenja elektronskih cigareta na javnim mjestima bi mogla da ima negativne efekte na osobe koje su nedavno prestale da puše, kao i na osobe koje bi mogle da počnu da koriste elektronske cigarete.

Na kraju, IT napominje da u Nacrtu zakona postoji značajan broj izmjena u odnosu na važeći Zakon, koje mogu naići na veliki broj problema u implementaciji, ali i izazvati značajnu štetu državi i građanima. Zbog navedenog IT poziva da se kroz javne konsultacije dođe do optimalnog rješenja, primjerenog trenutku, ekonomskoj situaciji u Federaciji BiH i potrebama da se regulativa duhanskih proizvoda učini suštinski efikasnom, a ne „*bespotrebno oštom i teško primjenjivom, bez posljedica na privredu i potrošače*“.

Federalno ministarstvo zdravstva ističe da su dva temeljna cilja donošenja zakona:

- Prvi cilj je unaprjeđenje i zaštita zdravlja stanovništva od posljedica izloženosti svakom obliku duhanskog dima i smanjenje obolijevanja i smrtnosti od bolesti srca i krvnih sudova i raka kao oboljenja povezanih sa pušenjem kao jednim od vodećih faktora rizika. Ovaj Zakon na prvo mjesto stavlja pravo na zdravlje. Posebno naglašavamo da je Zakon fokusiran na zaštitu zdravlja mladih (obrazloženo u dijelu „Razlozi za donošenje zakona“ – **Prilog 1.**).

- Drugi cilj je ispunjavanje međunarodne obveze u smislu usklađivanja sa Okvirnom konvencijom o kontroli duhana Svjetske zdravstvene organizacije koju je BiH ratificirala 2009. godine, kao i djelimična harmonizacija sa propisima Evropske unije iz ovog područja, posebno Direktivom 2014/40/EU (a što naprijed obrazloženo).

Philip Morris, Beograd, u dva navrata je dostavio svoje očitovanje na Nacrt zakona, i to putem maila 14.03.2017. i 28.06.2017.godine. U oba slučaja identičan materijal je zaprimljen i putem pošte (u hard kopiji). Napominjemo da su komentari i sugestije

---

¹² Sektor za harmonizaciju pravnog sistema Direkcije za evropske intergracije: Amela Alihodžić, Sead Musić, Milkica Milojević, Almedina Šabanović, Dženana Hodžić, Dženita Jugo i Duško Glodić, *Priručnik za usklađivanje propisa Bosne i Hercegovine sa propisima Evropske unije*, Direkcija za evropske integracije Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2005, str. 57. i Snežana Zečević, „Usklađivanje nacionalnih propisa sa propisima Evropske unije“, *Medijski dijalozi – Časopis za istraživanje medija i društva*, Vol. 2, No. 3, str. 211.

dostavljeni u junu mjesecu 2017.godine u formi Obrasca, kreiranog za tu namjenu povodom javne rasprave o Nacrtu zakona.

U smislu općeg komentara na Nacrt zakona kompanija Philip Morris, ističe sljedeće: „*ovaj Zakon, u svom trenutnom obliku, sadrži prijedloge pretjerano restriktivnih mjera koje mogu imati ozbiljne posljedice po tržište i sve učesnike u tržišnoj utakmici (potrošače, maloprodavce, ugostitelje, legalnu industriju i državu), te je iz toga evidentno da je isti napisan bez adekvatne analize efekata i rizika.*“

Kompanija Philip Morris naglašava da **zabrana izlaganja duhanskih proizvoda na mjestu prodaje** ne postiže ni jedan cilj javnog zdravlja. Dosadašnje analize dokazuju da izlaganje duhanskih proizvoda ne utječe na to da li će se neko odlučiti za pušenje ili nastaviti da puši. Također, izlaganje proizvoda na mjestu prodaje ne utiče ni na porast maloljetničkog pušenja, za što je jedina učinkovita mjera jačanje kontrole pri provođenju postojeće zabrane prodaje duhanskih proizvoda osobama mlađim od 18 godina.

Zbog ovih nedostataka je odbačena kao nedjelotvorna mjera tokom izrade Duhanske direktive (Direktiva 2014/40/EU), na koju se poziva u obrazloženju nacrtu ovog Zakona. Ne sadrži je ni jedna direktiva EU, a ne zahtjeva je čak ni Okvirna konvencija o kontroli duhana Svjetske zdravstvene organizacije. Na kraju, ni jedna od zemalja Zapadnog Balkana koje su u procesu pristupanja EU nije uvela ovakve mjere i restrikcije.

Dodatno, ova odredba neposredno pogoduje razvoju crnog tržišta s obzirom na to da potrošači neće moći vidjeti svoje duhanske proizvode na prodajnom mjestu, pa će biti usmjereni na alternative koje su im dostupne i vidljive, kao što su ulični prodavci rezanog duhana za motanje i švercovanih cigareta.

Prije nego što se ozbiljno pristupi razmatranju uvođenja zabrane izlaganja duhanskih proizvoda na mjestu prodaje, neophodno je izvršiti analizu efekata i rizika koje takva zabrana može prouzrokovati. Prije svega, neophodno je ispitati kakve efekte ovakva mjera može imati po maloprodavce koji u mnogome zavise od izlaganja cigareta i drugih duhanskih proizvoda na svom prodajnom mjestu. Opće je poznato da maloprodavcima izlaganje proizvoda služi kao **osnovno oruđe za obezbjeđivanje protoka kupaca i prometa robe**. Oduzimanjem prava da se jedna čitava kategorija proizvoda izlaže na mjestu prodaje, imajući u vidu da je u pitanju kategorija legalnih proizvoda, proizvedenih i uvezenih u skladu sa svim primjenjivim domaćim i međunarodnim standardima, maloprodavcima se vezuju ruke i ograničava konkurentnost na tržištu.

U pogledu zabrane izlaganja duhanskih proizvoda na mjestu prodaje upućujemo na osvrt Federalnog ministarstva zdravstva iznesen naprijed kod sličnih komentara datih od strane Japan Tobacco. Odredba člana 23. Nacrta zakona je djelomično modificirana.

Dalje, Philip Morris navodi da je zakonom pokušano uvođenje **novih duhanskih proizvoda** na tržište BiH po uzoru na EU, pa su tako neke definicije doslovce prevedene na bosanski jezik, to je učinjeno vrlo neprecizno te može doći do pogrešnog tumačenja. Najbolji primjer toga je zabrana tzv. „snus“ proizvoda koja je prekopirana iz Duhanske direktive EU, ali je prilikom kopiranja direktiva loše prevedena pa bi se moglo tumačiti da je namjera zakonodavca bila da ovim zakonom zabrani sve proizvode za oralnu upotrebu (uključujući tu i cigarete, kao i nove duhanske proizvode).

Također, iako je ovim Nacrtom zakona predviđeno njihovo uvođenje na tržište BiH, novi duhanski proizvodi nisu posebno uređeni, iako ni propisi EU ni Okvirna konvencija ne sadrže ograničenja koja se odnose na njihovo izlaganje, niti informiranje potrošača o njima. Ovi proizvodi predstavljaju sasvim novu kategoriju proizvoda kada se isti uspoređuju s

tradicionalnim duhanskim proizvodima. Navedeni proizvodi se ne mogu i ne smiju izjednačavati sa tradicionalnim duhanskim proizvodima, te s njima poistovjeđivati, propisujući istovjetne odredbe za dvije potpuno različite kategorije proizvoda. U prilog potrebi navedenog različitog tretmana novih duhanskih proizvoda, potvrđuje ne samo okolnost da regulativa EU označene proizvode regulira zasebno, te iste ne poistovjeđuje s tradicionalnim duhanskim proizvodima, već u prilog tome govore i provedena mnogobrojna neovisna naučna istraživanja (kao što je između ostalog i nedavno objavljeno istraživanje nezavisnih stručnjaka koje je objavio Zavod za javno zdravstvo Engleske), koja potvrđuju kako su novi duhanski proizvodi najvjerojatnije manje štetni od tradicionalnih duhanskih proizvoda.

Federalno ministarstvo zdravstva skreće pažnju da je definicija novih duhanskih proizvoda dijelom korigirana, shodno odredbama Direktive 2014/40/EU. Međutim, Nacrt zakona nove duhanske proizvode tretira samo u obimu kako je to definirano i navedenom Direktivom.

Što se tiče odredbi koje se odnose na **označavanje i oblik pakovanja**, Philip Morris navodi da ove odredbe ni na koji način ne doprinose ostvarivanju ciljeva javnog zdravlja. Zabrana postojećih oblika pakovanja uzrokovala bi dodatne troškove za legitimne proizvođače zbog prilagođavanja novim zahtjevima za pakiranje. Obrađivač zakona napominje da član 17. Nacrta preuzima rješenje člana 14. Direktive 2014/40/EU i ne pominje oštre ivice. Hrvatski, slovenački¹³ i zakoni kojima se implementira EU Direktiva koriste isti termin „kvadar“ kao i Nacrt. Skrećemo pažnju da je u preambuli Direktive 2014/40/EU, par. (28) posebno istaknuto sljedeće: *„Kada se propisuje oblik kvadra, zaobljene ili ukošene rubove trebalo bi smatrati prihvatljivima, pod uvjetom da zdravstveno upozorenje obuhvaća površinu istovjetnu onoj na jediničnom pakiranju bez takvih rubova.“* S tim u vezi, izvršena je dopuna člana 17., kako bi se pojasnio pojam „kvadra“ i otklonile nedoumice o značenju istog.

Nacrt zakona predviđa i tzv. jedinstvenu identifikacijsku oznaku. Philip Morris tvrdi da je ta oznaka potpuno neprovodiva u praksi. Naime, ona zahtjeva da svako pojedinačno pakovanje duhanskog proizvoda sadrži slovni ispis koji obuhvata 11 predviđenih elemenata, i to na svim jezicima u službenoj upotrebi u BiH. Obrađivač propisa naglašava da slovni ispis na pojedinačnim pakovanjima uopće nije svrha reguliranja jedinstvene identifikacijske oznake. Međutim, cijeneći da sistem za JIO još nije primijenjen u praksi u Evropskoj uniji, zbog čega se primjena mora dogoditi i u BiH, odlučeno je da se odredba člana 13. briše.

Philip Morris navodi da su **rokovi za prilagođavanje primjeni** prekratki i neprovodivi, te uzrokuju nesrazmjerno visoke troškove legalnoj industriji i maloprodavcima i ugrožavaju javne prihode. U slučaju kratkih rokova ne postoji mogućnost postupnog prilagođavanja novim zahtjevima poslovanja, već se proizvođači izlažu novim, neplaniranim finansijskim troškovima što može imati efekt na strateške odluke o poslovanju u zemlji uopće. Nacrt Zakona predviđa zabranu prometovanja proizvoda sa starim zdravstvenim upozorenjem samo 12 mjeseci od stupanja na snagu zakona (a ne do isteka postojećih zaliha). To znači da će milioni paklica cigareta postati nezakonitim širom Federacije BiH. Kako se po postojećem Zakonu o akcizama ovaj porez plaća unaprijed, svi proizvođači, distributeri, veletrgovci i maloprodavci kod kojih se nakon isteka roka od 12 mjeseci nađu paklice sa starim izgledom tražit će povrat akciza i PDV-a. Taj čin mogao bi imati značajan uticaj na stabilnost državnog budžeta.

Federalno ministarstvo zdravstva je razmotrilo rokove za prilagodbu Zakonu, te su odredbe s tim u vezi korigirane u Nacrtu zakona.

¹³ Član 18. Zakona

<https://tobaccocontrolaws.org/files/live/Slovenia/Slovenia%20-%20TC%20Act%202017%20-%20national.pdf>

Philip Morris u svom očitovanju dalje iznosi **pojedinačne primjedbe** na Nacrt zakona, te upućujemo na tabelarni prikaz prijedloga, komentara i sugestija zaprimljenih u vezi sa odredbama Nacrta zakona (**Prilog 3.** uz Nacrt zakona).

British American Tobacco, svoje očitovanje je dostavio dana 28.03.2017.godine, putem maila. Isti materijal dostavljen je i u hard kopiji. Društvo TDR d.o.o. (u nastavku: »TDR«), kao jedno od društava u sastavu British American Tobacco (u nastavku: »BAT«), u svom očitovanju ističe da Ministarstvo, kao razlog donošenja Zakona, navodi potrebu zaštite javnog zdravlja, obzirom na štetnost pušenja. U odnosu na trenutno važeći Zakon o ograničenoj uporabi duhanskih prerađevina, detaljnije uređuje predmetnu materiju, obzirom da trenutno važeći Zakon sukladno navodima Federalnog ministarstva zdravlja ne prati »promjene u međunarodnom i europskom pravnom okviru«. Nadalje, nadležno Ministarstvo, kao drugi bitan razlog donošenja predloženog Zakona ističe nužnost usklađivanja zakonodavstva Federacije BiH s odredbama Okvirne konvencije Svjetske zdravstvene organizacije o nadzoru nad duhanom (u nastavku: »FCTC«), kao i usklađenje sa propisima Europske unije. S time u vezi, BAT je istakao načelni komentar na Nacrt zakona:

- FCTC, kao što i sam naziv kaže, jest okvirna konvencija, koja na općeniti i neobavezujući način utvrđuje određene okvirne mjere usmjerene ka smanjenju potražnje i opskrbe duhanom, no, svaka članica FCTC dužna je u skladu sa svojim Ustavom i ustavnim uređenjem, ali i zakonodavnim okvirima, urediti predmetnu materiju, što nužno ne podrazumijeva, niti se to zahtjeva, jednostavno prenošenje odredbi FCTC-a u nacionalno zakonodavstvo, a da se pri tome ne uzimaju u obzir i specifičnosti legislative, pa i gospodarskog uređenja pojedine države - članica FCTC-a;
- Nadalje, u prijedlogu Zakona, nadležno Ministarstvo ističe i nužnost usklađenja s pravnom regulativom Europske unije, međutim, nejasno biva kako se ta obveza ističe i traži kada Bosna i Hercegovina nije članica Europske unije te time sve dok ona doista i ne postane članica Europske unije, nema obaveze prijenosa EU zakonodavstva u svoje nacionalno zakonodavstvo, pa ni spomenutih Direktiva EU i Preporuka Vijeća EU, a to posebice ne u slučaju kada bi se takav prijenos protivio ustavnopravnom uređenju Bosne i Hercegovine;
- Kada se razmatra s aspekta državnog uređenja, Bosna i Hercegovina jest nedvojbeno država *sui generis*, što se očituje u podijeli države na dva entiteta – Federaciju Bosne i Hercegovine, te Republiku Srpsku, gdje oba entiteta imaju vrlo visok stepen autonomije, uključujući i vlastita Ministarstva zdravlja. Iz navedenih razloga je pri donošenju predloženog Zakona svakako trebalo voditi računa i o zakonodavstvu Republike Srpske, a kako bi se poštovalo i omogućilo osnovno Ustavom BiH zajamčeno pravo - pravo na slobodu tržišnog gospodarstva. Naime, Ustav BiH u 4. alineji Preambule i u članu II/3. k (zaštita imovine) propisuje ustavnopravni okvir za slobodu tržišne privrede, koju čine četiri osnovne (ekonomske) slobode: sloboda kretanja osoba, robe, usluga i kapitala u cijeloj zemlji. Stoga, nesporno je kako i sam Ustav BiH time postavlja okvirnu zabranu aktivnosti, koja bi eklatantno kršila te slobode, čime je uspostavljeno osnovno načelo zabrane kontrola na entitetskim nivoima razgraničenja. Entiteti Bosne i Hercegovine imaju obvezu razvijanja pozitivne tržišne integracije, koja se može ostvariti isključivo harmonizacijom pravnih sistema u entitetima. Čak je i sam Ustavni sud BiH u svojoj Odluci broj: U 68/02 od 26.06.2004. godine zaključio kako je obaveza države da osigura funkcionalan privredni poredak, te da osigura ukupnu privrednu ravnotežu. Slijedom navedenog, jasno je kako uspostavljanje različitog zakonodavnog uređenja duhana i duhanskih proizvoda u Federaciji BiH, a u odnosu na uređenje tih istih proizvoda u Republici Srpskoj, predstavlja očito

narušavanje načela jedinstvenosti tržišta Bosne i Hercegovine, te time i slobodu kretanja robe unutar teritorija Bosne i Hercegovine, čime se povrijeđuje jedno od osnovnih prava zajamčenih Ustavom BiH, a to je sloboda tržišne privrede i tržišne ravnoteže na jedinstvenom tržištu Bosne i Hercegovine.

U pogledu iznesenih navoda BAT-a, Federalno ministarstvo zdravstva ukazuje da određeni međunarodni dokumenti imaju obavezujuću pravnu snagu zbog svoje prirode međunarodnih ugovora. Naime, međunarodni ugovori proizvode dejstvo između samih strana ugovornica. Ugovor je zakon samo za strane ugovornice. Bečka konvencija o ugovornom pravu iz 1969.¹⁴ odredbom člana 34. utvrđuje da ugovor ne proizvodi obaveze ni prava za treće države bez njihovog izričitog pristanka – *pacta tertiis nec nocet nec procunt*. Tako međunarodno pravo utvrđuje opće načelo da se međunarodni ugovori moraju izvršavati u dobroj vjeri, te da se država potpisnica ugovora ne može pozivati na odredbe u svom unutrašnjem pravu za pravdanje svog propusta da izvrši međunarodni ugovor.¹⁵ Naprotiv, međunarodno priznati pravni standardi i obaveze preuzete međunarodnim ugovorima moraju biti imanentni dio nacionalnog, unutrašnjeg prava države. Dakle, svojim članstvom u različitim organizacijama države pristaju na načela na kojima počivaju te međunarodne organizacije, a potpisom i ratifikacijom dokumenata obavezuju se primjenjivati taj međunarodni dokument i ispunjavati obaveze utvrđene ugovorom. Konkretno, kada je riječ o Okvirnoj konvenciji o kontroli duhana, BiH je ratificirala konvenciju 2009.godine, čime je ona postala obavezujuća za primjenu na teritoriji BiH,¹⁶ saglasno odredbama Zakona o pokretanju, zaključivanju i izvršavanju međunarodnih ugovora. Naime, BiH je članica Svjetske zdravstvene organizacije (SZO), a Okvirnu konvenciju je usvojila Skupština SZO (Rezolucijom WHA 56.1). Sam naziv „okvirna“ uopće ne implicira pravnu težinu i prirodu dokumenta, i ne može se tumačiti da dokument nije obavezujući zbog njegovog naziva, kako to naglašava duhanska industrija. Okvirna konvencija, po svojoj suštini, stvara pravni okvir u kojem države treba da reguliraju svoje zakonodavstvo i praksu. Svrha usvajanja Okvirne konvencije je zaštita sadašnjih i budućih generacija od štetnih zdravstvenih, socijalnih, ekoloških i privrednih posljedica upotrebe duhanskih proizvoda i izlaganja duhanskom dimu. Okvirna konvencija sadrži mjere usmjerene na smanjenje potražnje i ponude duhana. Zemlje članice SZO su se obavezale da će te mjere provoditi na nacionalnim, regionalnim i međunarodnim nivoima kako bi se globalno i na sistemski način značajno smanjila upotreba duhana i izlaganje duhanskom dimu. Obaveza postupanja prema Konvenciji za države koje su joj pristupile, dio je međunarodno preuzetih obaveza. Te obaveze države utvrđuju shodno svom ustavnom uređenju i domaćem zakonodavstvu, a modeli usklađivanja sa odredbama Konvencije su različiti, odnosno država disponira pravom da se uskladi sa okvirom zadatim Konvencijom i njenim osnovnim ciljevima na način koji smatra najboljim za svoje građane. Slijedom navedenog Okvirna konvencija je obavezujući dokument za BiH. Također, Okvirnu konvenciju potpisalo su sve države članice Evropske unije, iz čega je proizišlo i donošenje Direktive 2014/40/EU.

Što se tiče navoda da BiH nema obavezu prenosa EU zakonodavstva u svoje nacionalno zakonodavstvo „*sve dok ona doista i ne postane članica Evropske unije*“, Federalno ministarstvo zdravstva upućuje na osvrt s tim u vezi iznesen naprijed kod sličnih komentara koje je dostavio Imperial Tobacco vezano za pristup BiH Evropskoj uniji.

BAT ukazuje i na potrebu da se vodi računa o zakonodavstvu Republike Srpske, u smislu istovjetnih pravnih rješenja Nacrta zakona u ovoj oblasti, na cijelom teritoriju BiH.

¹⁴ BiH je članica temeljem sukcesije. Tekst Konvencije objavljen u *Sl.list SFRJ - Međunarodni ugovori* 30/72.

¹⁵ A. Ramljak/M. Simović, *Viktinologija*, Drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Banja Luka 2006, s. 93.

¹⁶ Predsjedništvo Bosne i Hercegovine na 54. sjednici održanoj 17.03.2009. godine donijelo je Odluku o ratifikaciji Okvirne konvencije o kontroli duhana („Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, broj 4/09).

Napominjemo da su zakoni u oba entiteta rađeni u isto vrijeme, te da je stručna osnova zakona međusobno usaglašena. Informacije radi, Nacrt zakona o zaštiti stanovništva od duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje u Republici Srpskoj usvojen je od strane Vlade Republike Srpske. Federalno ministarstvo zdravstva je cijeniло činjenicu da faze usvajanja zakona nisu paralelno tekle u oba entiteta, iako se to očekivalo, te je zbog navedenog došlo do određenih modifikacija odredbi Nacrta zakona, posebno u pogledu rokova i početka primjene zakona, odredbi o označavanju duhanskih proizvoda, kao i donošenja podzakonskih akata. Navedeno znači, ukoliko Nacrt zakona bude usvojen, da će se u međuvremenu pratiti situacija i u Republici Srpskoj, pa shodno tome i donošenje podzakonskih akata osigurati na jedinstven način i sa istim datumom početka primjene tih akata.

Nadalje, BAT u svom očitovanju navodi da shvata potrebu i želju Federalnog ministarstva zdravstva da trenutno važeći Zakon o ograničenoj uporabi duhanskih prerađevina prilagodi i dopuni pojedinim odredbama, ali da to nikako ne može biti razlog donošenja predloženog Zakona koji, kako se dalje u dopisu pojašnjava:

- uvodi niz mjera kojima se, pored već iznesenih povreda Ustavom zajamčenih prava, uvode mjere koje ne odražavaju namjeru Direktiva EU i prelaze zadane okvire Direktiva EU na koje se nadležno Ministarstvo poziva kao jedan od temelja prijedloga Zakona,
- uvođenje takvih »strožih« mjera nije potkrijepljena valjanim naučnim dokazima i argumetnima koji bi opravdali takve dodatne rigoroznije odredbe,
- uvodi se pravna nesigurnost, budući da prijedlog Zakon sadrži niz odredbi koje na nedovoljno jasan, razumljiv i nesporan način uređuju pojedine nove mjere koje se nastoje uvesti u zakonodavstvo Federacije BiH.

BAT se osvrnuo i na uređenje novih proizvoda, odnosno proizvoda koji trenutno nisu uređeni važećim Zakonom o ograničenju uporabe duhanskih prerađevina, posebno na elektronske cigarete i tzv. „nove duhanske proizvode“. Naime, predložene mjere za označene proizvode, a što je detaljnije pojašnjeno, temelje se na „*brojnim nejasnoćama o iznijetim možebitnim dokazima njihove učinkovitosti, te se s njihovim propisivanjem uopće ne razmatraju pravne posljedice i štetni učinci koje će takve mjere izazvati*“. BAT podržava intenciju nadležnog Ministarstva da se regulira status elektronskih cigareta i novih duhanskih proizvoda, smatrajući isto nužnim, kako bi se zajamčila sigurnost takvih proizvoda i potrošačima osigurao određeni stepen kvalitete istih. Međutim, smatraju kako se navedeni proizvodi ne mogu i ne smiju izjednačavati s tradicionalnim duhanskim proizvodima, te s njima poistovjećivati, propisujući istovjetne odredbe za dvije potpuno različite kategorije proizvoda. Naime, BAT je stava da elektronska cigareta nije duhanski proizvod; niti u jednom svom dijelu ne sadrži duhan, te se kao takva mora razmatrati kao sasvim drugačiji proizvod od duhanskog proizvoda, a u skladu s tim i drugačije regulirati od tradicionalnih duhanskih proizvoda. Međutim, reguliranje elektronskih cigareta nikako ne smije ići u smjeru ograničavanja slobode poduzetništva, inovacije i slobode izbora potrošača koji će proizvode kupiti i konzumirati. BAT je mišljenja kako je Ministarstvo „*propustilo, a na štetu potrošača učiniti bitnu distinkciju u reguliranju te dvije tako različite kategorije proizvoda*“. Očito je kako nadležnom Ministarstvu konstatacije o štetnosti duhanskih proizvoda predstavljaju dostatan razlog za izjednačavanje tradicionalnih duhanskih proizvoda s elektroničkim cigaretama i „novim duhanskim proizvodima“ tzv. proizvodima nove generacije te time i za istovjetan pristup u zakonskom reguliranju istih, a da se pri tome ne vrši jasna distinkcija među istima, znanstveno utvrde njihovi stvarni negativni učinci na zdravlje, a tek potom eventualno propisuju mjere kojima bi se nastojala smanjiti njihova uporaba. Represivne mjere i propisane zabrane upotrebe, informiranja i izlaganja/vidljivosti proizvoda na prodajnim mjestima svakako ne bi trebalo predstavljati osnovni, ali i jedini način nastojanja nadležnih tijela u smanjenju broja pušača duhanskih proizvoda, a niti isto smije predstavljati osnovnu mjeru zaštite mladih. BAT smatra kako se

navedeno može i mora postići adekvatnim edukacijskim mjerama, te da fokus djelovanja treba biti prevencija, a ne represija, da se konkretnim mjerama odgoja i informiranosti mlade pouči o negativnim posljedicama pušenja, te time nastoji preventivno djelovati na njihovu odluku da li će konzumirati pojedini proizvod ili to neće. U prilog navedenom, govore i provedena istraživanja koja potvrđuju kako su proizvodi nove generacije, odnosno elektronske cigarete, manje štetne od tradicionalnih duhanskih proizvoda. Da je to tako potvrđuje i nedavno objavljeno istraživanje nezavisnih stručnjaka koje je objavio Zavod za javno zdravstvo Engleske, koje potvrđuje da su elektronske cigarete za 95% manje štetne od tradicionalnih duhanskih proizvoda. Nadalje, novija istraživanja pokazuju kako bolesti koje se uobičajeno pripisuju kao posljedica pušenja nisu izazvane unosom nikotina, već su iste izazvane drugim komponentama koje nastaju kao produkt gorenja duhana. Stoga, proizvodi koji ne sadrže duhan, kao što je to elektronička cigareta, ali i proizvodi kod kojih duhan ne gori, već izgara, tzv. duhan namijenjen grijanju (*»heat not burn«*), u Nacrtu zakona navedeni kao novi duhanski proizvodi, svakako su proizvodi koji su značajno manje štetni od tradicionalnih duhanskih proizvoda. Upravo iz navedenog razloga, obaveza je i dužnost kako nadležnih tijela, tako i poduzetnika čije je poslovanje povezano s duhanskim proizvodima, da potrošače duhanskih proizvoda o tome informiraju i pruže im mogućnost izbora koji će proizvod kupiti i konzumirati, kako bi ih se time, ako ništa drugo, navelo na upotrebu proizvoda – elektronske cigarete i/ili novih duhanskih proizvoda, koji su dokazivo značajno manje štetni od tradicionalnih duhanskih proizvoda.

BAT ističe i da bilo kakva zabrana koja se odnosi na mogućnost informiranja odraslih – punoljetnih potrošača, uključujući i zabranu vidljivosti samih proizvoda unutar maloprodajnog mjesta je nezakonita mjera kojom se ograničavaju osnovna prava potrošača na informiranost, pravo slobode poduzetništva te pravo slobode konkurencije na tržištu. Označene represivne mjere ne mogu biti opravdano sredstvo zaštite maloljetnika, budući da se u tom smislu maloljetnici štite već propisivanjem zabrane prodaje duhanskih i srodnih proizvoda maloljetnicima, kao i zabrane prodaje takvih proizvoda od strane maloljetnika, s kojim mjerama zakonodavac štiti maloljetnike i kontrolu prodaje i kupnje takvih proizvoda od strane maloljetnika. Međutim, daljnju prevenciju bi svako trebalo provoditi mjerama informiranja i obrazovanja maloljetnika, pa i dijela odrasle populacije, te provođenjem odgovarajućih mjera pomoći za prestanak pušenja, no nikako ne mjerama kojima se povrijeđuju prava potrošača, prava slobode poduzetništva i slobode konkurentnosti, sva prava zajamčena i Ustavom BiH. Također, bitno je napomenuti da mnogobrojna naučna istraživanja napominju kako su elektronske cigarete najefikasnije sredstvo i za odvikavanje od pušenja, mnogo učinkovitije od nikotinskih naljepnica, žvakaćih guma i sličnih proizvoda, te je to dodatni bitan razlog zašto se ne smiju regulirati na istovjetan način kao duhanski proizvodi.

Također, bilo kakvo izjednačavanje upotrebe elektronske cigarete sa upotrebom/pušenjem tradicionalnih duhanskih proizvoda nije opravdano, iz razloga što se konzumacijom elektronske cigarete ne stvara dim, koji je produkt gorenja duhana tj. konvencionalne cigarete, već se upotrebom iste stvara para koja se vrlo brzo rasipa. Iz navedenog razloga, ograničavanje upotrebe elektronske cigarete u svrhu zaštite izloženosti stanovništva duhanskom dimu, tzv. zaštita od »pasivnog pušenja«, nije opravdana, jer upotrebom elektronske cigarete izdahuje se para (ne dim!) za koju ne postoje nikakvi dokazi o njezinom štetnom djelovanju za osobe koje se nalaze u neposrednoj blizini osobe koja koristi elektronsku cigaretu, a niti sama elektronska cigareta ne ispušta nikakva paru, ni dim, a kamoli duhanskih dim.

Sve navedeno, kao i sama činjenica da ni Direktive EU na koje se Federalno ministarstvo zdravlja poziva kao osnovu donošenja Nacrta zakona ne sadrže nikakva ograničenja koja se odnose na izlaganje duhanskih proizvoda, niti na upotrebu i izlaganje elektronskih cigareta i novih duhanskih proizvoda, kao ni na zabranu informiranja potrošača o takvim

proizvodima, smatramo kako u tom pogledu istovjetne odredbe treba propisati i u predloženom Zakonu, bez propisivanja dodatnih mjera zabrane, budući da takva obveza nije čak ni zahtjevana od država članica Europske unije koje su bile dužne u svoje nacionalno zakonodavstvo implementirati odredbe Direktive EU.

Što se tiče elektronskih cigareta, pogledati komentar Federalnog ministarstva zdravstva dat naprijed.

U nastavku podneska, BAT detaljnije daje osvrt na pojedine odredbe Nacrta zakona za koje smatraju da nadležno Ministarstvo mora razmotriti da li je doista takva odredba uopće u saglasnosti sa pravnom stečevinom Federacije BiH, ali i s pravnom stečevinom Bosne i Hercegovine, te da li se sa predloženom mjerom postiže željena svrha, odnosno da li se ta svrha može postići i drugačijom mjerom. S tim u vezi, upućujemo na tabelarni prikaz prijedloga, komentara i sugestija zaprimljenih u vezi sa odredbama Nacrta zakona (**Prilog 3.** uz Nacrt zakona), a koji sadrži i mišljenje British American Tobacco (BAT).

Nadalje, u pogledu načelnih komentara na Nacrt zakona, zaprimljena su i sljedeća mišljenja:

Nargila barovi

Udruženje Nargila barova i ljubitelja nargile – vodene lule „NARGILA“ Sarajevo dostavilo je u hard kopiji svoje očitovanje na Nacrt zakona. (Akt bez datuma, zaprimljen u Ministarstvu dana 08.03.2017.godine). U svom aktu Udruženje „Nargila“ izražava „ogorčenost“ restriktivnim odredbama Nacrta zakona, a koje se tiču i djelatnosti – pripremanje i usluživanje vodene lule – nargile. U Nacrtu zakona je duhan koji se koristi za cigarete izjednačen sa smjesom koja se koristi za vodenu lulu, što je posebna problematika. Samim tim je nargila – vodena lula izjednačena sa cigaretama, i za nju vrijedi apsolutna zabrana, bez ustupaka. Udruženje „Nargila“ ukazuje na to da će ovakav pristup imati za rezultat porast broja nezaposlenih na tržištu rada, što će u konačnici rezultirati i udarcem na budžet Federacije BiH, s obzirom da nargila barovi redovno izmiruju svoje obaveze prema državi.

Udruženje se obraća u ime 75 nargila barova sa područja Federacije BiH, u kojima radi 522 uposlenika, dok je realna slika da na području FBiH posluje u najmanju ruku dvostruko veći broj nargila barova koji svakodnevno pristupaju tom Udruženju.

Ukazano je da iskustva drugih zemalja svjedoče o tome da zabrana pušenja na javnim mjestima ili čak samo najava takve mogućnosti proizvodi veliki val negodovanja i bunta među stanovništvom, s obzirom na to da je pušenje duboko ukorijenjeno u tradiciju naroda Balkana, te da je nargila-vodena lula svojevrsna turistička atrakcija mnogobrojnim turistima koji posjećuju zemlju.

Posebno je ukazano da u mnogim zemljama Evropske unije postoje zakoni koji ograničavaju upotrebu duhana i duhanskih proizvoda kojima vodena lula-nargila nije zabranjena, odnosno nije ograničena njena upotreba na način koji predviđa Nacrt zakona. *„U zemljama kao što su Njemačka, Austrija, Mađarska, Švedska, Velika Britanija, Slovenija, Hrvatska i druge, vodena lula-nargila kao proizvod nije zabranjena zakonom jer je nargila osnovni proizvod svih nargila barova i sama zabrana posluživanja nargile dovodi zapravo do zatvaranja svih nargila barova jer im je nargila osnovni proizvod koji prodaju i samim tim nargila je u ovim objektima svrha postojanja, poslovanja, zapošljavanja i opstanaka.“*

Udruženje „Nargila“ navodi da je Hrvatskoj, kao članici EU, postavljen rok za usklađivanje zakona sa propisima EU. Po njima, Direktiva EU 2014/40 od 03.04.2014.godine, između ostalog „u duhanskim proizvodima zabranjuje dodatne okuse sa izuzetkom mentola koji će biti izbačeni do 2020.godine, a dozvoljava se jedino duhan sa okusima za nargile.“

U svom aktu, Udruženje ističe da razumije potrebu da se poduzmu koraci u cilju smanjenja korištenja duhanskih prerađevina, posebno među maloljetnim osobama. Zbog toga nude i određena rješenja, koja bi odgovarala zaštiti nepušača, ali i zaštitila prava postojećih korisnika nargile. U tom smislu, Udruženje iznosi prijedloge, koji bi se trebali razmotriti u cilju bolje regulacije djelatnosti nargila barova, i to kako slijedi:

- rigorozno kažnjavanje objekata i odgovornih lica koji omogućavaju konzumiranje nargile – vodene lule, pa čak i ulazak u objekat maloljetnim licima;
- uvođenje posebne atestirane ventilacije u nargila barove;
- zakonski regulirati normative i minimalne cijene nargile (kako bi se dodatnim restrikcijama smanjile mogućnosti sive ekonomije);
- odvajanje carinskog tarifnog broja za smjesu za nargilu od onog koji ima rezani duhan (koji se sada koristi u oba slučaja);
- formiranje registra uvoznika, vrsta, firmi i proizvođača smjese za nargilu, koje će rezultirati uređenijim tržištem;
- uvođenje posebne metodologije za kontrolu rada i poslovanja nargila barova;
- dodatno poboljšati sanitarne uvjete uvođenjem posebne vrste sanitarnog minimuma;
- objekti koji ispunjavaju minimalne uvjete bili bi obvezni plaćati godišnju licencu – taksu i time napraviti dodatni priliv novčanih sredstava u budžet Federacije BiH, koji bi mogao biti kanalisiran ka uređenju ove djelatnosti i trenutnog stanja na tržištu.

Udruženje „Nargila“ ističe da jeste spremno za modalitet koji bi doprinio uređenijem tržištu i reguliranju ove oblasti, a ni u kojem slučaju zabrane, jer bi jedini rezultat toga bilo zatvaranje objekata.

Napominjemo da je Udruženje „Nargila“ uputilo akt istoga sadržaja Zastupničkom domu Parlamenta Federacije BiH, a povodom razmatranja Nacrta zakona, kao tačke dnevnog reda sjednice Zastupničkog doma Parlamenta Federacije BiH. Ministarstvu je ovaj akt dostavljen putem Vlade Federacije BiH, jer je Ured sekretara Zastupničkog doma Parlamenta Federacije BiH prosljedio isti i Vladi Federacije BiH.

Dana 13.04.2017.godine, Udruženje „Nargila“ obraća se izravno Federalnom ministarstvu zdravlja, „Pismom namjere“ - aktom sličnog sadržaja, koji je naprijed opisan. Ovaj je akt dopunjen i sljedećim sadržajem: Udruženje ukazuje na potrebu da zašтите svoje elementarno ljudsko pravo – pravo na rad, te u tom smislu ukazuju na član 15. Evropske povelje o ljudskim pravima - Sloboda izbora zanimanja i prava na rad. Izražavaju uvjerenje da će „prilikom usvajanja zakona, prevladati razum i da nećemo biti jedina zemlja u Evropi u kojoj je nargila zabranjena.“ U odnosu na ranije date prijedloge za Nacrt zakona, Udruženje ističe i sljedeće:

- Licenciranje nargila barova kojima je nargila osnovni proizvod poslovanja, u kojima bi bilo dozvoljeno isključivo konzumiranje nargile, a zabranjeno konzumiranje cigareta i ostalih duhanskih proizvoda;
- Najstrožija zabrana usluživanja nargile maloljetnim osobama ispod 18 godina, „za šta smo spremni na velike novčane kazne, kao i sankcije u vidu oduzimanja licence i zatvaranja objekata“;
- Uvođenje obaveze za sve nargila barove da u svojim objektima imaju adekvatnu analizu arome od proizvođača čiju aromu koriste, čime se u svakom trenutku može dokazati sastav arome i nepostojanje katrana u aromi za nargilu; i

- Uvođenje obaveze za sve licencirane nargila barove da u svojim objektima za arome koje koriste obavezno urade hemijsku analizu Zavoda za javno zdravstvo Federacije BiH na teške metale – olovo i arsen, kako bi mogli dokazati da je aroma koju koriste u skladu sa odredbama Pravilnika o maksimalno dozvoljenim količinama za određene kontaminante u hrani („Službeni list BiH“, broj 68/14).

Na kraju ističu da niko nije predvidio da će, ukoliko se zakon usvoji u ovom obliku, to značiti „zatvaranje svih nargila barova, kojima je suština postojanja pripremanje i usluživanje nargile“.

Kolegij Općinskog vijeća Stari Grad Sarajevo donio je Zaključak broj: 02-49-218/17 od 13.04.2017.godine, a koji je dostavljen Federalnom ministarstvu zdravstva 17.04.2017.godine; akt zaprimljen direktno od Kolegija, ali i putem akta Sekretara Općinskog vijeća Stari Grad – 21.04.2017.godine

Zaključak Kolegija Općinskog vijeća Stari Grad Sarajevo odnosi se na preporuku nadležnim tijelima i organima Federacije BiH, Ministarstvu zdravstva FBiH i Parlamentu Federacije BiH, da prilikom utvrđivanja prijedloga Zakona o kontroli i ograničenoj upotrebi duhana, duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje, u okviru svojih nadležnosti i granicama zakonske i podzakonske regulative, uzmu u obzir i razmotre navode Pisma namjere, koje je Udruženje nargila barova i ljubitelja nargile – vodene lule „Nargila“, uputilo Ministarstvu zdravstva Federacije BiH. Općini Stari Grad Sarajevo obratilo se navedeno Udruženje tražeći podršku općine u vezi sa Nacrtom zakona. Njihovo obraćanje se temelji na činjenici da se radi o zakupcima poslovnog prostora koji se nalazi na području ove Općine. Cijeneći navode iz Pisma namjere Udruženja, Kolegij Općinskog vijeća Stari Grad Sarajevo donio je Zaključak, kako je opisano naprijed, s napomenom da je prethodno „uvjetovano objektivnim mogućnostima i granicama u kojima se iznesene sugestije mogu uvažiti i uvrstiti“ u Nacrt zakona. Kolegij se vodio naročito strogim uvjetima koji bi morali biti ispoštovani, ukoliko bi se sugestije Udruženja prihvatile i uvrstile u tekst zakona.

Federalno ministarstvo zdravstva će, prvenstveno, da se osvrne na navode da duhan za vodenu lulu nije štetan u mjeri kako je to slučaj sa duhan i drugim duhanskim proizvodima. Naime, prema istraživanju Američkog centra za kontrolu i prevenciju bolesti iz 2012. godine,¹⁷ mnogi pušači vjeruju da pušenje duhana za vodenu lulu nosi manji rizik od bolesti povezanih sa duhanom od pušenja cigareta. Međutim, duhan za vodene lule sadrži mnoge iste štetne toksine kao i cigaretni dim i povezan je sa rakom pluća, respiratornom bolešću, malom težinom pri rođenju djeteta i parodontalnom bolešću. Prema izvještaju Svjetske zdravstvene organizacije,¹⁸ jedna sesija pušenja nargile može da dovede do duže izloženosti dimu nego što je to slučaj kod klasičnih cigareta. Također, zbog metode pušenja sesija-nargile može da apsorbuje veće koncentracije istih toksina koji se mogu naći u dimu cigareta. Osim toga, veliki broj studija pokazuje da je izloženost štetnim svojstvima dima iz vodene lule kod pasivnih pušača jednaka, ako ne i veća nego kod dima od cigareta^{19, 20, 21}.

Kako je korištenje vodene lule jednako štetno, ako ne i štetnije od pušenja cigareta, neophodno je pušenje vodene lule urediti na isti način kao i pušenje ostalih duhanskih

¹⁷ Morris DS, Fiala SC, Pawlak R. Opportunities for Policy Interventions to Reduce Youth Hookah Smoking in the United States. *Prev Chronic Dis* 2012

¹⁸ WHO Advisory note: waterpipe tobacco smoking: health effects, research needs and recommended actions for regulators http://www.who.int/tobacco/global_interaction/tobreg/Waterpipe%20recommendation_Final.pdf

¹⁹ Cobb CO, Vansickel AR, Blank MD, Jentink K, Travers MJ, Eissenberg T, Indoor air quality in Virginia waterpipe cafes. *Tob Control*. 2013 Sep; 22(5):338-43.

²⁰ Hammal F, Chappell A, Wild TC, Kindziarski W, Shihadeh A, Vanderhoek A, Huynh CK, Plateel G, Finegan BA, 'Herbal' but potentially hazardous: an analysis of the constituents and smoke emissions of tobacco-free waterpipe products and the air quality in the cafés where they are served. *Tob Control*. 2015 May; 24(3):290-7.

²¹ Moon, Katherine A. et al. "Secondhand Smoke in Waterpipe Tobacco Venues in Istanbul, Moscow, and Cairo." *Environmental research* 142 (2015): 568–574.

proizvoda.²² Pušenje vodene lule predstavlja i dodatni rizik po javno zdravlje pošto zbog pogrešne percepcije javnosti o njenoj manjoj štetnosti, može stvoriti pogrešan dojam da predstavlja alternativu ostalim duhanskim proizvodima. Dodatni argument za tretiranje duhana za vodenu lulu na isti način kao i ostalih duhanskih proizvoda je i to što pušenje duhana za vodenu lulu postaje vrlo rašireno kod mladih sa tendencijom rasta.²³ Na primjer, podaci iz SAD govore da je stopa pušenja vodene lule kod mladih porasla sa 4,1% 2011. na 9,4% 2014. godine.²⁴

Nadalje, nargila barovi su isticali tokom javne rasprave i prijedlog da se dozvoli upotreba duhana za vodenu lulu u nargila barovima pod strožijim uvjetima nego što je sada u praksi slučaj. Smatraju da se nacrtom zakona mogu propisati kriteriji za nargila barove, a kako se njihov posao ne bi posve ugasio. Spremni su da podrže određene oblike licenciranja nargila objekata, kao i na plaćanje određenih naknada (taksi) i sl. Istaknuto je i da je nargila „tradicionalno“ prisutna u BiH, te da je veoma važna „turistička atrakcija“, posebno u Sarajevu. U vezi s tim, Federalno ministarstvo zdravstva ističe primjer Turske, u kojoj se zabrana pušenja odnosi i na nargile, što ukazuje da interesi javnog zdravlja pretežu nad pitanjem tradicije. Važno je napomenuti da je upravo Turska provela više istraživanja u ovom polju. Tako je 2012, po GATS istraživanju, utvrđeno da više od polovine onih koji konzumiraju nargile (53,1%) počinje s tim navikama prije 19. godine, dok 57,8% njih to čini u nargila barovima. U odnosu na svoj prvobitni zakon iz 2009.godine, Turska je kasnije, 2013.godine, mijenjala definicije duhana za vodenu lulu u svom zakonodavstvu, te uvela posebnom Uredbom i uvjete u smislu lokacije nargila barova.²⁵ Ova Uredba Vlade Turske propisuje da nargila barovi moraju imati odobrenje nadležnog tijela za uređenje trgovine duhanskim i alkoholnim proizvodima. Uvjeti se odnose, prije svega, na uvjete mjesta (lokacije) gdje ti barovi mogu biti otvoreni (na primjer, moraju biti locirani najmanje 100m od vrtića, škola, fakulteta, zdravstvenih ustanova i sl.). Uredba dalje propisuje zabranu služenja duhana za vodenu lulu maloljetnim licima, način pakiranja duhana za vodenu lulu, koliko često se nargila (posuda za duhan) mora čistiti, higijenske uvjete u barovima, zdravstvena upozorenja, zabranu promocije. Uredba zabranjuje u nargila barovima upotrebu biljnih proizvoda za pušenje nastalih iz sirovih materijala koji nisu duhan. Fokus je stavljen na zaštitu zdravlja mladih, posebno mlađih od 18 godina. Uredba je razriješila brojne dileme, ali se mora naglasiti da su nargila barovi dozvoljeni, na način da se duhan za vodenu lulu služi na otvorenim prostorima, a nikako u „zatvorenim prostorima“, prema propisima o kontroli duhana u Turskoj. Treba napomenuti i da je intencija obrađivača zakona bila upravo regulacija rada nargila barova, a ne njihovo zatvaranje. Poduzete mjere, u primjeru Turske, svakako da su donijele pozitivne rezultate u odnosu na 2008. godinu naprimjer, kada su podaci bili krajnje zabrinjavajući.

Također, alarmantna je situacija i u još nekim zemljama gdje se nargila široko upotrebljava, zemlje poput Ukrajine, Rusije,²⁶ Jordana i Libana. Istraživanja su pokazala veoma zabrinjavajuće podatke za Ukrajinu i Rusiju, posebno kada su u pitanju mladi, mlađi od 18 godina, te studenti na univerzitetima. S druge strane u zemljama gdje je nargila više prisutna tradicionalno, došlo je do porasta upotrebe od strane ne samo mladih, nego i žena. Nadalje, treba istaći da Kanada ima primjere dobre prakse u smislu zaštite mladih od upotrebe duhana za vodenu lulu. Kanada je u pojedinim provincijama donijela zakone koji zabranjuju pušenje u zatvorenim prostorima, uključujući i duhan za vodenu lulu. Osim toga,

²² Advisory note: waterpipe tobacco smoking: health effects, research needs and recommended actions by regulators, WHO, 2015. Dostupno putem web stranice:

http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/161991/1/9789241508469_eng.pdf?ua=1&ua=1

²³ Akl, E A et al. "The Allure of the Waterpipe: A Narrative Review of Factors Affecting the Epidemic Rise in Waterpipe Smoking among Young Persons Globally." Tobacco Control 24.Suppl 1 (2015): i13–i21.

²⁴ Arrazola, R. A. et al. Tobacco Use Among Middle and High School Students - United States, 2011–2014. MMWR Morb Mortal Wkly Rep 64, 381–385 (2015).

²⁵ Waterpipe Tobacco Smoking in Turkey: Policy Implications and Trends from the Global Adult Tobacco Survey (GATS), dostupno putem web stranice: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4690940/>

²⁶ Op. cit.

ukoliko provincija nema svoj zakon, određene općine su donijele posebne pravilnike kojima su uredile ova pitanja na području za koje su nadležne. Akcenat se stavlja na zaštitu mladih, jer podaci pokazuju povećanje upotrebe nargila upravo među mladima. Javno zdravstvo u ovoj zemlji zbog toga zagovara usvajanje mjera kojima će se decidno regulirati nargila, te podatke o pozitivnim efektima zakona u pojedinim provincijama distribuira i drugima, kao primjer.²⁷

Što se tiče Federacije BiH, upotreba duhana za vodenu lulu putem vodene lule, saglasno odredbama Nacrta zakona, dozvoljena je u otvorenim prostorima ugostiteljskih objekata (bašte i sl.). Potrebno je ukazati i da, na primjer, u Turskoj nargila barovi ne služe samo duhan za vodenu lulu; uglavnom su to čajdžinice sa uslugom nargile, ili slične kombinacije više ugostiteljskih usluga, tako da ti objekti svakako rade, a nargila je dodatna usluga za otvoreni prostor (pod uvjetima propisanim spomenutom Uredbom). I u BiH nargila barovi ne pružaju samo usluge konzumiranja duhana za vodenu lulu; pogrešno je tvrditi da je to jedina usluga tih barova. Institut za javno zdravlje Turske je, zajedno sa svojim partnerima, u više navrata provodio periodična istraživanja, nakon što je zakon stupio na snagu. Ta istraživanja su pokazala da nisu turisti ti koji u najvećem broju konzumiraju duhan za vodenu lulu, da promet u ovim barovima nije pao zbog zakona, kao i da većina barova jeste nastavila sa radom i po stupanju na snagu novoga zakona. Osim toga, imajući u vidu da argument „tradicije“ i turizma praktično pledira na gubitak prihoda, upućujemo na očitovanje Ministarstva u pogledu komentara koji se tiču pada prihoda i uticaja na promet, istaknutih od strane ugostitelja i hotelijera. S druge strane, svako dublje istraživanje ove teme pokazuje da i zemlje gdje je nargila „tradicionalno“ prisutna postaju svjesne njene štetnosti i uticaja na zdravlje, posebno mladih.

Važno je naglasiti da zabrana pušenja, uključujući i zabranu pušenja nargile može da ima pozitivne efekte na turizam pošto ova zabrana čini zemlju atraktivnijom za turiste koji su nepušači. Kako je broj pušača u razvijenim zemljama značajno manji od broja nepušača,²⁸ zabrana pušenja može da poveća prihode od stranih gostiju koji zbog odsustva duhanskog dima mogu da ostanu duže u ugostiteljskim objektima i potroše više novca.

Pored svega što je izneseno, u tabeli su naznačeni još neki podaci od značaja za uvid u štetnost konzumiranja duhana za vodenu lulu, a koji su opredijelili obrađivača zakona za rješenja koja su u Nacrtu zakona za Federaciju BiH zastupljena:

Duhan za vodenu lulu	
Zašto je nargila ili vodena lula štetna po zdravlje?	<ul style="list-style-type: none"> – Nargila djeluju štetno na organizam, pri čemu se povezuje sa nastankom bolesti srca i krvnih sudova, bolesti pluća, gubljenje svijesti, znacima akutnog trovanja CO i rakom. Laboratorijske analize dima iz nargila pokazale su mjerljive nivoe kancerogenih spojeva: nitrozamini, policiklični aromatizirani hidrokarbonati PAH, formaldehid i benzen; kao i toksične spojeve, prvenstveno nitrični oksid i teške metale, a dodatno i visoke koncentracije ugljičnog monoksida (CO).²⁹ – Istraživanja u kojima su rađena mjerenja biomarkera pokazuju visoke koncentracije toksičnih i kancerogenih spojeva u krvi i urinu konzumenata.³⁰ – Dugoročne posljedice po zdravlje konzumacijom predstavljaju: karcinom pluća i oštećenja sluzokože usta, karcinom usne duplje, jednjaka, želuca, mokraćne bešike,

²⁷ [Health Risks of Indoor Waterpipe Smoking \(Hookah\), Public Health Wellington-Dufferin-Guelph, February 2017.](#)

²⁸ http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tobacco_consumption_statistics

²⁹ WHO, Fact sheet : Waterpipe , WHO Advisory Note : Waterpipe Tobacco Smoking : Health effects, Research Needs and Reccomendations Actions by Regulators, WHO 2005; St Helen G, Benowitz NL, Dains KM, Havel C, Peng M, Jacob P 3rd. Nicotine and cancerogen exposure after water pipe smking in hokah bars.Cancer Epidemiol Biomarkers Prev 2014;23:1055-66

³⁰ Jacob P, Raddaha AHA, Demsey D, Havel C, peng M, Yu Le et al. Comparasion of nicotine and carcinigen exposure with waterpipe and cigarette smoking. Cancer EpidemiolBiomarkers Prev 2013;22:765-72

	bolestima srca i krvnih sudova, hroničnim obstruktivnim bolestima pluća i oboljenjima mentalnog zdravlja. ³¹
Razlika između duhanske i bez-duhanske nargile (vodene lule)?	U duhanskoj nargili u sastavu se nalaze male količine nikotina, dok ga nema u bez-duhanskoj nargili. Ipak, većina nargila uređaja je isključivo dizajnirana za ugalj, odnosno spaljivanje. Kada se ugalj spali da bi stvorio nargila efekt, oslobađa CO i PAH. Osim udisaja nusproizvoda, udišu se i velike količine ovih toksina. Duhan ima tendenciju da gori sporije od mnogih sadržaja voća i mirisa. ³²
Da li se kod upotrebe nargile razvija sekundarno ili pasivno pušenje?	Istraživanja su pokazala da su u prostorima gdje se puši duhan za vodenu lulu izmjerene izuzetno velike količine CO, aldehida, PAH, i sitnih čestica koje oštećuju disajne puteve, čak veće količine nego što su izmjerene u duhanskom dimu iz cigareta. Od posebnog značaja je i to da je u dimu nargila bez duhana izmjerena jednaka količina toksičnih spojeva, kao i u dimu nargila na bazi duhana. ³³
Šta predviđa Okvirna Konvencija?	<ul style="list-style-type: none"> – Okvirna Konvencija o kontroli duhana (FCTC) odnosi se na sve duhanske proizvode, tako da se zemlje članice SZO koje su potpisale i ratificirale ovaj međunarodni dokument, obavezuju da u izradi nacionalnih politika o kontroli duhana obuhvate i nargile. Obzirom na sve više dokaza o štetnom djelovanju nargila koja se sakupljaju istraživanjima, SZO nalaže zemljama članicama, vladama i ministarstvima zdravlja da poduzmu jake i efikasne intervencije zaštite zdravlja stanovništva od upotrebe nargila, kao i posljedica izloženosti dimu od istih.³⁴ – U članu 1. Okvirne konvencije navodi se da "duhanski proizvod predstavlja svaki proizvod potpuno ili djelimično napravljen od listova duhana kao sirovine koja se koristi u proizvodnji i namijenjen je za pušenje, sisanje, žvakanje i šmrkanje." – Vodene lule i duhan za vodene lule: <ul style="list-style-type: none"> o trebaju biti obuhvaćene istim mjerama regulacije kao cigarete i svi drugi duhanski proizvodi o moraju na sebi imati jasna zdravstvena upozorenja o trebaju biti obuhvaćene sveobuhvatnim mjerama kontrole duhana, uključujući i strategije prevencije i programe odvikavanja i prestanka o trebaju biti zabranjene na javnim mjestima na isti način kao zabrana pušenja cigareta i drugih duhanskih proizvoda za pušenje. – Tvrdnje o reduciranju štete i sigurnosti trebaju biti zabranjene. – Korištenje natpisa kao npr. "sadrži 0mg katrana" koji navode na sigurnost proizvoda trebaju biti zabranjeni. – Edukacija zdravstvenih profesionalaca, odgovornih ustanova i šire javnosti je od velikog značaja sa ciljem jačanja svijesti o rizicima vezanim za korištenje vodene lule, kao i štetnim posljedicama po zdravlje djece, mladih, trudnica i drugih koji su izloženi duhanskom dimu u svojoj okolini.³⁵

Suprotno stavu nargila barova, Federalno ministarstvo zdravstva je zaprimilo i sljedeće dopise, putem maila:

Jasna Saradžić u svom očitovanju (mail 02.03.2017.god.) ističe da u Nacrtu zakona zabrana za nargile/vodene lule u ugostiteljskim objektima nije dovoljno elaborirana, tj. naglašena. Naglašava da je prisutna pojava sve većeg broja objekata u kojima se priprema

³¹ Sekine Y, Katsura H, Koh E, Hiroshima K, Fujisawa T, Early detection of COPD is important for lung cancer surveillance. Eur Respir J 2012;39:1230-40; Selim GM, Fouad H, Ezzat S. Impact of shisha smoking on the extent of coronary artery diseases in patients referred for coronary angiography. Anadolu Kardiyol Derg 2013;13:647-54; Primack BA, Land SR, Fan J, Kim KH, Rosen D. Association of mental health problems with waterpipe tobacco and cigarette smoking among college students. Subst Use Misuse 2013; 48:211-9.

³² <http://goaskalice.columbia.edu/answered-questions/non-tobacco-versus-tobacco-hookah-smoking>

³³ Hammal F, Chapel A, Wild TC, Kindziarski W, Shihadeh A, Vanderhoek A, et al. Herbal but potentially hazardous: an analysis of the constituents and smoke emissions of tobacco-free waterpipe products and the air quality in the cafes where they are served. Tob Control 2013; Maziak W, Ibrahim I, Rastam S, Ward KD, Eissenberg T. Waterpipe associated particulate matter emissions. Nicotine Tob Res 2008; 10:519-23

³⁴ Control and prevention of waterpipe tobacco products. (Decision FCTC/COP6(10). Conference of the Parties to the WHO Framework Convention on Tobacco Control, Sixth session, Moscow, Russian Federation, 13-18 October 2014, Geneva:WHO 2014

³⁵ TobReg Advisory Note. Waterpipe Tobacco Smoking: Health effects Research Needs and Recommended Actions by Regulators. WHO Study Group on Tobacco Product Regulation, WHO, 2005, <http://tobacco.who.int>

i služi nargila/vodena lula, ali ta oblast do sad uopće nije bila tretirana u zakonima. S obzirom na veliku popularnost kod mladih ljudi, potrebno je bolje urediti uvjete pod kojima se duhan za vodenu lulu može služiti, u kojim objektima i sl. Na primjer, objekat nikako ne smije biti u stambenoj zgradi, a u smislu ventilacije neophodan je poseban ventilacioni odvod, klima uređaj koji mijenja zrak u zatvorenom prostoru i sl. U vezi sa navodima na nargila barovi nisu tretirani važećim zakonodavstvom, Federalno ministarstvo zdravstva ukazuje da je pitanje uvjeta i dozvola za rad ugostiteljskim objektima predmet Zakona o ugostiteljstvu, a ne propisa u oblasti zdravstva. Intencija ovog Nacrt zakona je bila da se zabrani upotreba vodene lule i duhana za vodenu lulu u zatvorenim prostorima, ne ulazeći u odobrenja za rad tih barova, način na koji su registrirani i sl. Ovo Ministarstvo se slaže sa prijedlogom da je potrebno uvjete za rad nargila barova precizno urediti, a što bi trebalo biti obuhvaćeno novim Nacrtom zakona o ugostiteljstvu u Federaciji BiH i podzakonskim aktima koji će se donijeti na osnovu tog zakona.

U daljem tekstu g-đa Saradžić je iznijela primjer etažnih vlasnika u ulazu A. Šaćirbegović 94, Hrasno, te ukazala na probleme s kojima se susreću. Navodi da su od jula 2014. godine, otkako je u podrumski poslovni prostor u zgradi uselio UO Nargila caffe "Žar", stanari zgrade su potpuno onemogućeni u mirnom uživanju imovine i trpe teške posljedice po zdravlje (respiratorni problemi, glavobolje, hronični konjuktivitis). Navedeni ugostiteljski objekat je 2014. g. registriran kao "bosanska kafana", a u oktobru 2016. je preregistriran kao "caffè-bar" od strane Službe za oblast privrede i finansija Općine Novo Sarajevo. Nargila caffe "Žar" nema i nikad nije dobio dozvolu za nargile, tvrdi g-đa Saradžić; u junu 2016. je ovom objektu rješenjem Tržišno-turističke inspekcije Kantona Sarajevo zabranjeno služenje nargila jer nemaju dozvolu za tu vrstu djelatnosti. Navedeno rješenje je pravosnažno, potvrđeno u drugom stepenu Rješenjem Ministarstva privrede Kantona Sarajevo br. 07-05-20-1271/16 od 06/09/2016. Zbog pokretanja upravnog postupka protiv rješenja Kantonalne inspekcije i Ministarstva privrede, Nargila caffe "Žar" nikad nije prestao pripremati i služiti nargile, a problemi stanara tog ulaza stambene zgrade su sve veći i veći. Saradžić dalje navodi da se ugaj za nargile priprema (pali) za šankom ugostiteljskog objekta, koji se nalazi ispod spavaće sobe stana na prvom spratu; uveče je u isto vrijeme zapaljeno u prosjeku 10-ak nargila, a tu su još i gosti koji puše cigarete. Postojeća ventilacija je potpuno neadekvatna, bez ventilacionog odvoda; u stanovima iznad objekta do rano ujutro osjeća se neizdrživ smrad ustajalog duhana, te dima nargile. Situacija je još gora ljeti, kada je u funkciji i bašta, „zbog graje gostiju i dima koji kulja ispod prozora stanara zgrade“. Zbog toga stanari ljeti ne mogu otvoriti prozore da se rashlade, a zimi moraju otvarati prozore da izrače stanove. Problem je više puta adresiran prema Općini, organu koji je donio Rješenje za „Žar“, ali bez uspjeha. Zbog neregularnosti u postupanju nadležnog organa, žalba je upućena i Uredu Ombudsmana BiH. Svi ti postupci traju već više od dvije godine, a stanari narušenog zdravlja su već postali životno ugroženi. Zbog svega navedenog, g-đa Saradžić pozdravlja donošenje Zakona o kontroli i ograničenoj upotrebi duhana, duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje.

Nadalje, **Medina Begić, JU OŠ „Saburina“, Sekcija Civitas**, dostavila je mail 19.04.2017.god.; također, pisani akt, bez datuma, zaprimljen je u Ministarstvu 31.03.2017.godine (istog sadržaja). Sekcija Civitas podnosi inicijativu za donošenje zakonskih propisa vezanih za zabranu dopuštanja upotrebe i prodaje nargile maloljetnim osobama. Učenici OŠ "SABURINA", u okviru PROJEKTA GRAĐANIN, istraživali su problem štetnog djelovanja nargile na zdravlje maloljetnika. S ciljem prikupljanja potrebnih informacija obavljani su razgovori sa liječnicima, inspektorima, građanima i vršnjacima, a kao izvor informacija korišteni su i mediji. U tom istraživanju došlo se do sljedećih saznanja: *„Sva dosadašnja istraživanja o uticaju nargile na zdravlje ljudi izvještavaju o štetnim efektima po zdravlje, najviše na pluća i mozak, pogotovo ako se uzima često; Mladi su neinformirani o štetnom djelovanju nargile na zdravlje, a tome svjedoče rezultati ankete koju smo proveli među učenicima i građanima;*

Ne postoje zakonski propisi koji se direktno odnose na nargilu, odnosno uživanje nargile. Zakonski propisi koji se djelimično odnose na problem su: Zakon o ograničenoj upotrebi duhanskih proizvoda i Zakon o zdravstvenoj ispravnosti životnih namirnica i predmeta opšte upotrebe;

Na osnovu izjave Munevere Mušinović, glavne inspektorice Uprave za inspeksijske poslove Kantona Sarajevo, saznali smo da nargila barove u najvećoj mjeri posjećuju maloljetne osobe, te da higijenski uvjeti u ovim objektima nisu na zadovoljavajućem nivou.“

Na osnovu svih navedenih činjenica, Sekcija Civitas smatra da je neophodno u najkraćem vremenskom roku pristupiti izmjeni i dopuni prethodno navedenih zakona, kao i Krivičnog zakona Federacije BiH i Zakona o ugostiteljskoj djelatnosti. Ovu mjeru podržavaju: Zavod za bolesti ovisnosti Kantona Sarajevo, Uprava za inspeksijske poslove Kantona Sarajevo, Udruženje "PROI", kao i veliki broj građana. Članovi sekcije CIVITAS: Medina Begić, Korić Iman, Palavra Emina, Kovač Lamija, Naida Žiško, Pešto Iman, Hadžera Kapetanović, Hadžić Hana i Duran Rijad.

Vežano za dostavljenu inicijativu, Federalno ministarstvo zdravstva ističe naprijed iznesene navode o štetnosti nargile, kao i potrebi da se rad ugostiteljskih objekata koji pružaju usluge konzumiranja duhana za vodenu lulu precizno uredi Zakonom o ugostiteljstvu i podzakonskim aktima na osnovu tog Zakona.

Sektor trgovine

Nadalje, **predstavnici sektora trgovine** obratili su se Federalnom ministarstvu zdravstva (hard kopija), akt bez datuma, zaprimljen u Ministarstvu dana 13.3.2017.godine.

Predstavnici „10 najvećih BIH kompanija iz sektora trgovine“ dostavili su akt naslovljen: „*Vlada Zakonom o pušenju potiče otkaze u trgovini umjesto da rješava crno tržište*“. U svom aktu navode da zapošljavaju više od 14.590 zaposlenika, te da imaju više od 1.380 prodajnih mjesta. Nacrt zakona koji je Vlada Federacije BiH poslala u parlamentarnu proceduru „*donosi negativne posljedice po sektor trgovine, koje će rezultirati padom ekonomske aktivnosti i smanjenjem broja zaposlenih u sektoru, sa negativnim dugoročnim efektom za privredu Federacije BiH.*“ Ukazuje se da je Nacrt zakona iznimno drastičan i uvođenjem novih zabrana, posebno potpunom zabranom isticanja duhanskih proizvoda u trgovinama, mnogo je stroži od regulacije u zemljama okruženja. Takvim nesrazmjernim i paušalnim zabranama Vlada potpuno nepotrebno ugrožava poslovnu klimu i dodatno pogoršava uvjete poslovanja trgovine u Federaciji BiH. Dokidanjem mogućnosti isticanja proizvoda (zabrana stavljanja proizvoda na vidljive police) onemogućava dio zarade koji trgovine postižu sa poslovnim partnerima i ugrožava njihov opstanak na tržištu, ističu predstavnici sektora trgovine.

Nadalje, navode da ovakav udar na trgovinu, posebno na sektor maloprodaje u kojem je zaposleno više od 50.000 građana, nije opravdan, te apeliraju na Vladu Federacije BiH da u parlamentarnoj proceduri izmijeni tekst zakona.

Također, ističu da iskustva drugih zemalja pokazuju kako uvođenje rigoroznih zabrana u trgovini duhanskih proizvoda ne rezultira smanjivanjem javnozdravstvenog problema pušenja. „*Glavni efekti ovog zakona bit će pad prihoda u trgovini, dodatno omogućiti jačanje crnog tržišta, te povezan pad prihoda u državnom budžetu, koji nosi negativne posljedice za velik broj građana Federacije.*“ Nacrt zakona ni nakoji način ne rješava glavni problem tržišta duhanskih proizvoda u Federaciji BiH, a to je crno tržište, koje u BiH iznosi preko 30% ukupne potrošnje, po čemu je BiH rekorder u Evropi. U aktu se navodi da je u protekle četiri godine legalno tržište duhanskih proizvoda smanjeno na 42%, zbog čega su trgovci direktno izgubili 55 mil. KM. Dodatno, na crnom tržištu prodaju se neprovjereni duhanski proizvodi loše kvalitete, što negativno utiče na zdravlje građana, a državni budžet godišnje

gubi više od 210 mil. KM. U Udruženju trgovaca BiH podsjećaju da je značajno povećanje crnog tržišta uslijedilo upravo nakon naglog uvođenja restriktivnih mjera u pogledu oštrog podizanja akciza na duhanske proizvode.

Zbog svega navedenog, predstavnici sektora trgovine apeliraju na Vladu Federacije BiH da u fokus politike u ovom segmentu stavi borbu protiv crnog tržišta, jer bi smanjenje crnog tržišta donijelo puno više koristi i za javno zdravlje građana, i za privredu i za državni proračun.

Kao predstavnici 10 kompanija iz sektora trgovine naznačeni su: iNovine d.o.o; Bingo d.o.o; Holdina d.o.o; Energopetrol d.d.; Konzum d.o.o; Duhanpromet d.o.o; Tobacco Press d.o.o; Amko d.o.o; Riva d.o.o i Petrol d.o.o.

U vezi sa iznesenim navodima u padu prometa i uticaju zakona na promet u sektoru trgovine upućujemo na osvrt Federalnog ministarstva zdravstva dat naprijed kod sličnih komentara duhanske industrije vezanih za izlaganje duhanskih proizvoda.

Sindikata radnika trgovine i uslužnih djelatnosti Bosne i Hercegovine, obratio se Ministarstvu aktom broj: 36/17 od 13.03.2017.godine (putem Ureda premijera, Vlada Federacije BiH). Sindikat upućuje apel Vladi Federacije BiH, te izražava duboku zabrinutost u vezi negativnih posljedica koje bi prouzročilo donošenje i primjena Nacrta zakona. Sindikat smatra da je zakon neopravdano restriktivan i za trgovinu i ugostiteljstvo, posebno u dijelu regulacije upotrebe i isticanja duhanskih proizvoda, te da će rezultirati padom prihoda u obje djelatnosti i zatvaranjem dijela objekata, na šta su već upozorili socijalni partneri Sindikata. U Sindikatu su uvjereni da bi najveći teret takvog razvoja događaja podnijeli zaposleni kroz gubitak radnih mjesta, što je u lošem ekonomskom kontekstu u kojem se nalazi Federacija BiH društveno neprihvatljivo. Novi porast nezaposlenosti rezultirat će dodatnim padom niskog životnog standarda građana federacije BiH. Sindikat je stava da za takvo nešto ne postoji opravdanje.

Sindikata apelira na Vladu Federacije BiH da izmjeni Nacrt zakona i ublaži regulaciju koja se tiče upotrebe i isticanja duhanskih proizvoda, posebno jer o ovom pitanju postoji konsenzus oba socijalna partnera, i poslodavaca i sindikata. Nadalje, pozivaju Vladu Federacije BiH da uskladi tekst zakona s praksom zemalja u okruženju, koje imaju mnogo blažu regulaciju u ovom području. Na kraju se ističe da Sindikat očekuje od Vlade Federacije BiH da da poticaj za razvoj ekonomije, zapošljavanja i rasta životnog standarda, a ne regulaciju koja ugrožava radna mjesta i vraća korak unazad.

U vezi sa iznesenim navodima u padu prometa i uticaju zakona na promet u sektoru trgovine upućujemo na osvrt Federalnog ministarstva zdravstva dat naprijed kod sličnih komentara duhanske industrije vezanih za izlaganje duhanskih proizvoda, kao i komentara vezanih za ugostiteljstvo, koji slijede.

Firme i trgovine: BTM Golić Co. Banovići; Sjaj Petrol d.o.o. Maglaj; Amela TR Zavidovići; TR Maya Zenica; TR Kiosk „Amar“ Tešanj; Bosprom Zenica; Halilović TR Tešanj; Ćorić Prom Jelah; Medna Rosa d.o.o Doboj-Jug; Megaplast Lukavac; KOPEX Junuzović Lukavac; Ljiljan – trgovinska radnja Banovići; TNM Magbet Lukavac; Erol Benz Kalesija; Delux Euro Profi Gradačac; Benzinska pumpa Šabanović Benz Živince dana, MM Kalesić d.o.o. Živince; TR Frenki Srebrenik; d.o.o. Nurkić Tuzla; MEGA Srebrenik i TR Šeha Srebrenik dana 09., 10. i 11.10.2017.godine dostavile su svoje komentare i prijedloge na Nacrt zakona. Komentari su dostavljeni pojedinačno. Uvidom u iste konstatira se da su identičnog sadržaja, zbog čega će biti predstavljeni objedinjeno.

Načelni komentar odnosi se na to da Nacrt zakona, u svom trenutnom obliku (kao Nacrt), sadrži prijedloge pretjerano restriktivnih mjera, koje mogu imati ozbiljne posljedice po tržište i učesnike u tržišnoj utakmici, te je iz toga evidentno da je isti napisan bez adekvatne analize efekata i rizika.

Osim pojedinačnih obraćanja firmi i trgovina zaprimljeni su i **komentari trgovaca u Federaciji BiH objedinjeni za sve kantone**, uz dostavljene potpise vlasnika trgovačkih objekata (dana 21.09.2017.godine). Načelni komentar odnosi se na zabranu izlaganja duhanskih proizvoda na mjestu prodaje, i u cjelosti je identičan ranije opisanom komentaru po istom pitanju, a koji je zaprimljen od trgovaca pojedinačno. Konkretni prijedlozi, identični su kao i ranije izneseni; odnose se na brisanje tačke 45) u stavu 1. člana 2., kao i brisanje stava 1. člana 23. Uvidom u dopise za sve kantone, uočeno je da se radi o potpuno istim komentarima i prijedlozima, zbog čega se ovdje neće posebno opisivati (prikazani su u tabeli, **Prilog 3.**, kroz pojedinačne komentare). Originalni popis trgovačkih objekata, za svaki kanton posebno, čini dio službeno dostavljenih očitovanja na Nacrt zakona, i dostupan je Ministarstvu. S obzirom da tabele nisu numerisane u smislu broja trgovačkih objekata, koji podržavaju prijedlog izmjena, teško je procijeniti ukupan broj tih objekata za sve kantone u Federaciji BiH. U prosjeku, broj objekata se kreće od cca devet u manjim kantonima do cca 200 i više, u kantonima koji obuhvataju veće područje.

U vezi sa iznesenim navodima u padu prometa i uticaju zakona na promet u sektoru trgovine upućujemo na osvrt Federalnog ministarstva zdravstva dat naprijed kod sličnih komentara duhanske industrije vezanih za izlaganje duhanskih proizvoda.

Udruženje hotelijera i restoratera u BiH, dostavilo je akt broj: 01-09/17 od 04.04.2017.godine. Udruženje navodi da se obraća u ime više od 20.000 privrednih subjekata iz oblasti turizma i ugostiteljstva, koji zapošljavaju neposredno više od 150.000 uposlenika, preko kojih je obezbjeđena egzistencija za 500.000 stanovnika. Ukoliko se tome dodaju uposlenici koji su posredno vezani za turizam i ugostiteljstvo i broj stanovnika čija egzistencija ovisi od rezultata rada ugostiteljskih objekata je višestruko veći. Udruženje ističe da je turizam izuzetno osjetljiva privredna grana, podložna svim mogućim uticajima, događajima i promjenama. Kontrola i ograničenje upotrebe duhana drastično će se odraziti najviše na ugostiteljstvo i turizam, o čijem egzistencijalnom značaju najbolje govore brojke, navedene u uvodu akta.

Sa stanovišta ugostiteljsko-turističke privrede sporan je i naslov Nacrta zakona; Udruženje je stava da se predloženi akt može nazvati kao „*Zakon o zabrani upotrebe duhana, duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje*“. Uvidom u zakone drugih zemalja Evrope, može se izvući zaključak da je Nacrt zakona za Federaciju BiH najrestriktivniji i sa izuzetno negativnim uticajem na privredu i privređivanje.

Iz Udruženja naglašavaju da jesu za zaštitu zdravlja, ali za svjesno uništavanje egzistencije značajnog dijela populacije – nisu. Drže da se zdravlje jednako štiti i manje restriktivnim mjerama, dok se jednom uništena egzistencijalna osnova više ne obnavlja. Mišljenja su da se „*zakoni stvaraju i donose kako bi se normirale aktivnosti i pojave u društvu sa naglaskom na poticajnu i razvojnu komponentu. Kakav napredak nudi ovaj zakon, ako će zbog njega bez egzistencije ostati bezmalo 20% stanovništva.*“

Navodi se i primjer Hrvatske, gdje je nakon sličnih restriktivnih rješenja, došlo do značajnog ublažavanja, odnosno do pronalaženja univerzalnijih rješenja, koja ne utiču bitno na učinkovitost zakona. Fleksibilnija rješenja prisutna su i u zakonima ostalih zemalja Evrope. Na bazi iskustava najrazvijenijih zemalja Evrope, Udruženje predlaže rješenja koja su „*optimum općih dostignuća, navika i specifičnosti našeg društva.*“ Tako Udruženje predlaže sljedeće:

- Objekti manji od 40m² se mogu opredijeliti za nepušački i pušački. Opredjeljenje trebaju vidljivo istaći na ulazu u objekat. Bez obzira na opredijeljenost svi su obavezni da na ulazu i u unutrašnjosti objekta vidljivo istaknu upozorenja o štetnosti konzumiranja duhana.
- Objekti površine 40m² do 80m² - dozvoljeno pušenje samo u odvojenom prostoru (zaseban prostor, kabine za pušače i sl.), uz uvjet da ne dolazi do miješanja vazduha između ovih prostora. Obaveza vidljivog isticanja upozorenja o štetnosti konzumiranja duhana – ostaje.
- Veći ugostiteljski objekti s više prostorija mogu obezbjediti prostoriju za pušenje uz uvjet da je više od 70% prostora osigurano za nepušače. Obaveza isticanja upozorenja o štetnosti konzumiranja duhana.
- U dijelu ugostiteljskog objekta u kojem se vrši konzumacija hrane – apsolutna zabrana pušenja. Pušenje dozvoljeno u zasebnom, građevinski, fizički - zidom odvojenom prostoru.
- U hotelima pušenje dozvoliti samo u odvojenim, posebno namijenjenim prostorijama. Prostor za pušače moraju ispunjavati posebne uvjete u pogledu ventilacije. Također, i za ove objekte vrijedi pravilo isticanja upozorenja o štetnosti konzumiranja duhana.
- S obzirom na nužnost učinkovitosti zakona, odnosno punog poštivanja propisanih regula, predlaže se da postojanje traženih uvjeta provjeravaju organi nadležni za izdavanje dozvola za rad i kategorizaciju ugostiteljskih objekata, a striktno poštovanje utvrđenih uvjeta korištenja – organi inspekcije. Uvjet za efikasan nadzor inspeksijskih organa je i adekvatna kaznena politika prilagođena uvjetima privređivanja u zemlji.

Udruženje, u prilogu akta, dostavlja i tabelu o primjeni propisa o ograničenoj upotrebi duhana, duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje u 10 evropskih zemalja. U vezi sa tabelom, Ministarstvo ukazuje da ista sadrži netačne podatke, te da je potpuno nejasan izvor podataka.

U pogledu iznesenih komentara Udruženja, Federalno ministarstvo zdravstva skreće pažnju da bi proširenje izuzetaka od opće zabrane pušenja, kroz proširenje mogućnosti za odvojene pušačke zone ili posebne pušačke prostorije, moglo negativno da se odrazi na mala i srednja poduzeća, pošto bi opremanje takvih prostorija za njih predstavljalo veće opterećenje nego što bi to bilo za veće subjekte. Oni bi se na taj način stavili u teži položaj i djelovanje u uvjetima nelojalne konkurencije. Imajući u vidu studije koje su spomenute u odgovoru na pitanje koje se odnosi na pad prometa u ugostiteljskim objektima (niže), a koje ukazuju da zakoni o zabrani pušenja ne utiču na pad prometa u ugostiteljskim objektima, uvođenje opcije ili obaveze da se odredi posebna pušačka prostorija bi samo nametnulo dodatne troškove za ugostitelje. Glavni argument za osiguranje posebnih pušačkih prostorija je zabrinutost za pad prihoda ugostitelja, međutim ukoliko je rizik od pada prihoda mali ili zanemariv, a što su studije pokazale, teško je onda braniti tezu da treba odvojiti posebne prostore za pušače.

Drugi navod koji se, generalno, ističe u prilog posebnih prostorija za pušenje je i da se na taj način nepušači dovoljno štite od izloženosti duhanskom dimu. Ovakav stav nije podržan kredibilnim dokazima, a mnoge studije ukazuju da nepušači nisu dovoljno zaštićeni na ovaj način. Na primjer, studija iz 2013. godine koja je analizirala rezultate mjerenja kvaliteta zraka u ugostiteljskim objektima u Beču,³⁶ zaključila je da djelimična zabrana pušenja (sa posebnim prostorijama za pušače) nije djelotvorna u zaštiti nepušača od duhanskog dima.

³⁶ Neuberger, M.; Moshammer, H.; Schietz, A., Exposure to ultrafine particles in hospitality venues with partial smoking bans., J Expo Sci Environ Epidemiol. 2013 Sep-Oct;23(5):519-24.

U Austriji je 2009. uvedena djelimična zabrana pušenja na javnim mjestima gde je bilo predviđeno da ugostiteljski objekti ispod 50m² biraju da li će biti pušački ili nepušački dok su oni veći od toga morali da obezbijede posebne prostorije za pušenje. Primjena ovakvog rješenja se pokazala kao manjkava. Španija je imala iskustva sa oba pravna rješenja. Na insistiranje ugostitelja bila je uvedena mogućnost odvajanja pušačkih od nepušačkih prostorija, ali se vremenom pokazalo da je to rješenje bilo teško provodivo u praksi, da su investiranja u pregrade i ventilacijske sisteme bila znatno veća nego što su prvobitne procjene ugostitelja to pokazivale i sl. Dio ugostitelja je bio u prilici ispuniti kriterije za odvojene pušačke prostorije, dok dio to nije uspio. U svakom slučaju, zakonom je to bilo predviđeno kao prelazno rješenje. Nakon proteka određenog perioda, i ugostitelji su shvatili da je potpuna zabrana pušenja u javnim prostorima neophodnost, međutim potpuna zabrana je uslijedila nakon što su ugostitelji investirali u pregrade i ventilaciju i sl. Navedeno je očiti primjer kako je za ugostitelje trošak manji kada se zakonom odmah uvede potpuna zabrana pušenja, nego kada se uvode opcije odvajanja prostora, koje izuzetno koštaju u kontekstu prilagođavanja zakonskim normama. I, usto, kreiraju uvjete neloyalne konkurencije, pri čemu manji ugostiteljski objekti ne mogu ispuniti sve kriterije za odvojene prostore.

Nadalje, u vodiču za implementaciju člana 8. Okvirne konvencije o kontroli duhana SZO (*Zaštita od izloženosti duhanskom dimu*) istaknuto je da su se svi pristupi koji ne osiguravaju prostor 100% slobodan od duhanskog dima, uključujući ventilacije i filtracije zraka, kao i upotrebu posebnih prostora za pušenje (sa ili bez posebnih ventilacionih sistema) višestruko pokazali neefektivnima i kako postoje ubjedljivi dokazi, naučni i drugi, da inženjerski pristupi ne štite od izloženosti duhanskom dimu. Dakle, bilo kakvi polovični pristupi u osiguravanju prostora slobodnih od dima, uključujući odvojene prostorije ili dozvoljavanje izuzetaka od potpunog ograničenja upotrebe duhanskih proizvoda u zatvorenom, pokazali bi se neefikasnim jer ne bi pružili adekvatnu zaštitu od izloženosti duhanskom dimu.

Zbog svega navedenog, ostavljanje mogućnosti ugostiteljskim objektima da se opredijele za posebne prostorije za pušenje proizvodi neminovno negativne efekte kako u smislu uticaja na javno zdravlje, tako i u smislu dodatnih troškova za ugostitelje, kojima bi, bez sumnje, bili izloženi zbog potrebe ispunjavanja uvjeta za odvojene prostorije.

Duhanpromet d.o.o. Sarajevo, svoje komentare dostavio je u hard kopiji i mailom (zaprimljeno 31.07.2017.godine). Duhanpromet d.o.o. Sarajevo ističe da se obraća u ime lanca maloprodajnih trgovina-kioska Duhanpromet i Riva d.o.o. Nacrt zakona uvodi, pored ostalih restrikcija, i zabranu izlaganja duhanskih proizvoda u trgovinskim objektima. Navode da su oni, konkretno lanac koji ima cca 300 maloprodajnih objekata, te da zapošljavaju cca 600 osoba; 80% prihoda se ostvaruje kroz prodaju i izlaganje duhanskih proizvoda. Usvajanjem ovog zakona se direktno narušava dalji opstanak ove grupacije, a samim tim i ogroman gubitak radnih mjesta, čime bi direktno bilo pogođeno cca 2.500 ljudi (600 zaposlenih radnika sa članovima svojih porodica). Osim toga, indirektno bi bile pogođene i firme koje poslovno sarađuju sa Duhanprometom, smanjio bi se priliv novčanih sredstava na ime poreza, koje Duhanpromet uplaćuje u budžet, a što u konačnici rezultira i sa manje novca za zdravstvene usluge, PIO, kao i druge socijalne kategorije.

Duhanpromet postavlja pitanje, ukoliko se usvoji ovaj zakon, na koji način će se regulirati i nadomjestiti ogroman gubitak radnih mjesta? Kako nahraniti toliko porodica, pogotovo ako se uzme u obzir stalne štrajkove od strane radničkih, a i socijalnih kategorija društva koje potražuju novčana sredstva iz budžeta i rješavanje njihovih egzistencijalnih pitanja i prava na život i rad. Duhanpromet je stava da će usvajanjem ovog zakona dodatno produbiti i onako teško socijalno i finansijsko stanje u zemlji, što će proizvesti „*čitavu rijeku dodatnih socijalnih slučajeva*“.

Analize kretanja tržišta u nekoliko zemalja koje su uvele slične mjere zabrane isticanja duhanskih proizvoda na prodajnim mjestima pokazuju da to ne utiče na činjenicu da li će se neko odlučiti za pušenje ili nastaviti da puši. Izlaganje proizvoda ne utiče ni na porast maloljetničkog pušenja. S druge strane, Duhanpromet, kao društveno odgovorna firma jeste za jačanje dodatne kontrole kao jedine učinkovite mjere pri provođenju postojeće zabrane prodaje duhanskih proizvoda mlađim osobama od 18 godina.

Posmatrajući ovu zabranu sa finansijskog aspekta, ona dolazi u trenutku porasta crnog tržišta, gdje se duhan, nekontroliranog i krajnje sumnjivog kvaliteta, otvoreno nudi na svakoj frekventnijoj ulici ili pijaci u zemlji, gdje je – prema procjenama, trećina ukupne potrošnje ilegalna.

Duhanpromet dalje ističe da analize predviđaju da bi se ovom zabranom samo dodatno prouzrokovala daljnja tendencija rasta prodaje duhanskih proizvoda na crno.

Ističe se da i ne postoji nikakvo zakonsko opravdanje za uvođenje ove zabrane izlaganja. Ni Okvirna konvencija o kontroli duhana ne zahtjeva zabranu izlaganja duhana – ona ni ne spominje takve zabrane. Nijedna zemlja zapadnog Balkana, koja je u procesu pristupanja EU, nije uvela ovakve mjere i restrikcije.

Slijedom prednjeg, Duhanpromet d.o.o. Sarajevo predlaže da se član Nacrt zakona koji se odnosi na zabranu izlaganja duhanskih proizvoda u maloprodaji u potpunosti izbriše.

Duhanpromet predlaže brisanje definicije iz tačke 45) stava (1) člana 2. Nacrt zakona, kao i brisanje stava (1) člana 23. Navodi se sljedeće: zabrana izlaganja duhanskih proizvoda na mjestu prodaje odbačena je kao nedjelotvorna tokom izrade Duhanske direktive (Direktiva 2014/40/EU), na koju se vrši pozivanje u Nacrtu zakona. Također, ovako restriktivnu mjeru ne sadrži nijedna direktiva EU, a ne zahtjeva je ni Okvirna konvencija o kontroli duhana Svjetske zdravstvene organizacije. Na kraju, nijedna od zemalja zapadnog Balkana, koje su u procesu pristupanja EU, nije uvela ovakve mjere i restrikcije. Imajući u vidu navedeno, Duhanpromet drži da ne postoji nikakvo zakonsko opravdanje za uvođenje zabrane izlaganja, te u tom smislu i predlaže da se označene odredbe Nacrt zakona brišu.

U vezi sa iznesenim navodima u padu prometa i uticaju zakona na promet u sektoru trgovine upućujemo na osvrt Federalnog ministarstva zdravstva dat naprijed kod sličnih komentara duhanske industrije vezanih za izlaganje duhanskih proizvoda.

iNovine BH društvo sa ograničenom odgovornošću za unutarnju i vanjsku trgovinu Sarajevo, kao načelni komentari, ističu da predloženi Zakon, sadrži veliki broj restrikcija, koje mogu proizvesti niz negativnih konotacija u maloprodaji, a naročito u dijelu maloprodaje u kojemu je prodaja duhana i duhanskih proizvoda osnovna ili pretežna djelatnost (kiosci, tobacco shopp-ovi). Doslovnom primjenom predloženog zakona djelatnost predviđena razredom 47.26 Odluke o klasifikaciji djelatnosti u Bosni i Hercegovini „Trgovina na malo duhanskim proizvodima u specijaliziranim objektima“ bi postala i pravno i ekonomski neodrživa. Pod objektima u smislu citiranog razreda Odluke o klasifikaciji djelatnosti, podrazumjevaju se kiosci i tobacco shopp-ovi, tj. maloprodajni objekti koji su zbog prostorne limitiranosti (površina istih je od 2m² do 8m²) specijalizirani za prodaju duhana i duhanskih proizvoda.

Predviđenim zakonskim rješenjem u potpunosti je zabranjen bilo kakav oblik izlaganja duhanskih proizvoda u trgovačkim objektima, a što je uzevši u obzir djelatnost specijaliziranih objekata za prodaju duhana i duhanskih proizvoda, fizički neizvodivo i ekonomski neodrživo. Naime, u kioscima i tobacco shopp-ovima preko 90% učešća u

strukturi robe čine upravo duhan i duhanski proizvodi tako da je iste nemoguće u objektu gabarita cca 3m² „sakriti“, obzirom da fizički ne postoji prostor za navedeno, a imajući u vidu da se radi o osnovnoj djelatnosti tih objekata ne postoji mogućnost zamjenskog izlaganja neduhanske robe na izložbeni prostor.

Ekonomski posmatrano, navedeni objekti najveći dio prihoda ostvaruju upravo marketinškim putem, tj. temeljem usluge pozicioniranja duhanskih proizvoda na izložbeni prostor, a sve zbog činjenice što su marže na duhanske proizvode nesrazmjerno niske u odnosu na druge vrste trgovačke robe (trgovačka marža na duhanske proizvode se kreće između 1,8% i 3%). Iz navedenog je jasno da ova vrsta djelatnosti ne bi mogla „opstati“ bez marketinškog aspekta, a koji se predloženim zakonom ukida, čime se direktno utiče na egzistenciju preko 3.000 zaposlenih u ovoj grani djelatnosti.

U vezi sa iznesenim navodima u padu prometa i uticaju zakona na promet u sektoru trgovine upućujemo na osvrt Federalnog ministarstva zdravstva dat naprijed kod sličnih komentara duhanske industrije vezanih za izlaganje duhanskih proizvoda.

Sa aspekta maloprodaje, naročito grane djelatnosti predviđene razredom 47.26 Odluke o klasifikaciji djelatnosti u Bosni i Hercegovini „*Trgovina na malo duhanskim proizvodima u specijaliziranim objektima*“ i Novine su predložile da se razmatri izmjena određenih odredbi predloženog Nacrta zakona, a što je prikazano u Tabeli, koja se nalazi u **Prilogu 3**.

Ugostiteljski objekti

Ugostiteljski objekti iz Sarajeva: Underground Club, Barometar, Face Club, City Pub, ORT, Kanet, Mash, UR „Das ist Walter“, Hacienda, Caffè Sova, Rock Club Sloga i Gastro Pub Vučko; ugostiteljski objekti iz Mostara: Gradska kavana, Caffè Bar – Bijeli Bar Alibaba, Caffè Bar Ponte, Ljetna bašta Stari grad, Maraschino Bar, Špago Pub, Daleka Obala, Night Club Pink Panter, Hemingway, Primaris Plus d.o.o. P.J. Shankly's Pub i Golden Pub, kao i iz Gorazda Caffè Bar „Art“; ugostiteljski objekti iz Tuzle: Caffè bas „Sloboda“, Caffè Bar Park Pub, Just Caffè Bar, Snack Bar Bagueri, d.o.o. Miradge Caffè Bar Firma, Ianac kafića Sydney, Caffè Bar Capra, Robinzon s.u.r. restoran, UR ST James's Irish Pub, JKP Pannonica d.o.o., Caffè Pizzeria Barok, Viva ent. d.o.o., UR Noćni klub „The Pub“ i UR Caffè Bar Scala, dostavili su 09., 10. i 11. oktobra 2017. godine svoje komentare na Nacrt takona, i to pojedinačno. Uvidom u komentare konstatira se da su identičnog sadržaja, zbog čega će biti predstavljeni objedinjeno. Naime, navedeni ugostiteljski objekti, kao načelni komentar, ističu da zakon predviđa uvođenje potpune zabrane pušenja na javnim mjestima. S druge strane, ukazuju, imamo postojeći zakon koji zabranjuje pušenje na javnom mjestu (uključujući ugostiteljske objekte gdje se služi hrana, javne ustanove, sportsko-kulturne događaje, sve državne institucije, privredna društva koja rade sa strankama itd.), ali je njegova provedba neadekvatna. Odredbe postojećeg zakona manjkavo se poštuju zbog nemogućnosti nadležnih agencija za provedbu zakona da rade kvalitetan i sveobuhvatan inspeksijski nadzor. Pogrešno je vjerovati da će novi zakona biti bolje poštovan samo zato što su njegove odredbe pooštrene. Ugostitelji, nadalje, naglašavaju da vjeruju kako trenutni model zabrane pušenja na javnom mjestu, uz dosljednu primjenu, može biti dobro rješenje za Federaciju BiH, jer zakon istovremeno štiti nepušače i daje pravo i slobodu odraslima da puše na društveno prihvatljivim mjestima. Postojeći zakon istovremeno štiti i poslovanje ugostitelja, radna mjesta, te obezbjeđuje stabilne poreske vladine prihode. Dodatno, tvrde, odrasli pušači ne smiju biti diskriminirani, te bi trebalo da imaju mogućnost da puše na naznačenim mjestima, a da pritom ne uznemiravaju one koji ne žele da budu izloženi

duhanskom dimu. Pojedinačna primjedba upućena je na član 7. Nacrta zakona, tačnije predlaže se dopuna članom 7a, a što je prikazano u Tabeli (vidjeti **Prilog 3.**).

Vežano za zabranu pušenja na javnim mjestima, Federalno ministarstvo zdravstva skreće pažnju na sljedeće: Podaci iz drugih zemalja ne ukazuju na to da zabrana pušenja na javnim mestima dovodi do smanjenja prihoda u ugostiteljstvu i turizmu. Američki i australijski istraživači su 2003. godine proveli međunarodnu i sveobuhvatnu analizu svih 97 objavljenih i neobjavljenih studija na engleskom jeziku, koje su se bavile procjenom ekonomskih uticaja zabrane pušenja na prodaju i zapošljavanje u ugostiteljskoj industriji. Skoro sve studije koje su utvrdile negativan ekonomski uticaj zabrane pušenja finansirala je duhanska industrija. Pored toga, ove studije su češće koristile subjektivne mjere ishoda (npr. mišljenja vlasnika barova), a ne objektivne (podaci o prodaji). Također je kod njih bila i manja vjerovatnoća da su bile recenzirane. Sa druge strane, sve najbolje dizajnirane studije koje nije finansirala duhanska industrija pokazale su da zakoni o kontroli i ograničenoj upotrebi duhana i duhanskih proizvoda u barovima nisu imali negativnog uticaja na prihod ili radna mesta.³⁷ Slične rezultate je imala i novija studija koja je objavljena 2014. godine i koja je analizirala rezultate 56 studija iz SAD, Evrope, Južne Amerike i Australije.³⁸ Ono što je važno za istaći jeste da navodi u padu prometa u ugostiteljstvu često predstavljaju percepciju onih koji ih iznose, bez utemeljenja u dokazima. Ne može se procijeniti stvarni uticaj u ovoj oblasti bez da sistem uređuje zabranu pušenja u zatvorenim javnim prostorima. Zbog toga je važno ukazati na podatke iz istraživanja koja su provođena u državama koje imaju na snazi takvu zabranu. Istraživanja se rade periodično nakon što zakon stupi na snagu.

Primjera radi, u Norveškoj, koja ima izrazito hladnu klimu, bilo je moguće očekivati da zabrana pušenja u ugostiteljskim objektima utiče na pad prometa. Kako je ova zemlja među prvima u svijetu uvela zabranu pušenja još 2004. godine postoji relativno dug vremenski period koji daje bolji uvid u dugoročne efekte zabrane pušenja na ugostitelje. Studija³⁹ koja je objavljena 2012. godine i koja je analizirala efekte zabrane pušenja na prihode ugostiteljskih objekata je utvrdila da zabrana pušenja nije imala statistički značajan dugoročan efekat na prihod u ugostiteljskim objektima ili na prihod restorana kao udio u ukupnoj ličnoj potrošnji. Slične rezultate je imala i studija koja je analizirala efekte zabrane pušenja na prihode ugostitelja na Kipru.⁴⁰

Ilustrativan je i primjer Mađarske u kojoj je 2012. godine uvedena potpuna zabrana pušenja na zatvorenim javnim mjestima, bez izuzetaka za ugostitelje. Uprkos snažnom protivljenju pojedinih predstavnika ugostitelja uz argumentaciju da će to dovesti do pada prihoda u ovoj grani, Parlament Mađarske je usvojio potpunu zabranu pušenja u zatvorenom prostoru. Analiza efekata novih propisa koja je urađena za 2012. i 2013. godinu, pokazala je da efekti zabrane pušenja u zatvorenom prostoru nisu bili negativni, već naprotiv, pozitivni za ugostitelje. Tako da je bojazan ugostitelja bila bez osnova. Povećan je prihod, broj gostiju i broj noćenja u 2012. i 2013. godini u odnosu na prethodne.⁴¹

³⁷ Scollo, M., Lal, A., Hyland, A., & Glantz, S. (2003). Review of the quality of studies on the economic effects of smoke-free policies on the hospitality industry. *Tobacco Control*, 12; 13-20.

(Web:[http://tc.bmjournals.com/cgi/reprint/12/1/13?maxtoshow=&HITS=10&hits=10&RESULTFORMAT=&a](http://tc.bmjournals.com/cgi/reprint/12/1/13?maxtoshow=&HITS=10&hits=10&RESULTFORMAT=&author1=scollo&andorexactfulltext=and&searchid=1113661487642_412&stored_search=&FIRSTINDEX=0&sortspec=relevance&resourcetype=1&journalcode=tobaccocontrol)
uthor1=scollo&andorexactfulltext=and&searchid=1113661487642_412&stored_search=&FIRSTINDEX=0&so
rtspec=relevance&resourcetype=1&journalcode=tobaccocontrol)

³⁸ Cornelsen L, McGowan Y, Currie-Murphy LM, Normand C. *Addiction*. 2014 May. Systematic review and meta-analysis of the economic impact of smoking bans in restaurants and bars

³⁹ Melberg HO, Lund KE. Do smoke free laws affect revenues in pubs and restaurants? *Eur J Health Econ*. 2012;13(1):93–99. doi: 10.1007/s10198-010-0287-6.

⁴⁰ Christophi C, et al. The impact of the Cyprus comprehensive smoking ban on air quality and economic business of hospitality venues. *BMC Public Health*. 2013

⁴¹ http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0020/263333/Tobacco-control-in-practice-Article-8-Protection-from-exposure-to-tobacco-smoke-the-story-of-Hungary.pdf?ua=1

Uvođenje zabrane pušenja na zatvorenim javnim mjestima nije imalo nikakvog negativnog uticaja na sektor ugostiteljstva ni u Turskoj. Na osnovu evidencije Centralne banke Turske, dok je bruto domaći proizvod u periodu od 2008. do 2009. godine opao za 3,3%, prihodi objekata u ugostiteljstvu, kao što su restorani i barovi, porasli su za 5,2%. Njihov broj se povećao za 2,7% između početka i kraja 2009. godine, uključujući povećanje od 3,5% kod onih koji služe hranu i 3,0% kod onih koji služe alkoholna pića. Također, iznos poreza na dodatnu vrednost u ugostiteljskoj industriji porastao je za više od 20% u periodu od januara do oktobra 2009. godine.⁴²

Dakle, mjere zabrane pušenja ni na koji način ne utiču negativno na ugostiteljstvo. Brojna istraživanja pokazala su da ovakve mjere imaju pozitivan ili neutralan uticaj na promet i profit u ugostiteljskim objektima. Sveobuhvatne mjere ograničavanja upotrebe duhanskih proizvoda na zatvorenim javnim mjestima poboljšavaju ne samo zdravlje klijenata, već i radnika u ugostiteljstvu. Istraživanje u Škotskoj pokazalo je da su se zdravstvene posljedice koje se odnose na pušenje među radnicima u ugostiteljstvu umanjile za četiri mjeseca od uvođenja zabrane pušenja u martu 2006.godine. Ove mjere, također, pozitivno utiču na produktivnost radnika i doprinose većem profitu. Istraživanje među radnicima u Švedskoj od 1988. do 1991. pokazalo je da su nepušači koristili 8-11 dana za bolovanje manje od pušača.

Zabranu pušenju u zatvorenim javnim prostorima ne podržavaju samo nepušači, već i pušači. Nakon uvođenja zabrane pušenja u restoranima, podršku zabrani dala je većina pušača u Francuskoj, Njemačkoj, Nizozemskoj i Norveškoj. Brojna istraživanja pokazala su pozitivan uticaj na profit u ugostiteljstvu. Istraživanje u Velikoj Britaniji pokazalo je porast od 155.000 radnih mjesta u industriji zabave i rekreacije. U Mađarskoj, u periodu od 2011. do 2013. dohodak u ugostiteljskom sektoru porastao je za 142 miliona dolara, a porastao je i ukupan broj ugostiteljskih objekata. Nakon zabrane pušenja u zatvorenim javnim prostorima poboljšalo se zdravlje građana i povećali su se prihodi ugostiteljskih objekata.

Neka iskustva drugih zemalja, povodom zabrane pušenja u zatvorenim ugostiteljskim objektima, i uticaju na zdravlje radnika, te prihode ugostiteljskih objekata, prikazani su u tabeli ispod:

Primjeri drugih zemalja	
Pozitivni efekti na ugostiteljske radnike	Argentina - zabilježeno 28,5% respiratornih simptoma kod ugostiteljskih radnika (što je značajan pad u odnosu na ranijih 57,5%). ⁴³
	Respiratorni simptomi kod ugostiteljskih radnika u Švedskoj opali za 50%. ⁴⁴
	83% manje štetnih PM 2.5. čestica u Irskoj (radnici bilježe mnogo manje respiratornih problema). ⁴⁵
Pozitivni efekti na ugostiteljske biznise: Posjete i stavovi	20% nepušača u Velikoj Britaniji izjavilo je da češće posjećuje barove otkako je uvedena zabrana pušenja. ⁴⁶
	87% biznisa u Velikoj Britaniji prijavilo je da je implementacija zabrane pušenja prošla vrlo dobro bez

⁴² <http://www.euro.who.int/en/media-centre/sections/press-releases/2011/03/who-welcomes-legislation-for-a-smoke-free-hungary>

⁴³ Schoj V, Alderete M, Ruiz E et al. The impact of a 100% smoke-free law on the health of hospitality workers from the city of Neuquén, Argentina, 2010; 19: 134-137.

⁴⁴ Exposure to environmental tobacco smoke and health effects among hospitality workers in Sweden—before and after the implementation of a smoke-free law by Larsson M, Boëthius G, Axelsson S, Montgomery

⁴⁵ Goodman P1, Agnew M, McCaffrey M, Paul G, Clancy L. (2007) Effects of the Irish smoking ban on respiratory health of bar workers and air quality in Dublin pubs. Am J Respir Crit Care Med. 15; 175(8):840-5.

⁴⁶ Smokefree ACTION (2007). As the smoke clears: the myths and reality of Smokefree England.

	negativnog uticaja na prihode, od čega je 40% prijavilo pozitivan uticaj. ⁴⁷
	83% pušača u Irskoj izjavilo je da je zabrana pušenja "dobra" ili "vrlo dobra mjera". ⁴⁸
	U Ukrajini nacionalno istraživanje javnog mišljenja pokazalo je da 74% ispitanika preferiraju kafiće i restorane bez duhanskog dima. ⁴⁹
	Od uvođenja zabrane pušenja u Irskoj 2004. posjete restoranima su ostale nepromijenjene. 92% ispitanika izjavilo je da jednako ili još češće posjećuje restorane. ⁵⁰
	U Irskoj je poslije uvođenja zabrane pušenja broj klijenata u barovima povećan za 11%. ⁵¹
	U Norveškoj nije došlo do promjena kada je u pitanju posjeta restoranima i barovima. ⁵²
	Nakon uvođenja potpune zabrane pušenja u Kanadi 2001. nije zabilježen nikakav negativan uticaj na prodaju u restoranima i barovima. ⁵³
	Turska je postala zemljom bez dima u središtu globalne finansijske krize 2009., kad se njen BDP smanjio za 3,3%. U isto vrijeme prihod od usluga u ugostiteljstvu je povećan za 5,2%, a iznos PDV prikupljen u ugostiteljskom sektoru je porastao za više od 20%. ⁵⁴
	Mađarska je zakon usvojila u aprilu 2011. godine, a procjene njegovog efekta su vršene 2012/2013 godine i tada je pokazano da se prihod ugostiteljskog sektora povećao za 142 miliona američkih dolara, kao i broj novootvorenih ugostiteljskih objekata. ⁵⁵
Istraživanje nadzora kontrole zraka (Air Quality Monitoring, AQM) u ugostiteljskim objektima, realizirano od strane istraživačkog tima PROI, Sarajevo 2016.godine	
Negativni uticaj na radnike u ugostiteljstvu FBiH	Preko tri četvrtine ispitanika (83,3%) smatra da je izloženost duhanskom dimu od strane drugih pušača štetna po njihovo zdravlje.
	U odnosu na dužinu trajanja dnevne izloženosti duhanskom dimu od strane drugih pušača na radnom mjestu - preko tri četvrtine ispitanika (79,1%) navodi da su dnevno izloženi preko 5 sati.
	Polovina ispitanika (50%) izjavljuje da ponekada ima glavobolje.
	Trećina muškaraca (33,3%) potvrđuje mučninu i smetnje u probavi.
	Skoro polovina ispitanika (45%) navodi da ponekada ima smetnje u disanju.

⁴⁷ Department of Health (2007) Smoke-free England - one year on. NHS

⁴⁸ Reductions in tobacco smoke pollution and increases in support for smoke-free public places following the implementation of comprehensive smoke-free workplace legislation in the Republic of Ireland: findings from the ITC Ireland/UK Survey 2006. G T Fong, A Hyland, R Borland, D Hammond, G Hastings, A McNeill, S Anderson, K M Cummings, S Allwright, M Mulcahy, F Howell, L Clancy, M E Thompson, G Connolly, P Driezen

⁴⁹ Centre for Democracy and Rule of law (2015) Three Years without Tobacco Smoke: 84% of Ukrainian Restaurants Comply with "Smoke-Free" Law. Cedem.org.ua

⁵⁰ Office of Tobacco Control (2004). Smoke-Free Workplace Legislation Implementation. Public Health Tobacco Acts 2002 and 2004. Progress Report, May 2004.

⁵¹ Irska: McCaffrey M, Goodman PG, Kelleher K, Clancy L. Smoking, occupancy and staffing levels in a selection of Dublin pubs pre and post a national smoking ban, lessons for all. Ir J Med Sci 2006; 175: 37–40.

⁵² Lund, Marianne (2005). Smoke-Free Bars and Restaurants in Norway. SIRUS, National Institute for Alcohol and Drug Research

⁵³ Ontario Tobacco Control Research Unit (2004). The Tobacco Control Environment: Ontario and Beyond. Special Reports: Monitoring and Evaluation Series, 2003-2004. Toronto, ON, Ontario Tobacco Research Unit, November 2004; Vol 9 No. 1.

⁵⁴ WHO Factsheet (2010) Turkey: positive impact on business

⁵⁵ Tobacco control playbook (2016) Smokefree legislation does not harm the hospitality industry.

	<p>50% žena navodi upale disajnih puteva.</p> <p>Skoro dvije trećine ispitanih radnika u ugostiteljstvu (62,5%) izjavljuje da bi željeli raditi na radnom mjestu na kojem je uvedena potpuna zabrana pušenja, dok preko 80% smatra da je izloženost duhanskom dimu od strane drugih pušača štetna po njihovo zdravlje.</p>
--	--

Nadalje, **Skupština Zeničko-dobojskog kantona** dostavila je Zaključak sa 47. sjednice održane 20.09.2017.godine, a u vezi sa Nacrtom zakona o kontroli i ograničenoj upotrebi duhana, duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje. Navedenim Zaključkom (broj: 01-02-12950/17 od 20.09.2017.godine) Skupština Zeničko-dobojskog kantona utvrđuje da se njenim mišljenjem smatraju mišljenja: Kantonalne uprave za inspeksijske poslove broj: 18/01-1-34-8522-2/17 od 03.07.2017.godine, Ministarstva unutrašnjih poslova broj: 08-04/1-02-1-3157-1/17 od 21.06.2017.godine, Ministarstva zdravstva broj: 11-02-8522-1-1/17 od 17.08.2017.godine, a koja su data na Nacrt zakona, i koja je Vlada Zeničko-dobojskog kantona prihvatila svojim zaključkom broj: 02-02-11971/17 od 24.08.2017.godine, te dostavila u skupštinsku proceduru. Također, naznačeno je da je sastavnim dijelom ovog mišljenja i mišljenje skupštinske Komisije za rad, socijalnu politiku, izbjeglice i zdravstvo sadržano u izvještaju broj: 01-35-12640-1/17 od 18.09.2017.godine. Sve primjedbe, prijedlozi i sugestije poslanika Skupštine Zeničko-dobojskog kantona, iznesene tokom rasprave o Nacrtu zakona, dostavljene su u formi izvoda iz transkripta uz Zaključak Skupštine. U prilogu mišljenja su navedena očitovanja tijela sa područja Zeničko-dobojskog kantona. U aktu Kantonalne uprave za inspeksijske poslove izneseni su određeni prijedlozi na čl. 6, 7. i 23.; odnose se na poboljšanje postojećeg teksta u cilju jasnoće norme, a iz ugla nadzora nad primjenom zakona (pogledati tabelu u **Prilogu 3.**). Ministarstvo unutrašnjih poslova i Ministarstvo zdravstva Zeničko-dobojskog kantona nemaju primjedbi na Nacrt zakona.

Što se tiče **transkripta sa sjednice Skupštine Zeničko-dobojskog kantona** na kojoj je razmatran Nacrt zakona, treba istaći sljedeće:

Samir Lemeš, zastupnik, ističe primjedbe na čl. 37. i 38. Nacrta zakona, a koje su prikazane u Tabeli, **Prilog 3**, kao komentari na pojedinačne odredbe zakona.

Edhem Fežić, zastupnik, napominje da će on zamoliti delegate u Domu naroda Parlamenta Federacije BiH da omoguće ljudima izbor, ko želi ići u restoran u kojem se konzumira duhan, neka ima tu mogućnost, ko ne želi, neće ići. Nacrtom zakona je to onemogućeno. Izražava bojazan da će se zakon donijeti, a da se isti neće provoditi. Ukazao je i na neke druge probleme u društvu, kao što je pitanje kakvu hranu jedemo, ilegalna prodaja na ulici duhana, i sl. Na kraju je potcrtao da će se zakon teško implementirati zato što u kantonalnim upravama za inspeksijske poslove imamo jednog ili dva inspektora. U pogledu komentara g-dina Lemeša, upućujemo na naprijed iznesene komentare o zabrani pušenja u zatvorenim javnim prostorima i komentare o ilegalnoj trgovini. Vezano za kapacitete uprava za inspeksijske poslove ukazujemo da nije bilo primjedbi niti Federalne niti kantonalnih uprava u smislu nemogućnosti da prate primjenu zakona.

Ismet Sarajlić, zastupnik, posebno naglašava da mi napravimo zakone koji su puno nefleksibilniji nego što su zakoni u Austriji, Italiji, Njemačkoj itd., gdje postoje odvojeni prostori i u restoranima i u ugostiteljskim objektima za pušače i nepušače. U Hrvatskoj se prvobitna zabrana pokazala manjkavom, pa se zakon mijenjao, i uređena je kvadratura, ventilacija. Stoga i g-din Sarajlić vjeruje da će i federalni Nacrt zakona pretrpjeti određene izmjene, jer će se ovako kako je predložen, vjerovatno i jako afektirati sigurno na

ugostiteljstvo. Ističe da treba da se ugledamo na zemlje koje su slične zakone donijele, te da zaštitimo određenu branšu, možda i kroz to da se ugostiteljima ostavi mogućnost izbora, da se opredijele da li će se u njihovim objektima pušiti ili ne. U pogledu komentara g-dina Sarajlića, upućujemo na naprijed iznesene komentare o zabrani pušenja u zatvorenim javnim prostorima, odnosno na argumente zašto odvojene prostorije za pušače i nepušače nisu efikasno rješenje zaštite zdravlja, kako ni uposlenika u ugostiteljskim objektima, tako ni korisnika tih objekata (gostiju).

Damir Jukić, zastupnik, upozorava da je Nacrt zakona „vrlo teško prošao“ na Domu naroda Parlamenta Federacije BiH, te nije siguran kako će to sve proći kasnije (ujedno je i delegat u Domu naroda). Iznio je primjer Hrvatske u kojoj postoje odvojeni prostori za pušače i nepušače. Nacrt zakona, g-din Jukić naziva zakonom o apsolutnoj zabrani korištenja duhana, a ne o ograničenoj upotrebi, kako to stoji u nazivu zakona. Ističe da ima sigurno i prioritetnijih stvari osim duhana. Navodi primjer svadbenih salona, u smislu zabrane pušenja, te kako je to nelogično. U svakom slučaju, smatra da ima prioritetnijih stvari kojima se trebamo baviti, te naglašava da „ovaj zakon to apsolutno nije“. Svaki nacrt zakona može biti dobar, pa i ovaj, ako se malo popravi u smislu da se ograniči površina u ugostiteljskim objektima gdje se smiju koristiti duhanske prerađevine, takav zakon bi zastupnik Jukić podržao, i u Skuštini Kantona i u Domu naroda Parlamenta Federacije BiH. Vezano za navode iznesene od strane zastupnika Jukića upućujemo na dio „Razlozi za donošenje zakona“ (**Prilog 1.**) jer je nesumnjivo da se radi o materiji koja se mora zakonski urediti, bez odlaganja. Također, po pitanju odvojenih prostorija za pušače i nepušače upućujemo na ranije date komentare s tim u vezi.

Munib Husejnagić, zastupnik, tvrdi da je zakon restriktivan, te treba do faze donošenja pretrpjeti neke izmjene. Ističe da smo svi vidjeli, bilo gdje u svijetu, da ima načina kako se ovo može popraviti, kao što je definiranje odvojenih prostora, pregrada, odvojenih prostorija i sl. Daje podršku donošenju novoga zakona, ali uz određene izmjene, da se propišu posebni prostori za one „*koji hoće da se truju, puše, da to rade na mjestu da neškode onima drugima koji se nalaze u tim prostorima*“. Također, po pitanju odvojenih prostorija za pušače i nepušače upućujemo na ranije date komentare obrađivača propisa s tim u vezi.

Senaid Begić, zastupnik, ističe da je njemu krivo što se mi dovodimo u situaciju da kažnjavamo ljude zbog nepoštivanja ovog zakona, a živimo ovdje (op.a. Zenica) gdje stanovništvo javno truju Željezara, Mitall, nelegalna ložišta i sl. Ukazao je da će ovakav Nacrt zakona sigurno proizvesti lanac zatvaranja velikog broj ugostiteljskih objekata, jer mnogi neće biti spremni da odgovore ovom zahtjevu i neće biti spremni da odgovore investicijama koje bude tretirala primjena ovog zakona. Vezano za uticaj zakona na rad ugostiteljskih objekata, upućujemo na naprijed izneseni komentar o tome, te još jednom, kao obrađivač propisa, ukazujemo na to da do novih investicija za ugostitelje neće doći u smislu prilagođavanja odredbama ovog zakona, odnosno povodom zabrane pušenja u zatvorenim javnim prostorima. Dodatne investicije za ugostitelje neophodnost su u slučaju sistema koji dozvoljava odvojene prostore za pušače i nepušače, što nije slučaj u Nacrtu zakona.

Selvedina Sarajlić-Spahić, zastupnik, i ujedno zdravstveni radnik, daje svoju punu podršku donošenju zakona. O pitanju da li će zakon ostati ovakav ili se može razmatrati neka izmjena, može se razgovarati, ali apsolutno postoji opravdanost i potreba za donošenjem ovog zakona, zato što je pušenje riziko faktor, jedan od razloga za teška oboljenja. Upozorava da rizik od oboljevanja od karcinoma pluća kod pušača ostaje doživotno. Istakla je i da djeca češće oboljevaju od akutnih plućnih oboljenja, respiratornih oboljenja. Tvrdi da se možda može razgovarati o modifikaciji zabrane pušenja u ugostiteljskim objektima i eventualnoj prostoriji za pušače, ali o pušenju u školskim objektima, što je danas praksa, u zdravstvenim objektima u blizini djece je – nedopustivo.

Po pitanju odvojenih prostorija za pušače i nepušače upućujemo na ranije date komentare obrađivača propisa s tim u vezi.

Senad Karavdić, zastupnik, također, podržava sve ranije diskusije o Nacrtu zakona u smislu da se omogući i prostor za pušače, da to bude stvar izbora, ali to treba da bude regulirano zakonom. Posebno je naglasio da ovaj zakon regulira stvari koje do sada nisu bile regulirane, te da ima veoma lijepih pozitivnih primjera od uvođenja edukacije u škole od najranijeg uzrasta do niza drugih primjera. Pohvalio je Nacrt zakona, jer sve ono što je predloženo u zakonu, nije samo taksativno nabrojano, već je obrazloženo, pa i u fusnotama postoji lijepo objašnjenje i mnogo pokazatelja koji ukazuju na štetnost pušenja, a s druge strane prikazani su i primjeri drugih zemalja, koje su imale iste probleme, kao i mi, sa pušenjem. Međutim, te su zemlje uspjele smanjiti procenat pušenja za određeni broj godina, iz čega se vidi da ima efekta donošenje ovih zakona i poštivanje zakona. Na kraju je istakao da ipak smatra da treba omogućiti izbor pušačima, ali po nekim evropskim standardima, trebamo vidjeti primjere na zapadu. Zastupnik Karavdić podvlači da se stanje ne može promijeniti preko noći, ali sigurno je da će se vremenom osjetiti efekat jednog ovakvog zakona. Također, po pitanju odvojenih prostorija za pušače i nepušače upućujemo na ranije date komentare obrađivača propisa s tim u vezi.

Midhat Delić, zastupnik, ističe da će ovo svakako biti dug put koji moramo preći da bi postigli neki napredak na ovom polju. G-din Delić govori i iz pozicije profesora, koji svakodnevno gleda kako mladi ljudi puše. Ističe primjer svoga iskustva sa srednjoškolcima, koji su rekli da duhanske prerađevine mogu dobiti bez problema u prodaji, da ih niko ne pita o tome jesu li punoljetni. Zakon će podržati, ali ukazuje ipak na potrebu da se razmisli o opciji uvođenja zasebnih prostorija za pušače u javnim objektima, da oni, koji žele, tu mogu upražnjavati svoju potrebu pušenja. Naglašava da je izuzetno važno da se mladi ljudi obrazuju, kroz različite vidove edukacije, o štetnosti pušenja; mora se puno više raditi na edukaciji mladih, a to je ovaj zakon i predvidio. Ministarstvo upućuje na naprijed iznesene komentare o zabrani pušenja u zatvorenim javnim prostorima i značaju ove zabrane s aspekta javnog zdravlja.

Amra Jupić, zastupnica, daje podršku usvajanju Nacrta zakona, ali se postavlja pitanje kako implementirati ovakav propis. Izražava bojazan od određenih zloupotreba zakona. Kao bivši pušač, tvrdi da pušači terorisu ljude koji žele da budu mimo duhanskog dima. Međutim, također, naglašava da ovo društvo ima bezbroj drugih problema... Dalje navodi da je mladima važno osigurati dovoljno edukacije na terenu, stručni kadar treba otići u škole, u mjesne zajednice i sl. Zastupnica još navodi da se mora težiti ka tome da ono što usvojimo i evaluiramo, kontinuirano i konstantno, kako bi se znalo da li se to na terenu poštuje. Ministarstvo upućuje na dio Obrazloženja „Razlozi za donošenje zakona“ (**Prilog 1.**), te ukazuje da je oblast edukacije bolje uređena i da treba da osigura adekvatne informacije o zaštiti zdravlja za mlade ljude.

Rasim Skomorac, zastupnik, navodi kako su njegove kolege već spomenule potrebu da se izađe u susret pušačima izgradnjom, odnosno planiranjem dodatnih prostora u kojima bi se omogućilo pušenje, međutim skreće pažnju kako se tu mora biti selektivan. Ne može se govoriti generalno, već treba razmišljati gdje je primjereno da se takvi prostori grade. O pušačima govori kao o ljudima „*koji sami sebe truju*“, i to kao bivši pušač, a to je njihov izbor, ali naglašava da taj njihov „izbor“ kasnije dovodi do liječenja komplikacija, koje su uzrokovane pušenjem, što onda košta čitavo društvo. U pogledu zabrane pušenja u zatvorenim javnim prostorima, vidjeti osvrt Ministarstva iznesen naprijed. Vezano za troškove za cijelo društvo, koje proizvodi liječenje bolesti povezanih sa pušenjem, direktno ili indirektno, vidjeti dio „Razlozi za donošenje zakona“ (**Prilog 1.**).

Ismet Sarajlić, zastupnik, ukazuje na potrebu pojašnjenja definicije javnog prostora, uvažava liječnike i njihove stavove, ali napominje da mi moramo mijenjati kulturu življenja. Kod definicije javnog prostora, otvara pitanje izbora, tj. mogućnosti opredjeljenja objekata kao pušačkih ili nepušačkih, kao i da se ostavi neki tranzicijski period. Poziva sve da se o ovome razmisli, kako bi se našli određeni kompromisi. U pogledu zabrane pušenja u zatvorenim javnim prostorima, vidjeti osvrt Ministarstva iznesen naprijed.

Emira Drnda-Čičeklić, zastupnica, ukazuje na visoki procenat osoba u BiH koje puše, posebno muškaraca, kao i da je karcinom pluća jedan od najčešćih karcinoma inače, a da je naučno dokazano da je najveći faktor rizika za to upravo pušenje. Apsolutni je protivnik pušenja, međutim smatra da svi pušači trebaju imati svoje slobodne prostore, ali ne u javnim ustanovama, u školama, oko škola i sl. Naglasila je i da inspekcije treba da prate primjenu naših zakona. Ministarstvo upućuje na naprijed iznesene komentare o zabrani pušenja u zatvorenim javnim prostorima i značaju ove zabrane s aspekta javnog zdravlja.

Amra Jupić, zastupnica, podsjeća da ona jeste za ovakav zakon, ali, kako kaže, odgovorno tvrdi da se ti zakoni ne implementiraju, odnosno da se zloupotrebljavaju. Zbog toga smatra da treba naći sredinu, i kada je u pitanju ovaj Nacrt zakona.

Amir Ganić, zastupnik, tvrdi da se raspravlja o Nacrtu zakona, a da će biti period javnih rasprava, u kojem se može na jedan konkretniji, konstruktivniji način reagirati.

Jasmin Duvnjak, predsjedavajući Skupštine Zeničko-dobojskog kantona, skreće pažnju na prijedloge koji su stigli od Kantonalne uprave za inspeksijske poslove Zeničko-dobojskog kantona, za koje smatra da su korisni. Nadalje, sugerira obrađivaču zakona, u svim segmentima gdje se spominje zabrana vezana za duhanske proizvode, da se doda „i ostale proizvode za pušenje“, jer je to tako sadržano i u nazivu zakona. S tim u vezi, Federalno ministarstvo zdravstva napominje da se prijedlog ne može prihvatiti, jer zakon u pojedinim odredbama konkretno obrađuje različite vrste duhanskih proizvoda. Na primjer, biljni proizvodi za pušenje navedeni su specifično u normi u kontekstu regulacije koja se odnosi na tu vrstu proizvoda, i sl. G-din Duvnjak iznosi mišljenje da nama treba zakon, ali u nekoj mjeri koja će uzeti u obzir razumijevanje za ugostiteljstvo i turizam. U tom smislu mora postojati „dozirana restriktivnost“. U pogledu zabrane pušenja u zatvorenim javnim prostorima, vidjeti osvrt Ministarstva iznesen naprijed. Predsjedavajući Skupštine ističe i da je javnost podijeljena, kada je u pitanju Nacrt zakona. Također, dodaje da možda pojedine odredbe zakona nisu dovoljno jasne, ali intencija i vrijednosti koje proklamira ovaj zakon su poželjne i prihvatljive, i nešto čemu svi, kao društvo, treba da stremimo. Ministarstvo skreće pažnju da postoji visoki stepen podrške Nacrtu zakona od strane građana. Prema istraživanju koje je provedeno 2016.godine, od strane Ekonomskog instituta Sarajevo i Udruženja PROI, preko 70% ispitanika (i pušača i nepušača) dalo je svoju podršku zakonu. Iz tabele koja slijedi, vidljivi su osnovni rezultati spomenutog istraživanja, pri čemu treba uzeti u obzir da se radi o istraživanju manjeg opsega, ali dovoljnom za daljnju razradu potencijalnih projekcija u ovoj oblasti:

Uzorak	1310 ispitanika: 51% nepušača i 49% pušača	
Lokacija	Federacija BiH: Sarajevo, Zenica, Mostar, Tuzla i Travnik	
Kriterij	Odrasli bh. građani (18 godina i više)	
PODRŠKA JAVNOG MNIJENJA NOVOM ZAKONU O KONTROLI DUHANA U FBiH	Preko 70% ispitanika (i pušača i nepušača) dalo je svoju podršku zakonu.	
	Preko 80% ispitanika (i pušača i nepušača) podržava ograničavanje količine štetnih tvari u duhanskim proizvodima.	
	PUŠAČI	NEPUŠAČI

	Preko 49% pušača podržava zabranu pušenja u zatvorenim javnim prostorima.	Preko 90% nepušača podržava zabranu pušenja u zatvorenim javnim prostorima.
	58% pušača podržava reguliranje pakovanja i označavanja duhanskih proizvoda.	Preko 66% nepušača smatra da bi uvođenje novog Zakona poboljšalo kvalitet života u FBiH.
	Zabranu reklamiranja, promocije i sponzoriranja duhanskih proizvoda podržava preko 53% pušača.	Preko 77% nepušača smatra da će novi Zakon osigurati zdravije okruženje, naročito kada su u pitanju osjetljive kategorije stanovništva.
	Preko 57% pušača smatra da treba regulirati odnos Vlade FBiH i ostalih državnih institucija sa duhanskom industrijom.	Preko 84,8% nepušača smatra da treba regulirati odnos Vlade FBiH i ostalih državnih institucija sa duhanskom industrijom.
PODRŠKA UGOSTITELJSKIH RADNIKA	62,5% ispitanih radnika u ugostiteljstvu izjavljuje da bi željeli raditi na radnom mjestu na kojem je uvedena potpuna zabrana pušenja.	
	Preko 80% radnika smatra da je izloženost duhanskom dimu od strane drugih pušača (gostiju) štetna po njihovo zdravlje.	
	Preko ¾ radnika navodi da su dnevno duhanskom dimu izloženi više od 5 sati.	
UTICAJ NA UGOSTITELJSTVO	Preko 60% pušača je stava da se neće smanjiti broj posjeta ugostiteljskim objektima, te da oni, kao gosti, neće provoditi manje vremena niti će trošiti manje novca u ugostiteljskim objektima.	
	Preko 82% nepušača izjavljuje da će češće posjećivati ugostiteljske objekte, te da će u njima više boraviti.	
	74% nepušača je izjavilo da će trošiti više novca u ugostiteljskim objektima.	
ZBOG ČEGA JE NEOPHODAN ZAKON?	51,1% ispitanika (i pušača i nepušača) smatra da će novi zakon poboljšati kvalitet života.	
	51,5% ispitanika (i pušača i nepušača) smatra da će novi zakon dovesti do značajnog poboljšanja zdravlja građana FBiH.	
	69,2% ispitanika (i pušača i nepušača) smatra da će novi zakon omogućiti zdravije okruženje, naročito kada su u pitanju osjetljive kategorije stanovništva.	
	68,6% ispitanika (i pušača i nepušača) smatra da je ovakav zakon neophodan u FBiH radi zaštite ljudskih prava.	
	64,2% ispitanika (i pušača i nepušača) smatra da će novi zakon pozitivno uticati na životnu sredinu (čistoća, kvalitet zraka...).	
	Preko 62% ispitanika (i pušača i nepušača) vjeruje da je novi Zakon neophodan u cilju ubrzanja procesa evroatlanskih integracija.	

Na kraju, treba istaći i da oponenti donošenju Zakona u ovoj oblasti potiču iz različitih interesnih skupina, iz kojih proizlaze stavovi dijametralno suprotni temeljnim ciljevima zaštite zdravlja, posebno zaštite mladih. U takvom kontekstu, stvara se privid o podijeljenosti javnosti, međutim, potrebno je biti krajnje pažljiv, jer stav javnosti, u većem stepenu, je usmjeren prema podršci zakonu, dok su stavovi pojedinačnih interesnih skupina usmjereni na rješenja koja omogućavaju ostvarivanje njihovih konkretnih interesa, a ne interesa javnosti i javnog zdravlja uopće. Neophodno je to razlikovati. Dakle, finansijski interesi, kao pojedinačni naspram javnih interesa, kao općih, ne mogu biti ničim opravdani u odnosu na zaštitu javnog zdravlja, koje je ključna vrijednost za razvoj zdravog društva.

Skupština Bosansko-podrinjskog Kantona donijela je Zaključak broj: 01-05-731/17 od 29.08.2017.godine kojim se mišljenje Ministarstva za socijalnu politiku, zdravstvo, raseljena

lica i izbjeglice smatra i mišljenjem Skupštine na Nacrt zakona o kontroli i ograničenoj upotrebi duhana, duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje.

Skupština Kantona Središnja Bosna/Srednjobosanskog kantona donijela je **Zaključak** broj: 01-02-571/17 od 25.10.2017.godine kojim se prihvata mišljenje Ministarstva zdravstva i socijalne politike na Nacrt zakona o kontroli i ograničenoj upotrebi duhanskih proizvoda i ostalih proizvoda za pušenje, prema kojem nema primjedbi na Nacrt zakona. U prilogu akta je i **Zaključak Vlade Kantona Središnja Bosna/Srednjobosanskog kantona** kojim se utvrđuje pozitivno mišljenje na Nacrt zakona (broj: 01-05-549/2017 od 14.07.2017.godine).

Vlada Hercegovačko-neretvanskog kantona dostavila je Zaključak broj: 01-1-02-1891/17 od 31.08.2017.godine, a u vezi sa Nacrtom zakona o kontroli i ograničenoj upotrebi duhana, duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje. Navedenim zaključkom prihvata se mišljenje Ministarstva zdravstva, rada i socijalne skrbi Hercegovačko-neretvanskog kantona, kojim je naglašeno da se zakon hitno ima staviti u proceduru za usvajanje, u cilju zaštite i unaprjeđenja zdravlja stanovništva. Na nacrt zakona nema primjedbi.

Ministarstvo zdravstva Tuzlanskog kantona održalo je javnu raspravu o Nacrtu zakona, u vidu niza sastanaka sa relevantnim institucijama i osobama iz oblasti javnog zdravstva, a bez učešća predstavnika Federalnog ministarstva zdravstva. Ovi sastanci su održani prije najave Federalnog ministarstva zdravstva da će javne rasprave povodom Nacrta zakona biti organizirane u svakom kantonu. Slijedom toga, kantonalno Ministarstvo zdravstva nije ponovno organiziralo javnu raspravu, po planu Federalnog ministarstva zdravstva. U vezi s tim dostavljen je i Zaključak Vlade Tuzlanskog kantona broj: 02/1-37-18246/17 od 18.07.2017.godine kojim se prihvata Mišljenje Ministarstva zdravstva na Nacrt zakona. (Ministarstvo zdravstva Tuzlanskog kantona podržava donošenje Nacrta zakona.).

Privredna/Gospodarska komora Federacije Bosne i Hercegovine, dana 16.06.2017.godine dostavila je mišljenje na Nacrt zakona o kontroli i ograničenoj upotrebi duhana, duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje. Komora navodi da su ugostiteljstvo i trgovina dio portfolia o kojem brine ova komora, zbog čega je obaveza ukazati na manjkavosti i opasnosti koje iz zakona proizlaze za poslovanje ugostitelja i maloprodavaca. Kao načelni komentar se navodi da Nacrt zakona sadrži prijedloge pretjerano restriktivnih mjera, koje mogu imati ozbiljne posljedice po članove Privredne komore, posebno predstavnike malih i srednjih preduzeća, koja se bave maloprodajom duhanskih proizvoda. Radi se o više od 9.000 ugostitelja, koji djeluju na području Federacije BiH, kao i gotovo 50.000 građana Federacije BiH, koji rade u sektoru maloprodaje. Nacrt zakona je napisan bez adekvatne analize efekata, na koje Komora želi da ukaže. U pogledu uticaja Nacrta zakona na maloprodaju duhanskih proizvoda upućujemo na osvrt Federalnog ministarstva zdravstva dat s tim u vezi kod istih komentara duhanske industrije (naprijed). Također, Privredna/Gospodarska komora Federacije Bosne i Hercegovine dostavila je i pojedinačne primjedbe na Nacrt zakona, a koje su prikazane u Tabeli, **Prilog 3**.

Privredna/Gospodarska komora Federacije BiH, Obrtnička komora Federacije BiH, Udruženje Nargila barova i Udruženje hotelijera i restoratera Federacije BiH obratili su se Federalnom ministarstvu zdravstva zajedničkim aktom dana 20.10.2017.godine. U aktu se navodi da se obraćaju u ime 55.000 uposlenih u trgovini, 150.000 osoba uposlenih u turizmu i ugostiteljstvu, kao i 20.000 vlasnika privrednih subjekata iz oblasti turizma, 9.672 ugostiteljska objekta, a koji posluju na području Federacije Bosne i Hercegovine, te preko dva miliona punoljetnih pušača-poreskih obveznika i osoba sa pravom glasa. Nacrt zakona, direktno utiče na sudbinu navedenih subjekata i osoba; direktno se utiče na prihod trgovaca, posebno malih. Ukidanjem mogućnosti isticanja proizvoda (zabrana stavljanja proizvoda na vidljive police) ukida se i dio zarade koja se postiže sa poslovnim partnerima, što ugrožava opstanak tržišta. Napominju da za taj dio plaćaju porez. Tvrdi da niko neće

prestati pušiti samo zato što ne vidi cigarete istaknute na policama, već će to da utiče na to da pušači pređu na nelegalne proizvode, čije prodavce niko ne sprječava da prodaju proizvode na ulici, pijaci i putem interneta, bez ikakve kontrole. To su iskustva iz regiona. Trgovci ističu da su već potpuno ugroženi, jer se crno tržište rasplamsava sve više, a rezultati borbe protiv šverca duhanom i duhanskim proizvodima izostaju iz godine u godinu. Odredbe Nacrta zakona će to samo pogoršati. U protekle četiri godine legalno tržište duhanskih proizvoda je smanjeno za 42%, zbog čega su trgovci direktno izgubili 55 miliona KM. Postavlja se pitanje ko će nadoknaditi taj gubitak. Također, kako je planirano da se regulira smanjenje uposlenih u maloprodaji, do kojeg će doći. Po troškovima predviđenim u novom zakonu, otpuštanja su neminovna. Otvoreno je i pitanje ko će nadoknaditi gubitak ugostiteljima. Navode primjer Hrvatske u kojoj postoje podijeljeni lokali gdje se puši i gdje je pušenje zabranjeno, dok država traži svoje i za zakupnine i za poreze. Pitaju se hoće li se država odreći svojih prihoda ako zabrani pušenje u svim lokalima. U pogledu zabrane izlaganja duhanskih proizvoda, kao i ilegalnog tržišta vidjeti osvrt Ministarstva iznesen naprijed kod istih komentara duhanske industrije.

Nadalje, ugostitelji predviđaju da bi mogli otpuštati radnike zbog pada prometa. Procjenjuju pad broja uposlenih veći od 20%. Na nivou BiH to iznosi 259,9 miliona KM i prosječni pad prihoda od PDV-a za oko 38 miliona KM, u poređenju sa 2016.godinom. Ukazuju i na odredbe Direktive iz 2014.godine, koja govori o štetnosti pušenja, o označavanju, izgledu i sastavu cigareta, a ne govori o zabrani pušenja u restoranima i ugostiteljskim objektima. Kako tvrde, daje se pravo zemljama članicama da poduzmu aktivnosti koje će potpomoći javno zdravlje, ali u smislu smanjenja broja pušača, smanjenja broja popušanih cigareta, daje se podrška preodgoju mladih i djece, kako iz te populacije ne bi proizašli novi pušači. Direktiva nema „ni slova o zabrani.“ Napominju da su, tokom javne rasprave predlagali, s obzirom na limitirane resurse, da se umjesto restrikcija pažnja usmjeri na punu provedbu postojećeg zakona o ograničenoj upotrebi duhanskih proizvoda, koji bi, ukoliko se u cijelosti provede, rezultirao situacijom koja je predviđena direktivama EU, ali i spriječio ekonomski katastrofalne posljedice za hiljade osoba u Federaciji BiH. U pogledu zabrane pušenja u zatvorenim javnim prostorima i uticaju zakona na ugostiteljstvo, vidjeti osvrt Ministarstva iznesen naprijed kod istih komentara.

Privredna/Gospodarska komora Federacije BiH, Obrtnička komora Federacije BiH, Udruženje Nargila barova i Udruženje hotelijera i restoratera Federacije BiH ističu i da su bili aktivno uključeni u osam javnih rasprava, kao i da su tokom mjeseca avgusta prikupili preko 3.000 potpisa ugostitelja i malotrgovaca, koji su svojevrsni apel za kruh onih koji će najviše biti pogođeni ukoliko se ne uvažavaju prijedlozi izmjena zakona, koji su predati Ministarstvu, i za koje tvrde da su obostrano prihvatljivi. Ukazuju da su učinili sve što su mogli, kao zainteresirani privredni subjekti i građani Federacije BiH. Skreću pažnju da nisu dobili ni jedan odgovor na pitanja i prijedloge, te da ih se ničim nije uvjerilo da je predlagač zakona njihove apele čuo, a kamoli uvažio. Na kraju svog obraćanja izražavaju vjeru da svi njihovi naponi neće ostati mrtvo slovo na papiru i da Ministarstvo neće ostati zapisano u istoriji kao ministarstvo čije je ignorisanje javnosti izazvalo smanjenje broja zaposlenih, smanjenje priliva u budžet, nezadovoljstvo stanovnika i jačanje crnog tržišta. Traže, hitno, odgovor da li su njihovi komentari i sugestije koji su izneseni za vrijeme javne rasprave uzeti u obzir, kao i da se sa njima podijeli novi tekst zakona koji te komentare i sugestije sadrži, prije nego se zakon pošalje na drugo čitanje. Konstatiraju da „*narod Federacije BiH toliko zaslužuje*“. Vezano za sudjelovanje navedenih subjekata u javnoj raspravi, kao i pismena obraćanja, Federalno ministarstvo zdravstva napominje da je i tokom trajanja javne rasprave stalno upozoravalo sve sudionike da će komentari istaknuti u javnoj debati biti obrađeni nakon što se faza javne rasprave okonča. Nije moguće iznijeti pojedinačne stavove obrađivača zakona na određeni prijedlog, dok se ne sumira cjelokupni korpus pristiglih sugestija, primjedbi i komentara. Ovom prilikom, kroz dio „Mišljenje o zakonu“, u Obrazloženju zakona (**Prilog 2. i 3.**), obrađivač zakona prikazao je transparentno sve

pristigle akte, mailove, mišljenja, pojedinačne prijedloge na Nacrt zakona, te dao svoj osvrt na iste.

Partnerstvo za BiH bez duhanskog dima dostavilo je dana 10.10.2017.godine načelni komentar na Nacrt zakona, u kojem se navodi da organizacije civilnog društva, institucije, obrazovne ustanove, privatni biznisi, mediji i druge zainteresirane strane posvećene razvoju bh. društva, podržavaju usvajanje Nacrta zakona o kontroli i ograničenoj upotrebi duhana, duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje, sa svim predloženim odredbama. Napominju da svake godine u BiH umre 8.300 osoba od bolesti direktno povezanih sa duhanskim dimom. Pušenje i posredno pušenje predstavlja ozbiljnu opasnost po zdravlje ljudi. Pored toga, ovisnost o duhanu doprinosi i siromaštvu BiH. Pravo na čist zrak i zdravo okruženje je osnovno ljudsko pravo, a upravo ono je direktno ugroženo duhanskim dimom. Samo hitno usvajanje ovog zakona može doprinijeti zaštiti građana od svih štetnih posljedica duhana i duhanskih proizvoda. Zbog navedenog Partnerstvo za BiH bez duhanskog dima apelira na ispunjavanje obaveza BiH preuzetih ratificiranjem Okvirne konvencije o kontroli duhana SZO, te osiguranje poštivanja zaštite ljudskih prava, kao što je određeno u UN Odboru za ekonomska, socijalna i ljudska prava (2011.). U prilogu akta dostavljen je popis članova Partnerstva za BiH bez duhanskog dima, i to kako slijedi: **Udruženje Humanitarna organizacija ALTIUS, Asocijacija studenata i studentica Fakulteta Zdravstvenih nauka "Flors", Udruženje Građanki Renesansa, Fondacija „Sanela Redžepagić“, Udruženje građana za maligna oboljenja dojke i ostala maligna oboljenja kod žena "Novi pogled", Udruženje žena oboljelih od karcinoma dojke "Nijemi KRIK", Asocijacija srednjoškolaca BiH, Omladinska novinska asocijacija u BiH OnauBiH, Evropska asocijacija studenata Prava u BiH ELSA, Centar za edukaciju mladih Travnik, Crveni križ Novo Sarajevo, Aikido savez Federacije Bosne i Hercegovine, NAUTILUS, Centar za edukaciju i istraživanje "Nahla", Partnerstvo za javno zdravlje, Društvo psihologa u Federaciji BiH, Paris Caffè Sarajevo, Franz and Sophie čajevi Sarajevo, Restoran Apetit Sarajevo, Frizerski salon "EN studio" Sarajevo, Petica-Ferhatović Sarajevo, PIRPA Sarajevo, UG Naša djeca Zenica, Omladinsko udruženje REaktiv Zenica, Vijeće mladih USK, Omladinski pokret "Revolt" Tuzla, UG "IPAK" - Mladost gradi budućnost, Ekološki savez "Eko zeleni TK", Club Rotaract Tuzla, Udruženje studenata Medicinskog fakulteta "MEDICUS" Tuzla, UG Viktorija Banja Luka, SUMERO Sarajevo, Hostel Vagabond Sarajevo, Udruženje Ruka ruci Bihać, Udruženje ZGRADE Sarajevo, Udruženje Amputirci Bužim, Udruženje oboljelih od šećerne bolesti Bužim, Institut za razvoj mladih KULT Ilidža, Udruženje dijabetičara Novi život Tomislavgrad i Udruženje za prevenciju ovisnosti NARKO-NE Sarajevo.**

Udruženje progresivni Razvoj Organizacija i Individua – PROI iz Sarajeva je dana 10.10.2017.godine dostavio peticiju potpisanu od strane 7.423 građana Federacije BiH, koji su dali svoju podršku Nacrtu zakona. Iznijeli su i načelni komentar na Nacrt zakona: Udruženje PROI podržava usvajanje Nacrta zakona o kontroli i ograničenoj upotrebi duhana, duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje u potpunosti jer se na ovaj način ispunjava obaveza BiH koja je utvrđena ratifikacijom Okvirne konvencije o kontroli duhana Svjetske zdravstvene organizacije, kao i obaveza usklađivanja sa Direktivom 2014/40/EU o duhanskim proizvodima. Usvajanje ovog Zakona dovelo bi i do poboljšavanja kvaliteta života građana, te smanjenja troškove građana i zdravstvenih troškova. Prema istraživanju javnog mnijenja Ekonomskog instituta u Sarajevu provedenog u saradnji sa PROI-jem krajem 2016. godine u pet gradova u Federaciji BiH, više od 70% građana i građanki, među kojima su jednako bili zastupljeni i pušači i nepušači, izjavilo je da podržava zabranu pušenja u zatvorenim javnim i radnim mjestima. U ispitivanju stavova vezanih za posebne odredbe zakona, posebna pažnja upravo je bila posvećena mogućem uticaju na ugostiteljstvo, koji se vrlo često spominje u medijima. Tako je više od 60% pušača izjavilo da nakon uvođenja zabrane pušenja ne bi manje posjećivalo ugostiteljske objekte niti trošilo manje novca u njima, dok je više od 80% nepušača izjavilo da bi češće posjećivalo ove

objekte i više vremena provodilo u njima. U prilog ovim podacima govori i peticija za podršku usvajanja Nacrta zakona o kontroli i ograničenoj upotrebi duhana, duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje, sa svim odredbama, pokrenuta 31.januara 2017.godine. Peticiju je potpisalo 7.423 građana Federacije BiH, koji pružaju svoju potpunu podršku usvajanju zakona. Okvirna konvencija o kontroli duhana SZO posebno se oslanja na pravo na zdravlje i druga prava koja proizlaze iz ovog prava, među kojima su pravo na život i čist okoliš, a upravo su ona ugrožena duhanskim dimom, zbog čega PROI posebno podržava potpunu zabranu pušenja na svim zatvorenim javnim mjestima. U prilogu akta se nalaze potpisi građana sa naznakom imena i prezimena, kao i kontakata. Također, u prilogu PROI dostavlja i Mišljenje Institucije ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine, u pogledu kontrole duhana s aspekta zaštite ljudskih prava. Ombudsmeni naglašavaju da je BiH jedna od potpisnica Okvirne konvencije o kontroli duhana SZO, te da treba da poduzme odgovarajuće mjere i u potpunosti prilagodi zakonodavni okvir sa onim što je propisano ovim međunarodnim sporazumom. Naime, stava su da važeća rješenja nisu definirana tako da u potpunosti iscrpe sve mogućnosti kako bi se na najbolji način osigurala zaštita zdravlja i poboljšanje životnog standarda stanovništva. Stoga se ističe da je neophodno izvršiti izmjene zakonskih rješenja, važeće regulative, kako bi se u većem obimu zaštitilo, prije svega, zdravlje ljudi, odnosno pravo na zdravu životnu sredinu, i u krajnjoj liniji – pravo na zdravlje. Ombudsmeni, također, žele da stave akcenat na djecu i maloljetnike, kao posebno ugroženu kategoriju pušača. Ukazano je i na štetne posljedice duhanskog dima, te posebno naglašeno kolika je ozbiljnost problema i potreba nadležnih organa i ostalih subjekata, koji se bave ovim pitanjem, da svojim aktivnim pristupom i djelovanjem tj. predlaganjem, donošenjem i primjenom adekvatnih zakonskih propisa iz ove oblasti unaprijede zaštitu života i zdravlja ljudi i obezbjede zdravu životnu sredinu.

Rasprava o Nacrtu zakona – Zastupnički dom Parlamenta Federacije BiH (mart 2017.godine)

Zastupnički dom Parlamenta Federacije BiH, na svojoj 19. redovnoj sjednici održanoj 14.03.2017.godine, razmatrao je Nacrt zakona o kontroli i ograničenoj upotrebi duhana, duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje. Nakon predstavljanja Nacrta zakona od strane predstavnika Vlade Federacije BiH, pristupljeno je diskusiji. U tom smislu, uvaženi zastupnici su se obratili Zastupničkom domu, i to kako slijedi:

Zastupnica Vesna Švancer, zamjenica Komisije za informiranje, obavijestila je Zastupnički dom da su se toj Komisiji obratili predstavnici Federalnog ministarstva zdravstva, te veoma detaljno upoznali članove Komisije o predloženom Nacrtu zakona o kontroli i ograničenoj upotrebi duhana, duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje i ukazali na značaj ovog Zakona za cijelo stanovništvo, kao i zaštitu zdravlja i smanjenja rizika od malignih oboljenja i smanjenja stope smrtnosti stanovništva. Komisija je donijela dva zaključka:

- 1) Komisija za informiranje Zastupničkog doma Parlamenta Federacije BiH podržava usvajanje Nacrta zakona o kontroli i ograničenoj upotrebi duhana, duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje i smatra da može poslužiti kao dobra osnova za izradu ovog Prijedloga zakona.
- 2) Komisija zahtijeva od Zastupničkog doma Parlamenta Federacije BiH da javna rasprava o ovom Nacrtu zakona traje maksimalno 30 dana, kako bi ovaj Zakon što prije bio usvojen i implementiran.

Zastupnica Mira Ljubijankić, ističe komentar da bi bilo lijepo da su nam svi zakoni ovako dobro pripremljeni. Navodi da se Ministarstvo silno potrudilo da baš ovaj zakon bude takav. Zastupnica ističe da ona, kao korisnica duhana, ne vidi dovoljno zaštite i za svoja prava u Nacrtu zakona. U Zakonu nije predviđeno da svaka javna ustanova mora imati i prostor za pušače. Navodi da svugdje na aerodromu imamo prostor za pušenje, ali da ovaj Nacrt

zakona sadrži najrigoroznije mjere koje je zastupnica do sada vidjela, a napominje da je pratila te zakone još od 2007. godine. Ukazala je da smo svjesni da idemo u Evropu, te da ovo jeste evropski zakon, te da nema ništa protiv, ali, kao pušač želi i svoje ljudsko pravo, tj. želi da se u Nacrtu zakona regulira i prostor u javnim ustanovama - prostor za one koji su pušači. Čestitala je na Zakonu, ukazujući da isti neće podržati. Zakon je zaista vrhunski urađen, osim ovog pitanja koje se mora u toku javne rasprave iskristalisati, a to je prostor određen za pušenje svugdje gdje je zabrana. U pogledu zabrane pušenja u zatvorenim javnim prostorima, odnosno mogućnosti odvajanja pušačkih i nepušačkih prostora, upućujemo na komentar obrađivača propisa iznesen naprijed kod sličnih komentara ugostitelja.

Zastupnik Zlatko Kravić, ističe da i on jeste pušač, ali da ovaj Zakon nije izvinjenje pušačima, da se ne treba izvinjavati, ne treba govoriti šta je Evropa uradila i kako je Evropa donijela taj zakon. Ovaj Zakon je nešto što se mora provesti. *„Ne možemo mi reći da možete u školama, obdaništima, bolnicama, drugim javnim ustanovama trovati druge ljude.“* Napominje da ovo treba vrlo ozbiljno shvatiti. Ističe da, parlamentarci kada usvoje ovaj Zakon, trebaju time dati primjer svim ostalim. Napominje i da je važno da se u implementaciji ovog Zakona provede jedna medijska kampanja. Cijeni da bi nadležna ministarstva morala iznaći sredstva za to, te dogovoriti kampanju da bi se promovirao prestanak pušenja. Potrebno je zaštititi prvo nas, a zatim svu tu djecu.

Zastupnica Mira Ljubijankić replicira na način da i ona voli sebe, ali da ima i svoj ćeif, koji ne da. Napominje da ona nije protiv onih koji ne puše, tako da ne mogu ni oni biti protiv onih koji puše.

Zastupnica Jasna Duraković-Hadžimerović ukazuje na to da je i sama bila pasionirani pušač i da je konzumirala preko dvije kutije dnevno, ali je danas to drugačije. Skrenula je pažnju da svi treba da razumijemo i uvažavamo svačije pojedinačno mišljenje. Ističe slaganje sa zastupnicom Ljubijankić da je ovaj Zakon, u jednom dijelu, pomalo rigidan. Međutim, ukazuje na apsolutnu nužnost donošenja ovakvog zakona. Krajnje je vrijeme da se to provede u djelo da se on u potpunosti implementira onako kako je u Nacrtu i postavljen. Kao članica Komisije za informiranje apsolutno se slaže sa Zaključcima, koje je iznijela zastupnica Švancer. Benefiti donošenja jednog ovakvog zakona postoje, a naravno postoje i one druge strane - koje su to prijetnje na ugostiteljske objekte, na duhansku industriju itd. Napominje, također, da svi znamo i svjesni smo da Zakon zaista prouzrokuje niz različitih dilema, kontradikcija, problema u implementaciji itd. Ukazuje na zemlje u regionu, te navodi primjer Hrvatske u kojoj je bilo potrebno nekih, otprilike, osam do devet godina da provede ovaj Zakon u potpunosti i da to zaživi u svom pravom obliku. I na kraju statistike pokazuju da zaista on jeste bio odličan i da je bilo puno više benefita i to onih pozitivnih dobrih strana, nego loših strana. Napomenula je da Federacija BiH ima postojeći Zakon koji se apsolutno ne poštuje i to je upravo ona stavka kojoj treba stati u kraj, tj. nesankcioniranju kršenja Zakona. U važećem Zakonu, regulirane su odvojene prostorije, međutim to se ne poštuje. Ugostiteljski objekti sami apsolutno ne provode ovu zakonsku odredbu, prema kojoj moraju odvojiti prostorije za pušače i nepušače. Novi Zakon mora da bude implementiran jer očito nema drugog načina da bi ljudima ukazali na ono što jeste njihova obaveza.

Zastupnica Duraković-Hadžimerović ističe da postoji međunarodnopravna obaveza da usvojimo i implementiramo jedan ovakav Zakon nakon ratifikacije Okvirne konvencije o kontroli duhana SZO. BiH je preuzela obavezu da svoje zakone uskladi sa tom konvencijom. Dakle, to je obaveza broj jedan i to je ono što se prosto mora ispoštovati. Ovo je, također, jedan od nužnih koraka ka evropskoj integraciji, BiH je to prihvatila ako idemo već tim reformskim, evropskim putem onda je i ovo je jedan od zakona koji su u nizu te reforme. Dakle, apsolutna nužnost u prihvatanju jednog ovakvog zakona postoji. Po

preporukama Vijeća Evrope o okolišu bez duhanskog dima iz 2009. godine, također postoje obaveze. Zemlje članice se pozivaju da poboljšaju zaštitu od pasivnog pušenja na javnim mjestima i ove preporuke bi, osim zemalja članica EU, trebale slijediti sve zemlje koje teže evropskim integracijama, a među njima smo i mi. Zastupnica navodi da iskustva drugih zemalja pokazuju da to nije tako strašno, u osnovi da postoje vrlo pozitivna iskustva nakon nekolicine godina koje su prošle od usvajanja i provođenja zakona u sličnom okviru. Ta iskustva pokazuju da zabrana pušenja u ovim objektima nema negativnog efekta na prihode i na promet kad je u pitanju duhanska industrija, prodaja duhanskih proizvoda. U nekim slučajevima bilježi se i pozitivan pomak u smislu povećanja prihoda u objektima. Zastupnica je navela primjere iz evropskih zemalja, između ostalog, tako u Norveškoj nije došlo do promjena kada je u pitanju posjeta restoranima i barovima. Stavovi građana Federacije BiH jasno pokazuju da imamo veliku podršku zabrani pušenja kako među pušačima tako i među nepušačima. Radi se o podršci od 70%, tako da to jeste jedan ohrabrujući korak. U tom kontekstu to je dodatna argumentacija. Najbolji primjeri iz prakse su primjeri Turske, Velike Britanije, Slovenije, Mađarske i Rumunije.

Kada je riječ o tome zašto imamo potpunu zabranu pušenja, a ne odvojene prostorije, zastupnica naglašava da je to iz razloga što se odvojenim prostorijama ne bi apsolutno ništa postiglo, jer to nije dovoljno efikasna zaštita. Brojna istraživanja pokazuju da odvojene prostorije nisu dovoljna zaštita; duhanski dim lako prolazi kroz pukotine, a onda često u ugostiteljskim objektima nema dovoljno ventilacije, niti adekvatne ventilacije da bi prozračio prostor itd. Međutim, treba ukazati i da ovdje postoji velika neisplativost jer je to dodatni trošak za ugostitelje ili za bilo koje prostorije kada se one odvajaju fizički.

U javnosti, u medijima plasirano je pitanje šta će se desiti sa nargila barovima itd. Zastupnica tvrdi da konzumiranje nargile u zatvorenom prostoru predstavlja jednaku prijetnju po zdravlje kao i konzumiranje cigareta. U većini evropskih zemalja konzumiranje duhanske nargile je zabranjeno u zatvorenim prostorima. Postoje neke zemlje, kao što je primjer Turske, gdje je dopušteno; te zastupnica navodi da se to možda može nekom dodatnom zakonskom uredbom regulirati, zbog čega se ostavlja ovaj period provedbe javne rasprave. To je ujedno i sugestija i primjedba s njene strane, jer kako navodi, ako su to druge zemlje uradile možda možemo i mi. U pogledu konzumacije duhana za vodenu lulu, upućujemo na komentar obrađivača propisa iznesen naprijed kod sličnih komentara Udruženja nargila barova.

Zastupnica Duraković-Hadžimerović na kraju napominje da ovaj zakon apsolutno jeste popularan, i među pušačima i među nepušačima, a što se vidi po svim provedenim analizama i terenskim istraživanjima. U skladu s tim, imamo dominantnu podršku čak do 70% građana i građanki Federacije BiH, te zastupnica smatra da je nužno donijeti ovakav Zakon i da će ga svi prihvatiti onako kako se bude implementirao.

Ukazala je i na još jednu štetnu posljedicu, a to su otpaci, jer se godišnje u okolinu odbaci približno preko šest milijardi opušaka i o tome se ne vodi računa; a tu je i preko 300 miliona komada ambalaže od duhanskih proizvoda. Sve to uzrokuje štetne posljedice po zdravlje i sa sobom nosi i ekonomske i društvene i ekološke posljedice. Zastupnica je završila izlaganje time što je još jednom podvukla da apsolutno podržava ovaj Zakon, te čestitala na dobro sačinjenom okviru.

Zastupnica Amra Haračić, ističe da bi voljela kad bi se svi zakoni donosili na ovaj način, izrađivali na ovaj način, dosljedno da se poštuju međunarodni propisi, da se naši domaći zakoni usklađuju sa međunarodnim propisima koje je BiH ratificirala i koji imaju prednost nad svim ostalim propisima u BiH. Napominje da će lično podržati ovaj Zakon. Naglašava da ovaj zakon ne ugrožava uopće prava pušača, jer pušačima nije zabranjeno pušenje, dakle oni i dalje mogu da puše na mjestima na kojima je dozvoljeno (ispred zgrada, napolju

ispred javnih ustanova), ali nikakao u zatvorenim prostorijama. Istakla je da ovdje nikako ne bi smjeli stavljati svoje lične interese ispred, da je to nečiji ćeif ili gušt u pitanju. Ako se rasprava kreće u tom pravcu, onda zastupnica navodi da i ona može reći da je njen ćeif da s djetom može ući u bilo koji restoran, a da ne brine o tome hoće li dijete sjediti u zadimljenoj prostoriji i udisati dim nekog pušača.

Zastupnik Faruk Ćupina, pozdravlja Inicijativu predlagača da uputi ovaj Nacrt zakona u proceduru. Prema dostupnim informacijama tri četvrtine smrtnih ishoda u Federaciji BiH su povezani sa bolestima za koje je jedan od faktora rizika i pušenje. Ova statistika jasno ukazuje da je reguliranje ove oblasti neophodno. Zastupnik napominje da je, pored statistike, važno istaknuti da je BiH 2009. godine potpisala Okvirnu konvenciju o kontroli duhana SZO, kojom se obavezala da će u narednom periodu od pet godina uskladiti svoje propise sa odredbama Konvencije, te evropskim direktivama o duhanskim proizvodima. Istaknuto je da ovo jeste zakon koji moramo usvojiti na našem putu prema Evropskoj uniji, a činjenica je da su 34 zemlje u Evropi prepoznale značaj zakona koji tretiraju ovu oblast; sama ta činjenica ide u prilog usvajanju ovoga Zakona. Zbog navedenih razloga, a prvenstveno i zdravstvene prirode, potrebno je pristupiti kvalitetnoj izradi zakonskog rješenja koji regulira ovu oblast. Zastupnik je iznio i određene stavove u pogledu člana 5. Nacrta zakona, a što je prikazano u Tabelarnom pregledu komentara na pojedinačne norme zakona (**Prilog 3.**).

Zastupnik Dennis Gratz naglašava da je jedan od onih koji je u potpunosti za provedbu, za donošenje jednog ovakvog zakona, te da to nije pitanje rigoroznosti, već pitanje zdravlja; pitanje zdravlja i onih koji su nepušači i onih koji su pušači. Perspektiva je svih zemalja svijeta da ovakve zabrane budu na snazi, iako se često ćuje pozivanje na tradaciju. Navodi primjer Turske koja je uspjela zabraniti pušenje, „*ali najrigoroznije moguće*“, na nivou SAD-a. To je pitanje adaptacije, te zastupnik Gratz istiće da ne treba biti problem u tome da i mi prigrlimo nešto što je standard svugdje u svijetu. S druge strane, istiće da ovaj Nacrt zakona nije dobar, u jednom ključnom segmentu koji se odnosi na zabranu pušenja u onim prostorijama privrednih subjekata koji se isključivo bave pušenjem, dakle, proizvodnjom ili konzumacijom duhana kao osnovnom djelatnošću. U tom smislu, kod člana 5. Nacrta zakona, u Tabeli (**Prilog 3.**), dat je i komentar zastupnika Gratz. Nadalje, zastupnik Gratz je stava da se mora na državnom nivou pokrenuti postupak razdvajanja duhana od duhanskih proizvoda, posebno iz razloga što duhan ima jedan tarifni broj, a duhanski proizvodi moraju biti pod drugim tarifnim brojem; moraju vaćiti drugi uvjeti i oporezivanja i drugi uvjeti omogućavanja bavljenja tom vrstom djelatnosti jer to nije ista djelatnost. Federalno ministarstvo zdravstva napominje da pitanje utvrđivanja režima tarifnih brojeva nije u nadležnosti ovog Ministarstva, ali da će svakako, blagovremeno biti pokrenute i inicijative prema nadležnim tijelima na nivou BiH, u smislu boljeg uređenja tarifnih brojeva prema vrstama duhanskih proizvoda.

Zastupnik Oliver Radoš se zahvaljuje Ministarstvu na ovakvom jednom zakonu. Stava je da je ovo najbolji zakon koji je došao u proceduru u formi Nacrta. Naime, ukazuje da zakon sa obrazloženjem ima 59 stranica, odnosno da sadrži objašnjenja, obrazloženja zbog ćega se zakon donosi. Istiće da će kod ovakvog propisa uvijek biti pitanja za i protiv. Sve zemlje EU idu ka totalnoj zabrani pušenja i konzumiranja duhanskih proizvoda, te drći da i mi trebamo biti na tom tragu; i to veoma svjesni da će vjerovatno biti otpora. Vjerovatno će početi i duhanska industrija, kao i poslodavci, da dostavljaju svoje prijedloge i obrazloženja zbog ćega bi trebalo zakon urediti drugaćije. Ukazao je i da imamo trenutni zakon, koji je polovičan i nije se u praksi proveo. Istakao je i da, kao doktor, ginekolog, može govoriti o stvarima koje uoćava kod trudnica koje su u prostorima gdje rade, gdje nije zabranjeno pušenje, izložene duhanskom dimu i trudnica koje puše; uoćavaju se iste promjene na placenti, tj. mikroenfarkcije; smanjena poroćajna težina. Cilj ovog zakona, po stavu zastupnika Radoša, nisu samo represivne norme, zabrane i odredbe gdje se može pušiti,

gdje se ne može pušiti, konzumirati duhan i duhanske prerađevine, nego bi cilj trebao biti i prevencija konzumiranja duhana i duhanskih proizvoda, a samim tim i smanjenje štetnih posljedica konzumiranja duhanskih proizvoda.

Zastupnik Radoš posebno naglašava da treba pohvaliti odredbe čl. 26. i 27. Nacrta zakona, kojima se nalaže kantonalnim javnim zdravstvenim ustanovama da izrade programe za vrtiće, osnovne škole i srednje škole, te ugrade ih u programe obrazovanja gdje će se djeca podučavati štetnosti konzumiranja duhana, duhanskih proizvoda.

Zastupnik Munib Jusufović, ističe da je i sam strastveni pušač, međutim da podržava zakon, te predlaže što rigoroznije kazne.

Zastupnik Blaž Župarić naglašava da ovakav zakon čeka punih 20 godina, te da mu je drago da je napokon stigao na zastupničke klupe, kao i da je dobro obrazložen. Ističe da od ovog zakona najviše koristi mogu imati društvo i zajednica. Kad su u pitanju kaznene sankcije, one jesu rigorozne, međutim, zastupnik napominje da, poznajući naš mentalitet - ako ne uvedemo ovako rigorozne mjere i sankcije u provedbi ovoga zakona - onda ga zasigurno nećemo ni poštivati. Dodaje: ako želimo zdravo društvo i zdrav život onda će sigurno ovaj zakon tome doprinijeti. Zbog navedenog, zalaže se za što je moguću kraću javnu raspravu i donošenje ovoga zakona u formi Prijedloga, a posebno da se provodi na terenu.

Zastupnica Suzana Franjka-Galić pozdravlja i podržava Zakon. Želi skrenuti pažnju na jedan drugi problem, koji će se pojaviti poslije ovog zakona, a to je crno tržište. Ako znamo da se tu prodaje sumnjiva roba, neprovjerena, onda će tu doći i do većih zdravstvenih problema; pušači će pribjeći nabavci preko crnog tržišta. Ističe da će ipak gubiti i država i privreda, i trgovci u svakom slučaju. Slijedom toga, zastupnica predlaže da se više fokusa stavi na crno tržište i da se tome posveti veća pažnja. Federalno ministarstvo zdravstva ponovo napominje da Nacrt zakona ni na koji način ne otežava poreskim i drugim nadležnim organima BiH i Federacije BiH da se, u skladu sa svojim ovlaštenjima, bore protiv ilegalnog prometa duhanskih proizvoda. Bitno je naglasiti da ilegalna trgovina postoji više kao rezultat nedovoljne kontrole organiziranog krijumčarenja, neadekvatnih mjera kontrole duhana i falsificiranja, nego rezultat oporezivanja duhana. Međutim, navedena pitanja nisu u nadležnosti ovog Ministarstva. Ono što se može istaći jeste da zabrana pušenja može samo da olakša ovu borbu pošto će se smanjiti broj mjesta na kojima će biti dozvoljena konzumacija duhanskih proizvoda. Za obuzdavanje ilegalne trgovine neophodno je osigurati sveobuhvatne strategije za suprotstavljanje kriminalnim aktivnostima istovremeno održavajući poreze na duhan visokim što je dio sveobuhvatnog pristupa u cilju smanjenja pušenja.

Zastupnica Belma Pojskić, također pozdravlja ovaj Zakon. Iskazala je i nadu da nakon provedene javne rasprave neće biti bitnijeg ublažavanja normi koji jesu u ovome Zakonu. Ističe da duhanska industrija neće niti najmanje trpiti i ako bude donesen ovaj Zakon. Prema njenom iskustvu, ukazuje da nakon akutnog infarkta srca 15% ljudi nastavi da puši, da za sljedećih šest mjeseci još jedno 30-40% ljudi ponovno počinje pušiti, a nakon godinu dana jedino 20-tak posto ljudi ostaju nepušači. Kada iskuse te najgore i najstrašnije muke i bolove, ljudi to vrlo brzo zaborave i vraćaju se svome poroku. Zastupnica je stava da duhanska industrija ne treba da se brine, niti da se mi trebamo brinuti ni o akcizama, ni o nečemu drugom. Međutim, ukazuje da je ovo nada za mlade ljude, za našu mladost, te vjeruje da će zakon, baš ovako kako je i predložen, biti i usvojen.

Zastupnik Damir Mašić, naglašava da bi zabranio uopće proizvodnju duhana i puštanje duhana u promet, ali dodaje da ipak tolerira i uvažava stavove kolega koji imaju i to pravo da se truju, između ostalog, i duhanom, kao i oni drugi, alkoholom i sl. Međutim, ukazuje na

to da niko nema pravo da zbog nečega u čemu on želi da uživa i narušava svoje zdravlje na suprotnoj strani uništava, urušava zdravlje puno većeg broja ljudi. Statistika kaže 44% pušača, ipak ima 55% nepušača koji trpe torture od tih 44% pušača na javnim mjestima, objektima, restoranima, kafićima, okupljalištima itd. Zastupnik Mašić iznosi i razmišljanja da predloži da ovaj Zakon ide odmah u formi hitnog postupka, međutim, nakon razgovora sa još nekim zainteresiranim grupama i licima, odnosno njihove argumentacije, odustao je od te ideje. Evidentno je da, iako je Nacrt zakona zaista dobar i u skladu sa pravnom stečevinom EU, ovaj tekst ima i svojih nedostataka jer ne definira, ne dijeli ono što je duhan i ono što je duhanski proizvod. S tim u vezi komentira i upotrebu duhana za vodenu lulu i djelatnost nargila barova, a što je prikazano u Tabeli (**Prilog 3.**), kod člana 2. tač. 5) i 6) Nacrta zakona. Što se tiče navoda da zakon ne definira jasno duhan i duhanske proizvode, obrađivač zakona se ne može složiti s tim. Naime, zakon je u članu 2. utvrdio pregled osnovnih definicija i izraza od značaja za predmet regulacije, uključujući posebno, na primjer, „duhan“, „duhan za vodenu lulu“, „duhan za samostalno motanje“, „duhan za žvakanje“, „ostali duhanski proizvod“, „novi duhanski proizvod“, „cigareta“, „cigarilos“ i brojne druge izraze. Većina definicija preuzeta je iz Direktive 2014/40/EZ, a što je prikazano u Usporednom prikazu usklađenosti Nacrta zakona sa tim dokumentom.

Javna rasprava po Zaključku Doma naroda Parlamenta Federacije BiH

Kantonalne javne rasprave o Nacrtu zakona o kontroli i ograničenoj upotrebi duhana, duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje provedene su u većini kantona. Nisu provedene u Bosansko-podrinjskom, Tuzlanskom i Posavskom kantonu, a koji su se izjasnili da nema potrebe da se organizira javna rasprava, odnosno da nemaju kapacitete za organizaciju iste.

Javna rasprava **za područje Unsko-sanskog kantona** održana je u Bihaću dana 05.07.2017.godine. Sudionici su istakli sljedeće komentare:

Nihad Šušnjar, Privredna komora Unsko-sanskog kantona, podržava Zakon i sve što utiče na zdravlje, ali njega i njegove saradnike zanima implikacija ovog Zakona na privredu, obrtnike, akcize. Zanima ga i na koji način će se ovim Zakonom smanjiti oboljenja. Smatra da se ne treba zabraniti duhanskoj industriji sponzoriranje i da se ona na pravi način mogu dobro iskoristiti i da samo mogu pomoći. Zanima ga i šta će se desiti sa sivim tržištem. Marketima, prodavnicama koji imaju rabat od duhanske industrije, ovaj Zakon će donijeti štetu. Navodi primjer Hrvatske, te da se trebaju odvojiti prostorije za pušenje.

Federalno ministarstvo zdravstva, u pogledu uticaja zakona na privredu i obrtnike upućuje na ranije izneseni stav (naprijed) kod sličnih komentara duhanske industrije i ugostitelja. Također, i za odvojene prostorije, pušačke i nepušačke, upućujemo na komentare s tim u vezi iznesene od strane ugostitelja.

Nedim Muratović, Philip Morris, ističe kako ljudi puše loš duhan, te da se treba pooštriti kontrola. Traži da se prilikom donošenja novog Zakona treba pitati i duhanska industrija. Navodi da se ekonomski faktori ne smiju vezati za zdravstveni, te da je duhanska industrija uplatila milijardu u budžet, da je problem države kako raspolaže, a ne duhanske industrije. Smatra da smo svi povezani i navodi primjer prijatelja ugostitelja koji ne živi u BiH i kojem je pao promet nakon usvajanja Zakona kojim se zabranilo pušenje u zatvorenim javnim mjestima. Navodi da ovaj zakon neće uticati na smanjenje broja pušača, te da se radi o diskriminaciji, odnosno da je Zakon rigorozan. Navodi da EU direktive nisu obavezujuće, te da je trenutni Zakon super, ali da ga inspekcija ne provodi dobro, da ga treba provoditi bolje, odnosno da nema potrebe za novim Zakonom. Dovodi u pitanje da li će novi Zakon poboljšati javno zdravlje, ali ističe da će uticati na ugostitelje. Navodi primjere drugih država

koje nisu zabranile pušenje i koje su dozvolile odvojene prostorije, ali napominje i da smo mi 30 godina iza tih država i da nema potrebe da mi to sad usvajamo.

Vežano za stavove Philip Morris-a, upućujemo u cijelosti na očitovanje Ministarstva izneseno na komentare koje je ova kompanija dostavila u pismenoj formi, kao i komentare vezane za ilegalnu trgovinu i zabranu pušenja u zatvorenim javnim prostorima.

Arijana Knežević, Udruženje PROI, naglašava da se od samog početka izrade ovog zakona vodilo primjerima zemalja koje su uvele slične zakone. U tim zemljama nije zabilježen negativan uticaj na promet i prihode, a čak je u pojedinim od njih zabilježen i pozitivan uticaj. Uzimajući ovo u obzir, ali i nedavno istraživanje javnog mnijenja koje je proveo Ekonomski institut u Sarajevu krajem 2016.godine u pet gradova u Federaciji BiH, i sa preko 1000 ispitanika, gdje je 70% njih (među kojima su bili i pušači i nepušači) podržalo zabranu pušenja u zatvorenim javnim i radnim mjestima, PROI je stava da neće biti negativnog uticaja na ugostitelje. Posebno su istaknuti ugostiteljski radnici koji u trenutnoj situaciji nemaju nikakvu mogućnost izbora i koji su svakodnevno na svojim radnim mjestima izloženi dimu koji predstavlja opasnost za njihov život i zdravlje. Osim toga što ne bi pružile dovoljnu zaštitu od duhanskog dima i svih štetnih posljedica koje proizlaze iz izloženosti istom, odvojene prostorije su i ekonomski neisplative iz više razloga. Prije svega, adekvatna ventilacija je skupa i zahtjeva mnogo ulaganja od ugostitelja, a uzimajući u obzir svjetske trendove ka uvođenju potpunog ograničavanja upotrebe duhanskih proizvoda, ugostitelji bi opet, prije ili kasnije (i to vjerovatnije prije), morali uvesti potpunu zabranu pušenja. Sav do tada uloženi novac u ventilaciju pokazao bi se kao neisplativ. Zaključak je da samo potpuno ograničavanje upotrebe duhanskih proizvoda može u cijelosti pružiti zaštitu od štetnog uticaja duhanskog dima. Knežević je podsjetila i na mjerenje kvaliteta zraka koje je PROI proveo u ugostiteljskim objektima u Sarajevu krajem 2016. godine gdje se došlo do rezultata o velikoj zagađenosti duhanskim dimom koja predstavlja prijetnju po zdravlje, i u onim objektima gdje je bilo dozvoljeno pušenje, i u onim sa odvojenim prostorima.

Nedim Muratović, Pilip Morris, postavlja pitanje da li to onda znači da je svugdje zagađen zrak, na što je **PROI** odgovorio da je tim samo potvrđeno ono što se odavno zna, da je duhanski dim vrlo uporan i da se dugo zadržava u zraku, tako da odvajanje prostorija ili prostora nema nikakvog efekta na zaštitu od duhanskog dima. Opet, ovo je samo jedan od razloga, zdravstvenih razloga, zašto odvojene prostorije nisu rješenje, tu su još i ekonomski i brojni drugi...

Ikbala Makić, ASuBiH Bihać, podržava novi zakon i navodi da se trebamo ugledati na najbolje primjere iz drugih država vezano za kontrolu duhana.

Aziz Šahbazović, ASuBiH Bihać, pita da li su elektronske cigarete štetne. S tim u vezi, Ministarstvo ukazuje da su elektronske cigarete nova kategorija proizvoda koja brzo raste i simulira ponašanje slično pušenju. U interesu zaštite javnog zdravlja je da se ovaj novi proizvod uredi ovim Zakonom, naročito ako se uzme u obzir činjenica da elektronske cigarete sve više koriste mladi i nepušači. Također, dozvola pušenja elektronskih cigareta na javnim mestima bi mogla da ima negativne efekte na osobe koje su nedavno prestale da puše kao i na osobe koje bi mogle da počnu da koriste elektronske cigarete.

Aida Blažević, Ministarstvo zdravstva i socijalne politike Unsko-sanskog kantona se zanima na koji način funkcioniše nargila. **PROI** navodi kako su nargile veliki problem u Federaciji BiH, te da je učestala pojava konzumiranja istih od strane djece. Nargile se pune aromom koja ne prolazi kontrolu i koja sadrži minimalno 20% duhana. Ovim zakonom se ograničava upotreba nargila, te se zabranjuje upotreba djeci. PROI ističe kako se duhanska industrija koristi dobro poznatim taktikama, kao i da je jedna od njih reklamiranje mladima. Udruženje PROI je u saradnji sa *Johns Hopkins* Univerzitetom provelo istraživanje u

Sarajevo i Mostaru među svim osnovnim i srednjim školama. Škole okružuje 174 prodajna mjesta duhanskih proizvoda. Pored toga duhanski proizvodi se prodaju pored igračaka, slatkiša i sl. te se na ovaj način čine više pristupačnijim. Poražavajući su rezultati tog istraživanja.

Senida Karasalihović-Adilović, CEI Nahla, podržava u potpunosti ovaj Zakon te želi doprinjeti i njegovoj realizaciji. Zanima je da li je zabranjeno pušenje i na otvorenim javnim mjestima. Federalno ministarstvo zdravstva ističe da pušenje neće biti zabranjeno na otvorenim javnim mjestima.

Aida Bajrić, Kantonalna bolnica Dr. Irfan Ljubijankić, se interesuje da li novi Zakon predviđa zabranu pušenja na otvorenom prostoru u krugu bolnica, te ukoliko ne, može li to sama institucija pravilnikom zabraniti i može li se to predvidjeti i ovim zakonom. Pored toga njene kolege predlažu da se regulira i bacanje opušaka ovim zakonom. Ministarstvo napominje da je pušenje dozvoljeno na otvorenom, a kada je riječ o krugu bolnica na primjer, to se pitanje može riješiti internim aktima bolnice određivanjem specifičnog mjesta za tu namjenu, u ovisnosti od površine prostora koji je pripadajući bolnici i sl. Također, odlaganje opušaka je pitanje vezano za okoliš, te se adekvatno treba adresirati na nivou ustanova, a u skladu sa propisima koji uređuju zaštitu okoliša.

Nedim Muratović, Philip Morris, ističe da oni plaćaju naknadu za svaki proizvod plasiran na tržište. S tim u vezi, postavio je pitanja u vezi sa izlaganjem duhanskih proizvoda, jer EU direktiva to ne sadrži, a postoji studija iz Hrvatske, prema kojoj se navodi da nije došlo do smanjenja pušenja, a nastali su dodatni troškovi i za ugostitelje i industriju; zatim novi proizvodi, te pitanje vezano za pakiranje i označavanje. Ističe da duhanska industrija ima oštre ivice na nekim proizvodima, te zalihe proizvoda za duže od 12 mjeseci; interesira ih šta će se desiti u malim gradovima gdje je puno proizvoda na tržištu i neće se stići prodati u zakonskom okviru, da li će se njima vraćati PDV i akcize, odnosno da li će onda oni tražiti povrat od industrije. Nemoguće je da se prilagodi sve u roku od šest mjeseci. Na kutijama od cigareta ne može da stoji toliko stvari kako Nacrt zakona predviđa, ne mogu se obezbijediti sve informacije, sistem je skup i to u rijetko kojoj državi ima sve.

Federalno ministarstvo zdravstva napominje da se radi o pitanjima koja su zaprimljena u pisanoj formi od strane duhanske industrije, te upućuje na osvrt Ministarstva s tim u vezi iznesen naprijed. Vezano za komentar da Zakon predviđa „oštre ivice“ za proizvode, Ministarstvo napominje da to uopće nije termin koji se u Zakonu spominje, te je nejasna primjedba industrije. Naime, Nacrt zakona u članu 17. utvrđuje da pojedinačna pakovanja cigareta moraju biti u obliku kvadra i sadržavati najmanje 20 cigareta. Član 17. Nacrta zakona preuzima rješenje člana 14. EU Direktive. Hrvatski, slovenački⁵⁶ i zakoni kojima se implementira EU Direktiva koriste također isti termin „kvadar“ kao i Nacrt. Treba napomenuti da je u paragrafu 28) preambule Direktive istaknuto sljedeće: „*Kada se propisuje oblik kvadra, zaobljene ili ukošene rubove trebalo bi smatrati prihvatljivima, pod uvjetom da zdravstveno upozorenje obuhvaća površinu istovjetnu onoj na jediničnom pakiranju bez takvih rubova.*“. S tim u vezi, Ministarstvo je razmotrilo odredbu člana 17. te redefiniralo istu, a radi preciziranja šta oblik kvadra, kod pakovanja, podrazumijeva.

Javna rasprava za područje Srednjo-bosanskog kantona održana je dana 10.07.2017.godine. Sudionici su istakli sljedeće komentare:

Marko Franković, J.U. D.Z. Kiseljak predlaže da se u članu 5. Nacrta zakona termin „radno mjesto“ zamijeni sa „mjesto rada“. U vezi s tim prijedlogom, Ministarstvo ističe da je

⁵⁶ Član 18. Zakona <https://tobaccocontrolslaws.org/files/live/Slovenia/Slovenia%20-%20TC%20Act%202017%20-%20national.pdf>

prijedlog prihvaćen, te izvršena korekcija u članu 5. Nacrta zakona. Predloženo je i da se u članu 8. pod tačkom d) doda amonijak, što nije prihvaćeno, iz razloga što u pogledu sastojaka EU Direktiva ne predviđa uvjete koji se odnose na amonijak, te nema osnova za ovakvu dopunu. G-din Franković ističe da je Zakon dobar, posebno da su dobre kaznene odredbe, te mogućnost da policija može kažnjavati.

Marijo Bošnjak-Matić, Sabor KSB, iznio je komentare na pojedinačne odredbe zakona, a koje su prikazane u Tabeli (**Prilog 3.**).

Nedim Muratović, Philip Morris, ističe da carinik prilikom uvoza uzima po dvije šteke koje testira. Nakon testiranja izdaje nalaz da je dobro za tržište i to se već radi i radit će se i po novom zakonu. Duhanski proizvodi jesu štetni, ali je neozbiljno reći da Philip Morris upumpava amonijak u proizvode. Vizija kompanije Philip Morris je svijet bez duhanskog dima i to se može naći na internetu. Kao primjer navodi GMO meso. Navodi da 54% ljudi koji puše u kućama i dalje će isto pušiti i nastaviti biti izloženi duhanskom dimu. Potrebno je ugostiteljima dati priliku, jer zabrana isticanja na policama je važna; mjesto na polici se plaća; svi će ispaštati i ljudi su na šteti. Trgovci nisu tu na javnoj raspravi, ali bi trebali doći, poslije će biti svjesni posljedica. Ugostitelji imaju ugovor da drže cigarete i ostaju bez toga. Užasni gubitci će se desiti i za duhansku industriju, duhanski proizvodi stoje duže od prelaznog perioda i postat će nelegalni. Vezano za komentare istaknute u ime kompanije Philip Morris, upućujemo na osvrt Federalnog ministarstva zdravstva dat naprijed u pogledu istih navoda.

Emir Abdulović, J.U. Bolnica za plućne bolesti i TBC Travnik, ističe da je ovo strožiji zakon, ali i jedini način da se ljudi natjeraju na primjenu. Slaže se sa zakonom i navodi da treba zaštititi ljude koji ne puše od pasivnog pušenja. Ističe da u zdravstvenim ustanovama, domovima i sl. ne trebaju biti posebne prostorije za pušenje.

Ivana Mađar-Šimić, J.U. Dom zdravlja Novi Travnik, daje podršku Zakonu i želi da se što prije primjeni. Želi da se ovim zakonom što više stvari spušta na kantone i da se na taj način smanji smrtnost. Anketa koju su sproveli sa njihovim kolegama je pokazala da se ispod 4% radi na prevenciji. Apelira na spuštanje na kantonalni nivo.

Omer Hadžiradončić, JU Dom zdravlja Busovača, podržava Zakon i navodi da je on već u svom Domu zdravlja zabranio pušenje. Proveo je istraživanje među svojim zdravstvenim radnicima i većina je izjavila da ne planiraju prestati pušiti, pa je odlučeno da zabranom utiče na to.

Aida Ramić-Čatak, federalni kordinator za kontrolu duhana i pomoćnica direktora za stručne poslove u Zavodu za javno zdravstvo Federacije BiH, pušenje je bolest ovisnosti, znanje o duhanskim proizvodima očito ne znači ništa. Statistika kaže da 4 od 10 zdravstvenih radnika puši. Zbog toga je u aprilu pokrenut program sa zdravstvenim ustanovama - prvo su u većim centrima (Sarajevo, Tuzla, Mostar, Bihać) održana savjetovanja. Rezultati će biti dostupni u septembru i tad će se proširiti i pružiti podršku i ostalim gradovima.

Sead Karakaš, Zavod za javno Zdravstvo SBK/KSB podržava zakon. Opservacija na argument Philip Morris-a da dio sredstava treba ići za liječenje je nešto o čemu je prije bilo govora. Kod nas to nije zaživjelo i sve se više puši i sve je više posljedica. Kroz ovaj zakon će se sve primijeniti. Nada se da se neće više desiti da se u školama puši. Zavod radi na studijima i ispitivanjima o ovisnosti u školama.

Amra Živanović-Mehmedbegović, Zavod za javno Zdravstvo SBK/KSB, napominje da je pušač, ali podržava zakon i predlaže da se zakon proširi i na zabranu pušenja oko

zdravstvenih ustanova. Radili su edukaciju o štetnosti duhana i nargila za djecu koja pohađaju 5 - 9 razred. Nargila se percipira kao „fina zabava koja ne šteti“, što je pogrešno mišljenje i djece i roditelja.

Sead Karakaš, Zavod za javno Zdravstvo SBK/KSB je učestovao u akciji „Prekini i pobijedi“ organiziranoj od strane SZO, kojom se svakom zdravstvenom radniku koji bi prestao pušiti na šest mjeseci povećavala plata za 10%.

Edina Alihodža, Ministarstvo zdravstva i socijalne politike SBK, pita koji model je u Republici Hrvatskoj i Srbiji. Pušač je, ali podržava zakon. Međutim smatra da se s ugostiteljima treba naći kompromis jer oni žive od tog. Neki kompromis prihvatljiv i usklađen sa praksom EU. Ne treba gledati samo jednu stranu. U pogledu zabrane pušenja u zatvorenim javnim prostorima, upućujemo na naprijed iznesene komentare Federalnog ministarstva zdravstva po istom pitanju.

Aida Ramić-Čatak, federalni kordinator za kontrolu duhana i pomoćnica direktora za stručne poslove u Zavodu za javno zdravstvo Federacije BiH, napominje da parcijalna rješenja nisu efikasna, ostaju samo mrtvo slovo na papiru. Hrvatska i Srbija nisu dobar primjer, imaju visok procenat pušenja, visoke trošakove za ugostitelje, što je skupa avantura. Posebne ventilacije koje bi se morale napraviti su jako skupe. Trenutno je javno mnijenje sazrelo za donošenje novog zakona.

Udruženje PROI navodi da su sa Ekonomskim institutom u Sarajevu krajem prošle godine proveli istraživanje javnog mijenja u pet gradova u Federaciji BiH, na preko 1000 ispitanika, gdje je 70% njih (među kojima su bili i pušači i nepušači) podržalo zabranu pušenja u zatvorenim javnim i radnim mjestima, te da smatraju da neće biti negativnog utjecaja na ugostitelje). U okviru tog istraživanja ispitivali su i radnike ugostiteljskih objekata, većina ih je stalno izložena posrednom pušenju. Stava su da polovična rješenja nisu rješenja ni za njih ni za nas.

Aida Ramić-Čatak, federalni kordinator za kontrolu duhana i pomoćnica direktora za stručne poslove u Zavodu za javno zdravstvo Federacije BiH, ističe da je porezna uprava u Federaciji BiH u jednom danu izvršila 157 inspeksijskih nadzora i otkrila 33 neprijavljena radnika.

Amela Mrakić, CEM, navodi da oni rade na prevenciji i da imaju dobru saradnju sa kantonalnim Zavodom za javno zdravstvo, te da podržavaju Zakon.

Andrej Jevičić, CEM, navodi da je zakon potreban i mladima i predlaže poticaj za prevenciju i zdrave stilove života.

Nedim Muratović, Pilip Morris, ističe da želi nastupati kao partner, ali ukazuje da je država kriva što novac od akciza nije usmjerila u zdravstvo. Na pijacama se prodaju cigarete raznog porijekla, zbog čega napominje da će crno tržište porasti. Australija nije primjer za BiH, ali je Hrvatska realan primjer na koji se BiH može ugledati. EU i Konvencija ne traže od BiH da donesemo ovaj Zakon, već pušta državu da sama usklađuje kako želi. Njemačka, Italija, Francuska su samo neki od primjera. Navodi i da je BiH siromašna zemlja i da će radnici u ugostiteljskim objektima ako moraju birati između radnog mjesta sa duhanskim dimom i nezaposlenosti uvijek odabrati radno mjesto. Ne treba pod svaku cijenu zaštititi javno zdravstvo. Vezano za komentare istaknute u ime kompanije Philip Morris, upućujemo na osvrt Federalnog ministarstva zdravstva dat naprijed u pogledu istih navoda. Kada je riječ o zaštiti javnog zdravlja, ponovo ukazujemo na dio „Razlozi za donošenje zakona“ (**Prilog 1.**), iz kojeg je potpuno jasno koliko su ozbiljni i alarmantni zdravstveni podaci povezani sa pušenjem. Potpuno je poražavajuće saznanje da se interesne skupine,

poput duhanske industrije, na ovakav način mogu odnositi prema zaštiti javnog zdravlja, javno, i bez snažnih argumenata. S tim u vezi, važno je naglasiti da je većinski stav javnosti usmjeren prema podršci zakonu, dok su stavovi pojedinačnih interesnih skupina usmjereni na rješenja koja omogućavaju ostvarivanje njihovih konkretnih interesa, a ne interesa javnosti, odnosno građana i javnog zdravlja uopće. Neophodno je to razlikovati. Dakle, finansijski interesi, kao pojedinačni naspram javnih interesa, kao općih, ne mogu biti ničim opravdani u odnosu na zaštitu javnog zdravlja, koje je ključna vrijednost za razvoj zdravog društva.

Udruženje PROI navodi da u svojim rukama imamo mogućnost ljudima koji rade u ugostiteljskih objektima popraviti radno okruženje i da ne postoji razlog zašto to i ne uraditi.

Aida Ramić-Čatak, ističe kako je veliki dio EU upitnika obuhvatio i pitanja iz oblasti kontrole duhana, tako se spominje i način na koji provesti Okvirnu Konvenciju, te dokle je BiH u harmonizaciji domaćih propisa sa propisima EU. Federalno ministarstvo zdravstva ističe da je, u saradnji sa relevantnim tijelima u Federaciji BiH, pripremio odgovore na Upitnik EK, koji su obuhvatili i odgovore u pogledu implementacije Okvirne konvencije o kontroli duhana i propisa EU u ovoj oblasti. Također, kroz izvještaje o napretku BiH prema EU, ovo se pitanje posebno prati, a obuhvaćeno je i kroz Pododbor za unutrašnju trgovinu i javno zdravlje, gdje se onda i usmeno diskutira o istom.

Javna rasprava o Nacrtu zakona za područje Kantona Sarajevo održana je dana 13.07.2017.godine. Učesnici javne rasprave istakli su sljedeće:

G-din Korček, penzioner, kao nepušač podržava ovaj zakon, ali i zabranu proizvodnje duhana. Predlaže da se uzgajivači duhana okrenu npr. na uzgoju malina.

Aida Feraget, grupa „Kuš na me“ istakla je da “predstavlja 2 miliona pušača koji plaćaju poreze i imaju svoja prava”. Protive se zabrani u restoranima, ali ne promoviraju pušenje. Naglašava da se samo 17% trenutnog Zakona primjenjuje. U kontaktu je sa mnogima, pa i inspekcijom i tvrdi da inspekcija nije u stanju provesti ovaj zakon. Zanima je gdje u Direktivi stoji apsolutna zabrana pušenja. Na primjer, u Njemačkoj su cigarete i dalje izložene jer EU ne dira u suverenitet nijedne države. Ona puši od 15 godine i ima dvoje djece. Smatra da se treba obratiti pažnja na kvalitet vode i zraka. Zanima je na osnovu kojih podataka smo utvrdili da ugostitelji neće imati gubitke? Ona garantira da hoće. Zanima je zašto nepušači imaju više prava od pušača?

Federalno ministarstvo zdravstva ističe da se nadležne inspekcije nisu očitovale o Nacrtu zakona na način da isti neće moći provoditi, dapače, podržali su izradu ovog Zakona i bili uključeni u kreiranje pravnih rješenja. Što se tiče grupe „Kuš na me“, nepoznat je formalno-pravni status te grupe, jer ista djeluje putem društvenih mreža. Stoga je, govoriti u ime dva miliona pušača, u najmanju ruku pretenciozno. Samo kod udruženja koja su registrirana kod nadležnih ministarstava pravde može se utvrditi stvarni broj članova udruženja. Svaki oblik zastupanja pušača, ukoliko nije registriran prema propisima o udruženjima na području BiH, je neformalan, a brojke paušalno izvedene. S druge strane, pravo da se konzumira duhan i duhanski proizvodi nikome nije ugroženo. Nacrt zakona, po svom sadržaju, nastoji uvesti kontrolu i određena ograničenja u pogledu javnih mjesta na kojima se pušenje zabranjuje, ali otvoreni prostori i privatni prostori toj zabrani ne podliježu. Vezano za zabranu pušenja u ugostiteljskim objektima, upućujemo naprijed na komentare ovog Ministarstva iznesene povodom sličnih stavova ugostiteljskog sektora.

Vladimir Kornijenko, Sloga, ugostitelj, se nadovezao na prethodni komentar i zagađenost zraka. Navodi da je više od 50% djece izloženo duhanskom dimu u stanu, znači dozvoljavamo pušenje pred djecom i bebama, ali ne i na javnim mjestima. To trebamo

zabraniti. Naveo je primjer zagađenja zraka u Sarajevu, za koje nikad nije kažnjen, pita se da li uopće postoji kaznena politika za to. Ističe da je nepušač. U Finskoj se uvode električni automobili, oni se brinu za svoje stanovništvo. Djeci nije dozvoljeno da uđu u ugostiteljske objekte. Ova država treba da nađe način kako da oštećenima bude vraćeno ono što izgube, ako se zakon provede. Vezano za zabranu pušenja u ugostiteljskim objektima, upućujemo naprijed na komentare Federalnog ministarstva zdravstva date povodom sličnih stavova ugostiteljskog sektora.

Jasna Saradžić, građanka, navodi problem nargila barova. Njeni roditelji stanuju u zgradi, u kojoj se nalazi nargila bar. Nargila bar nije registriran kao takav. Na osnovu člana 3. stav 3. Zakona o ugostiteljstvu, prema kojem ugostitelji mogu prodavati i druge proizvode, dozvoljeno je i služenje nargile. Taj objekat je osnovan kao kafana, a poslije je postao nargila cafe. Tvrdi da su njenim roditeljima potpuno onemogućili život, bar nema ventilacije, a stropovi su niski. Tako niski stropovi zahtijevaju poseban vid ventilacije koju neki nargila barovi imaju. Organizacija PROI je dolazila i mjerila se zagađenost koja je daleko iznad granice normale i štetne po zdravlje. Pisala je više puta inspekcijama o navedenom problemu. Postavlja pitanje pod kojim uvjetima će postojati nargila barovi. Predlaže da se uvrsti u zakon da nargila barovi mogu poslovati samo u „samostojećim objektima“, odnosno da se zabrani otvaranje nargila barova u stambenim zgradama.

U pogledu načina regulacije nargila barova, Ministarstvo upućuje na naprijed iznesene stavove s tim u vezi kod komentara dostavljenih od strane nargila barova.

Zehra Dizdarević, Ordinacija specijaliste pulmologa i alergologa naglašava da se borila za ovaj Zakon i ranije, ali nije uspjela. U njenu ambulantu dolaze mnogi pacijenti sa bolestima uzrokovanim pušenjem. Zakon je super, dobro je koncipiran i treba se usvojiti, takav se treba i implementirati. Govorila je i o procjenama SZO o broju umrlih od bolesti povezanih sa pušenjem, posebno malignih oboljenja pluća. Istakla je da su u velikom porastu i hronične obstruktivne plućne bolesti (COPD). Što se tiče pušenja u stanovima vodi se rečenicom „štetim svom, ali ne i tuđem“.

Ernad Ugljanin, Udruženje vlasnika nargila barova i ljubitelja nargile navodi da se spominju razne države kako one imaju zakone i da je to obaveza EU, a nema država u EU u kojoj su nargile zabranjene. U pogledu načina regulacije nargila barova, Ministarstvo upućuje na naprijed iznesene stavove s tim u vezi kod komentara dostavljenih od strane nargila barova.

Elvis Zornic, Duhanpromet, navodi da isticanje na vidljivom mjestu nigdje nije zabranjeno. Ističe da će ovakvim zakonom radna mjesta prodavača u trafikama biti ugrožena. Napominje da trafike nisu veliki trgovinski lanci, koji su svakako u boljoj poziciji. Dolazi iz firme koja ima oko 600 uposlenih, od kojih je 300 vezano za trafike... Ovaj zakon će uticati na radna mjesta, a to niko ne želi u BiH. U pogledu izlaganja duhanskih proizvoda, Ministarstvo upućuje na naprijed iznesene stavove s tim u vezi kod komentara dostavljenih od strane duhanske industrije i predstavnika sektora trgovine.

Emira Tanović Mikulec, dr. med. spec., Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo snažno podržava Zakon i predlaže da se udaljenost od 100 metara promijeni na 300 metara od odgojnih i obrazovnih ustanova. Federalno ministarstvo zdravstva nije prihvatilo prijedlog, jer se mora voditi računa o okruženju u kojem se škole nalaze, posebno kada je riječ o urbanim naseljima i ukupnoj infrastrukturi tih naselja.

Nermana Mehić-Basara, dr. med. spec., JU Zavod za bolesti ovisnosti Kantona Sarajevo snažno podržava donošenje zakona. Navodi da je koncept apsolutno dobar. Ukazuje da je nargila jednako štetna: 1 doza nargile jednaka je upotrebi 20 cigareta.

Zanima je izuzetak od zabrane pušenja, koji je naveden u zakonu, prema kojem će se dozvoliti pušenje, da li se to odnosi na ustanove svakog nivoa zdravstvene zaštite; trebalo bi se bolje precizirati jer imamo i centre za mentalno zdravlje na primarnom nivou. Federalno ministarstvo zdravstva naglašava da se formulacija iz člana 7. Nacrta zakona, koja glasi: „u službama i odjelima za zaštitu mentalnog zdravlja u zdravstvenim ustanovama“ odnosi na ustanove svih nivoa zdravstvene zaštite, te da je to potpuno jasno, odnosno obuhvata i centre za mentalno zdravlje, kao službe u zdravstvenim ustanovama primarne zdravstvene zaštite. Dalje, član 30. zakona, doktorica podržava, posebno što do sada nismo imali Federalnu komisiju, ali bi bilo dobro konsultirati se sa stručnjacima za mentalno zdravlje (jer je pušenje bolest ovisnosti). Zanima je i ko će kažnjavati uposlenike koji puše na radnom mjestu, inspekcija ili će se to riješiti internim aktom. Federalno ministarstvo zdravstva će kod imenovanja Federalne komisije voditi računa o tome da se imenuje i osoba sa iskustvom u oblasti zaštite mentalnog zdravlja, posebno u oblasti liječenja ovisnosti. Uposlenike na radnom mjestu će kažnjavati nadležni inspektor rada, i u tom smislu Nacrt zakona je dopunjen u članu 32, te dodatno preciziran u članu 33. Također, zabrana pušenja na mjestu rada treba da bude uređena i internim aktima poslodavca, tamo gdje ima potrebe za tim, a shodno odredbama Zakona.

Sandra Kasalo-Fazlic, Japan Tobacco International, interesira se kako će se član 13. implementirati, a koji se odnosi na jedinstvenu identifikacijsku oznaku. Problem je i član 15. zakona - jer će se desiti situacija da jednu vrstu kutije prave za FBiH a drugu za RS. Tvrdite da postoji u pripremi isti zakon i u RS-u, mi to ne znamo; ovo će biti prvi put da se na jednom tržištu različito obilježavaju pakovanja cigareta, to je nedopustivo. Član 17. zakona smatraju bespotrebним. Problematiziraju oblik kvadra koji je propisan za pakovanje cigareta; protive se oštrim ivicama pakovanja i žele da se to briše. Član 2, tačka 9. zakona koji se odnosi na nove duhanske proizvode, također problematiziraju. Ne poklapa se sa članom 10. zakona. Čl. 41. i 42. zakona također predviđaju kratke rokove. Nije dobar i nije realan rok od 6 mjeseci. Akcize se moraju platiti ranije. Za sve gubitke koje budu pretrpili tražit će povrat sredstava. U pogledu navedenih komentara, Ministarstvo upućuje na naprijed iznesene stavove vezano za iste komentare dostavljene u pisanoj formi od strane Japan Tobacco International (opći komentari u ovom dijelu „Mišljenje na zakon“, kao **Prilog 2.** i pojedinačni komentari u Tabeli, **Prilog 3.**).

Sabaha Trulo, građanka, podržava zakon i navodi da svi plaćamo porez i da ne treba nepušače ugroziti. U Njemačkoj funkcioniра sve, ističe.

Đorđe Radivojević, konobar iz City Pub-a se brine da mu je ugroženo pravo izbora i kako neće imati gdje pušiti. Ističe da neće imati ni gdje izaći naveče.

Privatnik, navodi kako je teško privatnom sektoru i „šta fali ako im u tome pomaže duhanska industrija. Nismo u EU i nema potrebe za hitnim donošenjem ovog zakona. Ovo je čisto uništavanje privatnog sektora, uništavanje i sektora turizma.“ U pogledu navedenih komentara, Ministarstvo upućuje na naprijed iznesene stavove vezano za iste komentare o zabrani pušenja u zatvorenim javnim prostorima i uticaju na ugostiteljske objekte. Također, upućujemo i na očitovanje ovog Ministarstva (naprijed) dato povodom navoda Toolbox d.o.o Sarajevo.

Anera Junuzović, Udruženje vlasnika nargila barova i ljubitelja nargile, navodi da nema rezultata istraživanja u obrazloženju zakona o štetnosti nargila. Po kojim standardima se to određuje i u kojoj laboratoriji se to radilo. U BiH nema laboratorija koje rade analize duhana za vodenu lulu. Oni su sami, svojim sredstvima, slali duhan za vodenu lulu na analizu u inostranstvo. Naglasila je kako je nargila njihova osnovna djelatnost. Vezano za nargila barove, upućujemo na stav ovog Ministarstva istaknut naprijed povodom obraćanja Udruženja nargila barova.

Penzionerka, Centar za zdravo starenje, podržava zakon, ali nakon svega što je čula predlaže odvojene prostorije jer se ne može zatvoriti toliko radnih mjesta. Treba da se razmisli o tome. Kada je riječ o mogućnosti odvajanja pušačkih i nepušačkih prostorija, Ministarstvo skreće pažnju da se o tome očitovalo naprijed u ovom Obrazloženju.

Ivan Miletić, Philip Morris (Beograd), navodi da u direktivi nema zabrane pušenja. Zakon sadrži dosta stvari loše prepisanih i prevedenih iz Direktive. Navodi primjer definicije „duhan za oralnu upotrebu“, takve se stvari moraju razmotriti i trebaju biti tačno prevedene iz Direktive. Pita se da li je nadležno ministarstvo finansija upoznato sa tim šta će se dešavati nakon ovoga zakona, da ne mogu računati na prihode od akciza... U pogledu navedenih komentara, Ministarstvo upućuje na naprijed iznesene stavove vezano za iste komentare dostavljene u pisanoj formi od strane firme Philip Morris (opći komentari u ovom dijelu „Mišljenje na zakon“, kao **Prilog 2.** i pojedinačni komentari u Tabeli, **Prilog3.**).

Ada Sahačić, Udruženje PROI, govori u ime Udruženja koje podržava zakon. Ukazuje na član 5.3 Okvirne Konvencije po kojem nije dozvoljeno miješanje duhanske industrije i tumačenje odredbi Konvencije i Direktive na način koji njima odgovara. Jedini cilj duhanske industrije je profit. Smatra da ljudski život nema cijenu.

Maida Livnjak, predstavnik duhanskog lanca trgovina, navodi da crno tržište cvjeta. Aludira na član 23. stav 1. zakona. Navodi da će doći do gubitaka u maloprodaji i da će država pretrpjeti posljedice. Izlaganje je bitno za privatnike. Zabrana izlaganja duhanskih proizvoda nema zakonsko opravdanje; ni u Okvirnoj konvenciji se ne traži zabrana izlaganja, te traži da se to izbacila iz zakona, da se briše član 23. U vezi sa članom 23. Nacrta zakona, pogledati Tabelu, **Prilog 3.** (pojedinačne primjedbe). U vezi sa općim stavom o zabrani izlaganja duhanskih proizvoda, vidjeti osvrt Ministarstva dat naprijed kod komentara duhanske industrije po istom pitanju.

Amer Ovčina, magistar sestrinstva, Klinički centar Univerziteta u Sarajevu – navodi da KCUS podržava zakon, kao i da je je KCUS već samoinicijativno zabranio pušenje, neovisno od stupanja na snagu ovog zakona. Također je istakao da je ovo pitanje od značaja za oblast kvalitete rada zdravstvenih ustanova.

Adana Čelik, građanka - podržava zakon. Tvrdi da je boravila u SAD, u Illinoisu, 2008.godine kada je uvedena zabrana pušenja i vidjela je u praksi da to nikako ne utiče na ugostiteljstvo, iako je postojao značajan otpor ugostitelja donošenju tog zakona. Posebno je istakla da sada, u Sarajevu, ne ide na mjesta u kojima se puši, jer je majka. Napominje da zbog djeteta ne može posjećivati mjesta na kojima nije zabranjeno pušenje.

Maja Spasojević, Marketinška agencija – Agencija je odgovorna za pravljenje izloga za duhansku industriju. Navodi da će otpustiti 10 zaposlenih i pita kako će se smanjiti ta nezaposlenost, ovaj zakon doprinosi većoj nezaposlenosti. Istakla je da rade direktno sa duhanskom industrijom i da se pita ko će njima nadoknaditi gubitke. U pogledu izlaganja duhanskih proizvoda, Ministarstvo upućuje na naprijed iznesene stavove s tim u vezi kod komentara dostavljenih od strane duhanske industrije i predstavnika sektora trgovine.

Sekretar Obrtničke komore Kantona Sarajevo – govori u ime malih obrtnika. Postavlja pitanje da li smo svjesni šta to znači za preduzeća? Zabrana će uticati i na njih. Mora se voditi računa o borcima, koji žive od tih malih poslova (obrnitičkih) i sl. Naglasio je da donošenje zakona predstavlja pravi „organizovani kriminal“. U vezi sa općim stavom o uticaju zakona na ugostitelje, upućujemo na dio ovog Mišljenja koji obrađuje osvrt Ministarstva na slične komentare sektora trgovine i Privredne/gospodarske komore Federacije BiH.

Munevera Mušinović, Kantonalna uprava za inspekcijske poslove podržava zakon.

Ahmed Puškić, Udruženje vlasnika nargila barova i ljubitelja nargile navodi da ima 16 zaposlenih i da oni žive od toga i da će ostati bez posla. Navodi Hrvatsku kao primjer, Austriju. Upozorava da je nargila turistička atrakcija, te da oni imaju rješenje kojim im je dozvoljeno da prodaju duhan za vodenu lulu. Navodi da Švicarska finansira projekat za NVO, za podršku ovom zakonu, a sama Švicarska nije članica EU. „Ni mi nismo u EU, pa se zakon radi, zbog Projekta ili šta“. Vezano za nargila barove, upućujemo na stav ovog Ministarstva istaknut naprijed povodom obraćanja Udruženja nargila barova.

Hasan Žutić, dr. spec., KCUS podržava zakon. Napominje da Zakon nije jedina mjera, tako da se mora imati u vidu da Zakon, uz druge odgovarajuće mjere (prevencije i sl.), dugoročno donosi korist.

Javna rasprava o Nacrtu zakona za područje Hercegovačko-neretvanskog kantona održana je dana 15.09.2017.godine. Prisutni su predstavnici: Federalnog ministarstva zdravstva, Ministarstva zdravstva, rada i socijalne skrbi HNK, Federalnog zavoda za javno zdravstvo, Zavoda za javno zdravstvo HNK, Zavoda zdravstvenog osiguranja HNK, Skupštine HNK, Doma zdravlja Mostar, predstavnici Udruge PROI, predstavnici više kafića/klubova ("PINK", "KOSTA", „Van Gogh“ i dr.), Duhan promet d.o.o. Sarajevo, Toolbox d.o.o., vlasnici samostalnih trgovačkih radnji. Nakon predstavljanja Nacrta zakona, otvorena je diskusija

Nedim Muratović, Philip Morris je istakao kako zakon ne treba biti rigorozan u smislu kako tretirati zatvoren prostor, kao što je slučaj u nekim Evropskim zemljama. Ukoliko je prostor natkriven i ima ugrađena dva zida smatra se zatvorenim prostorom. Gosp. Muratović je istako kako vlasnik objekta treba sam odrediti hoće li prostor biti pušački ili nepušački, a na gostu je da se opredijeli u koji prostor želi ulaziti. Kada je riječ o mogućnosti odvajanja pušačkih i nepušačkih prostorija, Ministarstvo skreće pažnju da se o tome očitovalo naprijed u ovom Obrazloženju, te upućujemo na taj dio teksta.

Arijana Knežević – Udruženje PROI je istakla kako se njena udruga bavi već niz godina istraživačkim radom ne samo na ovim prostorima, već i drugim zemljama regije i Evrope, te može prenijeti i neka međunarodna iskustva. Vlasnici ugostiteljskih objekata iskazali su bojazan da takav pritisak neće izdržati, kako će se mnogi objekti zatvarati, kako će nastati sve veća nezaposlenost i sve veći odliv mladih u druge zemlje Evrope, pa i šire. S tim u vezi, Knežević je istakla kakva su iskustva iz drugih zemalja, te da se može konstatirati kako ondašnji vlasnici zbog zakona ne trpe, da je to uređeno na način da su zadovoljne i jedna i druga strana.

Najveći dio diskusije odnosio se na udaljenost prodajnih mjesta za cigarete u odnosu na škole. Dosadašnji zakon (iz 1998. godine) je definirao 300m udaljenosti od škole, a predmetni zakon je tu udaljenost smanjio na 100m od škole, što je izazvalo brojna pitanja. Skrećemo pažnju da se radi se o pogrešnom navodu sudionika javne rasprave. Naime, i važeći Zakon definira udaljenost od 100m, isto kao i Nacrt zakona. Što se tiče provedbe zakona, Ministarstvo zdravstva ukazuje da su nadležne inspekcijske uprave imale priliku komentirati zakon, da se nisu negativno izjasnile, te da su pojedini predstavnici tih uprava aktivno učestvovali u izradi Nacrta zakona.

Na javnoj raspravi je istaknuto da ovaj zakon može prouzrokovati još veće crno tržište, ionako je svaka treća-četvrta kutija cigareta u BiH s crnog tržišta. **Igor Martinović** je postavio pitanje da li je vođeno računa o finansijskom stanju ljudi koji prodaju duhan, te kako je jasno da se duhan i duhanske prerađevine ne mogu uništiti i ko će voditi računa o

tome. U pogledu izlaganja duhanskih proizvoda, te navodnog uticaja na ilegalno tržište, Ministarstvo upućuje na naprijed iznesene stavove s tim u vezi kod komentara dostavljenih od strane duhanske industrije i predstavnika sektora ugostiteljstva i trgovine. Napominjemo da su te odredbe pretrpjele određene izmjene, a shodno komentarima duhanske industrije i drugih sudionika javne rasprave.

Ugostitelj Adnan je istakao kako će ovaj zakon, ukoliko zaživi, prouzrokovati određene finansijske posljedice ljudima, te postavio pitanje ukoliko gost uđe u nepušački objekt, zapali cigaretu, vlasnik ga upozori da tu ne može pušiti i da treba da napusti objekt ukoliko nastavi pušiti, a gost ga ne poslušaju, ne ispoštuju njegovo upozorenje, i tu tom trenutku uđe inspekcija kome će biti kazna izrečena? Odgovoreno mu je da kaznu plaća vlasnik objekta i ta osoba (pušač). Vezano za zabranu pušenja u ugostiteljskim objektima, upućujemo na sve komentare iznesene naprijed s tim u vezi.

Vladimir Kolić – Klub „KOSTA“ je postavio pitanje s tehničkog aspekta, kako neke zakone provesti, je li ova zemlja dovoljno efikasna, jer je već viđeno kako su neki zakoni davno doneseni, ali se ne provode. U vezi s tim, upućujemo na izneseni komentar u pogledu podrške nadležnih inspeksijskih uprava donošenju Nacrta zakona.

Edin Brković je postavio pitanje zašto na ovu raspravu nisu pozvani ljudi iz sektora koji će provoditi zakon, inspektori, na što mu je odgovoreno da su svi nadležni sa područja Kantona pozvani, kao i da je inspektor nazočan.

U više navrata se javljao **Nedim Muratović**, Philip Morris, te diskutirao o samom prostoru, te kako vlasnik treba biti taj koji će odlučiti o funkciji objekta (pušački, nepušački); postavio je i pitanje ko će kontrolirati tržište, ko će kontrolirati ako cigarete iz Mostara završe na tržištu u Trebinju (R. Srpska). Federalno ministarstvo zdravstva očitovalo se na komentare koji su dostavljeni pismeno od strane Philip Morris-a, te upućujemo na iste (izneseni naprijed u ovom Obrazloženju, kao opći; dok su pojedinačni komentari obrađeni u Tabeli, **Prilog 3.**).

Dr. Amra Zalihić, liječnica porodične medicine uposlana u Domu zdravlja Mostar, istakla je kako je veoma značajno raditi na edukaciji stanovništva, podizati njihovu svijest, te da kao nepušač, u potpunosti podržava donošenje Zakona.

Javna rasprava za područje Zapadno-hercegovačke županije održana je 04.10.2017.godine. Nakon predstavljanja teksta Nacrta zakona, otvorena je diskusija.

Zoran Skenderija, predstavnik Philip Morrisa za BiH, istakao je da Evropska unija izričite direktive za potpunu zabranu pušenja ne daje. Dao je i primjer susjednih zemalja, gdje se išlo na kompromisno rješenje i manje rigorozan zakon. U pogledu zabrane pušenja u zatvorenim javnim prostorima, Ministarstvo upućuje na očitovanje s tim u vezi izneseno naprijed kod sličnih komentara ugostitelja.

Edvard Kapetanović iz Udruženja hotelijera BiH iznio je podatke o broju ugostiteljskih objekata u BiH i broju članova porodica koji od toga žive, te tvrdi da će veliki broj malih obrta ove vrste propasti (naveo je i primjer tradicionalne bosanske kafane sa, na primjer, četiri stola), a porodice neće imati od čega živjeti. Kapetanović se nije složio sa izlaganjem dr. Pehara u pogledu štetnosti duhana i smatra da pušenje samo po sebi jeste zlo, ali ne toliko koliko ostale vrste zagađenja, ishrane itd. koji štete zdravlju. Predložio je donošenje zakona koji bi bio blaža varijanta tako da omogući malim obrtima da se opredijele da li su za pušače ili nepušače, a veliki ugostiteljski objekti da imaju odjele za pušače pod posebnim tehničkim uvjetima (klima i sl.). U pogledu zabrane pušenja u zatvorenim javnim

prostorima, Ministarstvo upućuje na očitovanje s tim u vezi izneseno naprijed kod sličnih komentara ugostitelja. Također, vidjeti Tabelu (**Prilog 3.**) vezano za član 5. Nacrta zakona.

Dr. Dražen Bošnjak replicirao je Kapetanoviću na tvrdnju da pušenje nije toliko štetno, te potvrdio kao liječnik iz prakse sve navode o štetnosti, koje je izložio i dr. Pehar.

Amir Hadžić iz Udruženja hotelijera podržava izlaganje Kapetanovića, smatrajući da treba uzeti primjere iz susjedstva (Hrvatska), a ne dalekih zemalja (Turska). Također, ponovo, upućujemo na ranije iznesene komentare Ministarstva vezano za zabranu pušenja u zatvorenim javnim prostorima.

Arijana Knežević iz Udruženja PROI ističe da je svaka intervencija duhanske industrije prema političarima sukob interesa i korupcija. Udruženje PROI snažno zagovara javno zdravlje; istakli su primjer dobre prakse u Gruziji, Rumuniji, Rusiji i Češkoj, koje imaju potpunu zabranu pušenja. Knežević je postavila i pitanje Udruženju ugostitelja: ko štiti radnike u ugostiteljskim objektima, koji su cijelo radno vrijeme izloženi duhanskom dimu.

Edvard Kapetanović iz Udruženja hotelijera BiH traži da se da mogućnost ugostiteljima da se opredijele, a motiv je pet do 10.000 radnih mjesta. U pogledu zabrane pušenja u zatvorenim javnim prostorima, Ministarstvo upućuje na očitovanje s tim u vezi izneseno naprijed kod sličnih komentara ugostitelja. Također, vidjeti Tabelu (**Prilog 3.**) vezano za član 5. Nacrta zakona.

Mirela Čuvalo (Skupština ŽZH) slaže se sa Nacrtom zakona, ali je zanima da li je provedena ekonomska analiza i koji bi bili negativni finansijski efekti ovog zakona. Smatra, također, da – ako je Hrvatska donijela kompromisni zakon, možemo i mi, isključivo radi zaštite radnih mjesta. U vezi s tim, Ministarstvo upućuje na dio Obrazloženja naslovljen: „Razlozi za donošenje zakona“ (**Prilog 1.**).

Zoran Skenderija iznio je neke podatke o štetama tamo gdje je zakon donesen, ali su te tvrdnje osporili predstavnici Federalnog ministarstva zdravstva, jer nema kredibilnih studija i istraživanja koja dokazuju te podatke. Vezano za uticaj zakona na ugostitelje, trgovinu i ilegalno tržište, upućujemo na osvrt ovog Ministarstva iznesen naprijed u dijelu Obrazloženja „Mišljenje na zakon“.

Ivan Damjanović, Skupština ŽZH, postavlja pitanje koji će biti pozitivni učinci zakona. Odgovoreno je da se zakon donosi isključivo u funkciji zaštite zdravlja stanovnika, posebno zaštite zdravlja mladih. Drugi zakoni će regulirati proizvodnju i promet duhana i duhanskih proizvoda. Također, Ministarstvo upućuje na dio Obrazloženja naslovljen: „Razlozi za donošenje zakona“ (**Prilog 1.**).

Javna rasprava za područje Hercegbosanske županije održana je dana 04.10.2017.godine. Nakon predstavljanja Nacrta zakona, otvorena je diskusija. Sudionici su istakli sljedeće.

Zoran Skenderija, Philip Morris, je dao sugestiju na zakonske odredbe vezano za arome koje se zabranjuju u duhanskim proizvodima, kao i primjedbu da se u zakonu nalaže navođenje 11 različitih stavki jedinstvenih identifikacijskih oznaka na kutiji cigareta. S tim u vezi, upućujemo na Tabelu, **Prilog 3.**, u kojoj su istaknuti pojedinačni komentari i u pogledu aroma i u pogledu člana 13. Također, Skenderija se osvrnuo na pitanje akciza, te navodi kako je prividno značenje prihoda od duhanskih proizvoda, te da je za 2016.godinu taj iznos bio oko milijardu KM, što nije malo. Federalno ministarstvo zdravstva skreće pažnju da akcize djeluju na budžet, ali prividno zato što su preveliki troškovi koje uzrokuje pušenje. S

druge strane, pitanje regulacije akciza nije u nadležnosti ovog Ministarstva, i zahtjeva širi pristup, kojim se bave nadležna tijela u BiH zajedno sa međunarodnim partnerima.

Tomislav Perković postavlja pitanje u kojem se kontekstu Zakon odnosi na proizvođače, a u kojem na uzgajivače. Ministarstvo ističe da se Nacrt zakona odnosi dijelom na proizvođače duhanskih proizvoda, ali ne i na uzgajivače duhana (osim obolježavanja duhana i pakovanja duhana). Pitanja vezana za uzgajanje duhana nisu u nadležnosti sektora zdravstva. Zakon nema uticaja na male obrtnike koji uzgajaju duhan, u smislu zabrane ili nemogućnosti prodaje uzgojenog duhana.

Ksenija Sučić postavlja pitanje da li bi u odnosu na članke 5. i 6. Nacrta Zakona bila obveza isticanje znaka „Zabranjeno pušenje“ u javnim institucijama i kako bi se osiguravala provedba iste odredbe. Ministarstvo ističe da u svakoj instituciji postoji menadžer koji je dužan da izvrši usklađivanje s odredbama Zakona i ukaže na poštivanje postavljenih znakova, ali također potrebno je računati i na postojanje razvijene svijesti svakog od zaposlenih, na čemu se svakako planira raditi i u narednom periodu.

Marijo Čačija pozdravlja donošenje Zakona te smatra da će isti dobro doći da se ozakoni ograničavanje pušenja u bolnici, u krugu bolnice, kao i svim zdravstvenim ustanovama. Smatra da će zdravstvene ustanove lako riješiti problem, ali ga zabrinjava kako će se pušenje zabraniti u ugostiteljskim objektima i koga kazniti ukoliko se zakonske odredbe ne budu provodile, te da bi volio da je na raspravi bilo više predstavnika ugostiteljskih objekata. Ministarstvo naglašava da će zakonske odredbe provoditi nadležni organ uz propisane kazne. Razrađeno je i kada se zove nadležna inspekcija, koje su propisane kazne, kao i načini upozorenja za ugostitelje. U pogledu nadzora nad primjenom Zakona, Ministarstvo upućuje na odredbe Zakona o nadzoru.

Ahmet Musli postavlja pitanje kako će ugostiteljski objekti nastaviti raditi ako se Zakon usvoji, obzirom na činjenicu da puno ljudi puši. Uzima za primjer zemlje poput Njemačke, Austrije u čijem su Zakonu definirani uvjeti za pušače i nepušače u lokalima, te ga zanima da li će isti biti definirani i ovom Zakonu i na koji način. Federalno ministarstvo zdravstva je stava da Zakon treba da sadrži normu o potpunoj zabrani pušenja u zatvorenim javnim prostorima. Više o razlozima ovakvog opredjeljenja vidjeti u dijelu Obrazloženja, koje se odnosi na osvrt Ministarstva o mogućnostima za reguliranje odvojenih pušačkih i nepušačkih prostora/ija.

Arijana Knežević, ispred Udruženja PROI, podržava Nacrt i ukazuje na nužnost uvođenja novih pravnih rješenja na osnovu provedenog ispitivanja koje pokazuje da je 70% građana protiv upotrebe duhanskih proizvoda. Također navodi da je provedeno istraživanje na pušačima i nepušačima na preko 1.000 građana koje je pokazalo da i jedni i drugi smatraju da ne bi manje posjećivali i provodili vrijeme u ugostiteljskim objektima, a čak 80% je izjavilo da bi više posjećivalo ugostiteljske objekte. Napominje da građani uviđaju štetne posljedice pušenja, te podržavaju Nacrt zakona.

Zoran Skenderija se ne slaže sa komentarom PROI-ja, te navodi da prihvatanje Nacrta zakona donosi smanjenje broja radnika i izgubljene zarade. Također daje primjedbu na prostorije za pušače u restoranima i ukazuje na podatke Europske komisije da 15 zemalja imaju riješen taj problem. Ministarstvo napominje da u brojnim zemljama postoje samo kabine za pušače, u kojima se ne služi ni hrana ni piće, ali da to nikako nije poseban prostor u kojem se služi hrana i piće i u kojem je istovremeno dozvoljeno da se puši. Zbog navedenog, treba biti izuzetno pažljiv kod tumačenja pravnih rješenja koja, po ovom pitanju, imaju druge zemlje. Dakle, kabina za pušenje i odvojen prostor za pušače nisu sinonimi i podrazumijevaju različit koncept ograničenja, tj. zabrane pušenja u zatvorenim javnim prostorima.

Dr. Aida Ramić-Čatak je na kraju Javne rasprave istaknula da kontrola duhana nije nešto što se tiče samo zdravstvenog sektora, te da su bitni i edukacijski programi u kojima se radi na povećanju svijesti i kod zdravstvenih radnika, koji su dobar primjer za promoviranje odvikavanja od pušenja.

Javna rasprava o Nacrtu zakona za područje Zeničko-dobojskog kantona održana je 09.10.2017.godine. Nakon predstavljanja Nacrta zakona, otvorena je diskusija, tokom koje su sudionici istakli sljedeće.

Senad Đanić, predstavnik Udruženja poslodavaca Zenica, izrazio je zabrinutost za poslovanje privatnih ugostiteljskih objekata i neslaganje sa restriktivnim pristupom Zakona o zabrani pušenja na javnim mjestima. Naveo je i da je u ugostiteljstvu zaposleno 35.000 radnika, od toga 1/3 u RS-u, a 2/3 u Federaciji BiH, te da će, ukoliko se Zakon usvoji, 5-7 hiljada radnika ostati bez posla. Predložio je alternativu u smislu odvojenih prostorija za pušače i nepušače, tako da građani mogu da biraju hoće li ili ne posjećivati mjesta gdje se puši. U pogledu zabrane pušenja u zatvorenim javnim prostorima, Ministarstvo upućuje na očitovanje s tim u vezi izneseno naprijed kod sličnih komentara ugostitelja.

Nedim Muratović, Philip Morris, izrazio je protivljenje restriktivnoj politici u smislu zabrane pušenja na javnim mjestima. Ističe da, ako se štite nepušači, i pušači se moraju zaštititi. Navodi da ni evropska direktiva ne propisuje zabranu pušenja, te traži da se napravi određeni kompromis. Kao i naprijed, Ministarstvo upućuje na ranije izneseni stav o zabrani pušenja na javnim mjestima.

Nijaz Omerčević, prodavač duhanskih proizvoda, istakao je problem nelegalne prodaje duhana na ulicama Zenice, što se ne može smatrati primjedbom na Zakon. Naime, to je i pojašnjeno tokom javne rasprave jer je pitanje nelegalne prodaje pitanje za nadležne inspektore i odnosi se na nadzor nad prometom roba.

Dr. Indira Mundžić, pomoćnica za zdravstvo u Zavodu zdravstvenog osiguranja Zeničko-dobojskog kantona, istakla je da podržava donošenje Zakona, iz razloga koje su obrazložili predstavnici vladinog sektora.

Dr. Ibrahim Aličković iz JU „Dom zdravlja“ Kakanj podržava Zakon, te ističe pravo na zdravo okruženje bez duhanskog dima. Posebno je naglasio da bi zdravstveni radnici trebali raditi na jačanju svijesti pojedinca o zdravlju.

Ministarstvo zdravstva Zeničko-dobojskog kantona, uz Zapisnik sa javne rasprave, dostavilo je i naknadno primljeni **akt zastupnika u Skupštini ZDK Senada Trake**. U navedenom aktu, zastupnik Trako navodi da bi domaći zakon bio najstrožiji na svijetu, ukoliko se usvoji u ovoj formi. Ističe primjer Hrvatske, koja je više puta mijenjala zakon, zbog potrebe da se ne našteti privredi. Naglasio je da je „briga države o zaštiti zdravlja najmanje što nam treba, u ovoj situaciji i prilikama u BiH – pola miliona nezaposlenih, pola miliona gladnih i milion i po obespravljenih.“ Predlaže usvajanje zakona u blažoj formi i realnijem pristupu: zabranu pušenja u automobilu tokom upravljanja istim jer je to štetnije od upotrebe telefona i zabranu upotrebe duhana u zdravstvenim i društvenim prostorijama. Prijedlog o visini kazne od 250-1.500 KM je nerealan, i bio bi neprovodiv u općoj besparici. Realnije bi bilo propisati kaznu u iznosu od 50-100 KM, tvrdi Trako. Federalno ministarstvo zdravstva upućuje na dio obrazloženja „Razlozi za donošenje zakona“ (**Prilog 1.**), kao i na dio obrazloženja o zabrani pušenja u zatvorenim javnim prostorima i uticaju na ugostiteljstvo. Napominjemo da izneseni prijedlog nije prihvaćen, jer je automobil privatna stvar, kojom upravlja odrasla osoba, a zabarana pušenja već predviđena Zakonom je vezana za zabranu ukoliko se u automobilu nalazi dijete. Drugi prijedlog nije jasan, s

obzirom na to da Nacrt zakona već sadrži zabranu pušenja u zdravstvenim i „društvenim“ (javnim) prostorijama. Visina kazni usklađena je sa Zakonom o prekršajima u Federaciji BiH.

Centralna javna rasprava o Nacrtu zakona

Centralna javna rasprava o Nacrtu zakona održana je u Sarajevu dana 11.10.2017.godine u Sali Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine. Rasprava je otvorena uvodnom sesijom, nakon čega je predstavljen Nacrt zakona od strane obrađivača. Potom je prim. dr Davor Pehar, direktor Zavoda za javno zdravstvo Federacije BiH iznio javno zdravstvene aspekte Nacrta zakona. Centralnoj javnoj raspravi prisustvovali su prof. dr **Frank Chaloupka** sa Univerziteta Illinois u Čikagu, pravni ekspert **Marta Legnaioli** iz Evropske komisije u Briselu (DG SANTE), kao i **Zoran Skopljak**, pravni ekspert iz oblasti kontrole duhana.

Snežana Bodnaruk je, u ime Federalnog ministarstva zdravstva, između ostalog, potcrtala da su cigarete jedini proizvod koji ubija 50% njihovih korisnika pušača pri namjenskoj upotrebi. Duhanski proizvodi nisu sigurni proizvodi, već opasni proizvodi obzirom da sadrže takva upozorenja da je pušenje štetno po zdravlje, da pušenje ubija i slično. Duhanska industrija neprestano razvija nove i jako privlačne, posebno za mlade, duhanske, srodne proizvode, ali istovremeno i jako opasne proizvode koji mogu prouzrokovati takve štetne posljedice po zdravlje ljudi, pa i smrt. Proizvodnja, distribucija i prodaja duhanskih proizvoda sama po sebi nije opasna, ali je opasna upotreba proizvoda čija je opasnost tako očita o kojem upravo govore ovi alarmantni zdravstveno-statistički podaci. U cilju zaštite sadašnjih i budućih naraštaja od štetnih posljedica upotrebe duhana izloženosti duhanskom dimu, ovdje govorimo i o pasivnoj izloženosti duhanskom dimu. Zbog toga je potrebno poduzimati različite mjere kako na međunarodnom i regionalnom nivou, tako i na nivou države. Osnov za donošenje ovog Zakona je Okvirna konvencija o kontroli duhana koju je donijela Svjetska zdravstvena organizacija i koju je do sada ratificirala 181 zemlja članica Svjetske zdravstvene organizacije. To je jedan od najšire prihvaćenih i najbrže ratificiranih ugovora u historiji UN. Konvencija je međunarodni zakonski instrument čiji je ključni cilj ograničiti globalnu raširenost duhana i duhanskih proizvoda. Tri su glavne obaveze iz ove Konvencije zabrana: prodaja mlađima od 18 godina, zabrana reklamiranja i zabrana pušenja u javnim prostorijama. Sve potpisnice ove Konvencije su se obavezale da će svoja nacionalna zakonodavstva uskladiti sa Okvirnom konvencijom u cilju zaštite zdravlja stanovništva. Tekst Okvirne konvencije o kontroli duhana postao je pravno obavezujući kada je Parlamentarna skupština BiH donijela Odluku o ratifikaciji ove Konvencije od strane Parlamentarne skupštine BiH 10.07.2009. godine. Bodnaruk je istakla i sljedeće: Ratificiran međunarodni dokument, kao što je u ovom slučaju Okvirna konvencija o kontroli duhana, saglasno odredbama Zakona o pokretanju, zaključivanju i izvršavanju međunarodnih ugovora postala je pravno obavezujuća za BiH nakon donijete Odluke o ratifikaciji od strane Parlamentarne skupštine BiH. To jasno stoji i u ovom zakonu. U slučaju spora odnosno, neusklađenosti između međunarodno ratificiranog dokumenta, kao što je to u ovom slučaju i Okvirna konvencija o kontroli duhana, i nacionalnog zakonodavstva u ovoj oblasti - supremaciju imaju odredbe ratificiranog međunarodnog dokumenta. Očekuje se da sve zemlje potpisnice ove Konvencije provedu Konvenciju. Iako je njen naziv „Okvirna konvencija“ - to ne mijenja njenu obavezujuću pravnu prirodu kao međunarodno-pravnog akta koji je ratificirala ova zemlja i koji je postao pravno obavezujući, a u skladu sa Zakonom o pokretanju, zaključivanja i izvršavanja međunarodnih ugovora. Uporište za donošenje Zakona su i Evropske integracije. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju BiH Evropskoj uniji je stupio na snagu 01.06.2015. godine, tada je BiH iz faze dobrovoljne harmonizacije domaćih propisa sa pravnom stečevinom EU ušla u obavezujuću harmonizaciju BiH propisa sa pravnom stečevinom EU. U tom smislu član 70. ovog

Sporazuma je jasan – suština je da BiH na putu Evroatlanskih integracija, iako nije još uvijek članica EU, ima obavezu usklađivanja i harmonizacije zakonodavstva sa pravnom stečevinom EU jer se Sporazum donosi pojedinačno za svaku zemlju. Posebno treba naglasiti član 168. Ugovora iz Lisabona iz 2007. godine, koji je javno zdravlje stavio na posebno mjesto i koji nalaže da se politike i aktivnosti EU provode uz osiguravanje visokog stepena zaštite zdravlja ljudi, uključujući i zaštitu javnog zdravlja u odnosu na duhan. Zadatak je pravnog poretka Federacije BiH da kontinuirano razvija i jača mjere nadzora na duhanskim proizvodima i stvaranje takvih preventivskih propisa koji će se baviti i sigurnošću duhanskih proizvoda, odnosno prevencijom protiv štete od duhanskih proizvoda.

U nastavku je gđa Bodnaruk govorila o osnovnim novinama u Nacrtu zakona u odnosu na važeći zakon u ovoj oblasti. Također, osvrnula se na pitanje koje je izazvalo najviše polemike u kantonalnim raspravama, a to je da zakonom nisu predviđene zasebne prostorije za pušenje u ugostiteljskim objektima. Istaknuto je, nakon razmatranja regulativne prakse u većini zemalja, da je dokazana neefikasnost odvojenih prostora, da iste ne štite niti zdravlje ugostiteljskih radnika niti zdravlje gostiju, te da u konačnici ta posebna prostorija koja je predviđena u zakonodavstvu nekih zemalja podrazumijeva vrlo mali uzak prostor poput onih kabina za pušače na aerodromima sa skupim filterima; to su velike investicije i u startu je dokazano da su neisplative.

Kada je riječ o izlaganju duhanskom dimu bitno je istaći da važeći zakon u svojim normama uopće nije štiti nepušače. Zaštita nepušača ne ugrožava prava pušača. Kada je mišljenje o ovom problemu dala Institucija ombudsmena Bosne i Hercegovine, istaknuto je da postojeći zakon nedovoljno inkorporira Okvirnu konvenciju o kontroli duhana, direktive Evropske unije i da se s tim u vezi očekuje da se u novom zakonu jasno zaštite osnovna ljudska prava, a to su pravo na zdravlje i pravo na zdrav životni okoliš. Nema sigurnog nivoa izlaganja duhanskom dimu. Jedina efikasna zaštita od izloženosti duhanskom dimu je zabraniti pušenje na zatvorenim javnim mjestima i u javnom prevozu. Tokom prezentacije naglašeno je i da mjere zabrane pušenja i izlaganja ne utiču na pad prometa u ugostiteljskim objektima, a uvođenje opcija ili obaveza da se odredi pušačka prostorija bi samo nametnulo dodatne troškove za ugostitelje.

Nacrt zakona ima, prvenstveno, za cilj da zaštiti javno zdravlje smanjujući atraktivnost i dostupnost duhanskih proizvoda, a ne da zabrani njihovu prodaju. U tom kontekstu ovim zakonom ne riješava se individualno pravo svakog pojedinačno da li će i dalje upražnjavati pušenje duhana i duhanskih proizvoda, ali time se ne može ugrožavati drugo ljudsko pravo, a to je osnovno ljudsko pravo na zdravlje, na tjelesni i psihički integritet i pravo da živi i radi u zdravoj životnoj sredini.

U nastavku je istaknuto i da je nesporno kako je nastanak i snažno širenje upravo duhanske epidemije na svjetskom, međunarodnom, regionalnom i na našem nivou, potaknuto brojnim agresivnim i sofisticiranim marketinškim strategijama duhanske industrije koja svjesno utiče na percepciju potrošača da još više koriste duhan i duhanske proizvode. Duhanskoj industriji profit je prioritetan interes, te se često manipulira upravo sa potrošačevom percepcijom rizika, zbog čega tolerancija potrošača na rizik ima važne implikacije za duhansku industriju, tj. na njen profit.

Između ostalog, u svom izlaganju gđa Bodnaruk se osvrnula i na komentare sa kantonalnih javnih rasprava, gdje se postavilo pitanje zašto se ne ugledamo na regulatornu praksu zemalja okruženja. S druge strane, odgovoreno je zašto bi se mi ugledali na regulatornu praksu zemalja okruženja ako ona i dalje nije u fokus stavila javno zdravlje i sve ovo što se postiže našim zakonom. Federacija BiH treba da se ugleda na regulatornu praksu onih zemalja koje prednost daju zdravlju u odnosu na pušenje duhana i duhanskih proizvoda kao ozbiljne bolesti ovisnosti. Zaštita zdravlja je osnovni uvjet za socijalnu koheziju,

privrednu i demokratsku stabilnost u jednoj zemlji. Zdrava budućnost naše djece je naša odgovornost, a i odgovornost ovog Parlamenta koji, u konačnici, treba da odluči da li ćemo izglasati ovakav Zakon ili ne.

Bodnaruk je za kraj istakla da je veliki broj stanovnika Federacije BiH već platio visoku cijenu upotrebe duhanskih proizvoda, i to svojim zdravljem. Alarmantni zdravstveni podaci za Federaciju BiH obavezuju donositelje odluka na poduzimanje zakonskih i drugih mjera. Navedeni podaci su poziv za akciju u cilju zaštite i unaprijeđenja zdravlja stanovništva. Naglasila je, također, da nas jedanaest hiljada smrti naših sugrađana svake godine stalno treba da drži budnim i podsjeća na potrebu kontinuiranog i trajnog djelovanja u ovoj oblasti. Nacrt zakona treba da osigura, dugoročno, strateški pristup u rješavanju ovog problema, te da stavi zdravlje na prvo mjesto, kao i da osigura stvaranje takvog ambijenta u kojem će Federacija BiH imati zdravu mladu populaciju, a koja će živjeti i raditi bez duhanskog dima.

Aspekt zaštite javnog zdravlja u pogledu kontrole duhana predstavljen je od strane **prim. dr. Davora Pehara**, direktora Zavoda za javno zdravstvo Federacije BiH. U svom izlaganju, između ostalog, dr. Pehar je govorio o štetnosti pušenja: štetnost pušenja proizilazi iz činjenice da se duhanski dim sastoji iz 4.000 hemijskih spojeva. Mnogi od njih su prepoznati kao vrlo štetni, u prvom redu ugljični monoksid, koji dokazano utiče na pojavu degenerativnih promjena u krvnim žilama, i na taj način stvara dobru podlogu za razvoj ateroskleroze, a kasnije i koronarnih i cerebrovaskularnih bolesti. Osim toga, treba spomenuti spojeve katrana koji uzrokuju čitav niz kancerogenih oboljenja, te čitav niz plinova, tzv. iritansa koji svojim hemijskim sastavom utiču i oštećuju sluznicu našeg respiratornog sistema stvarajući dobru podlogu za čitav niz akutnih hroničnih respiratornih oboljenja. U samom procesu proizvodnje cigareta i drugih duhanskih prerađevina dodaje se čitav niz hemijskih spojeva koji mijenjaju, u biti, sastav cigareta kako bi one bile što prijemčljivije što većem broju ljudi i to je još jedan dodatni razlog za štetnost konzumacije duhanskih proizvoda. Godine 1964. objavljen je značajan izvještaj Američke zdravstvene službe, koji također ukazuje na štetnost pušenja i njegovu povezanost sa čitavim nizom hroničnih nezaraznih bolesti. Poslije toga slijedi lavina kliničkih istraživanja, koja pokazuju da je pušenje možda i najvažniji faktor nastanka čitavog niza hroničnih nezaraznih bolesti. Ta istraživanja pokazuju da je pušenje najvećim uzrokom pojave kardiovaskularnih bolesti i karcinoma u svijetu. Kod pušača postoji dva do četiri puta veći rizik za pojavu kardiovaskularnih bolesti nego kod nepušača; pušači imaju 25 puta veći rizik za nastanak karcinoma pluća od nepušača. Također, upozoravaju da pušenje uzrokuje čitav niz drugih karcinoma, kao što su karcinom usne šupljine grla, jednjaka, želuca, jetre, debelog crijeva, mokraćnog mjehura itd. Naučne studije znanstvena istraživanja, jasno ukazuju na značajno veći rizik, značajno veću učestalost pojave čitavog niza drugih hroničnih nezaraznih bolesti, kao što su dijabetes. Dokazano je da pušenje uzrokuje i smanjenje fertiliteta jer oštećuje spolne organe i stanice kroz reproduktivni sistem muškaraca i žena. Nadalje, istraživanja su pokazala da je pušenje vrlo usko povezano sa čitavim nizom poremećaja iz oblasti mentalnog zdravlja, kao i uostalom i sve druge bolesti ovisnosti. Pasivno pušenje u biti nastaje kao posljedica činjenice da pušači u vanjsku okolinu vraćaju dvije trećine duhanskog dima koji onda značajno oštećuje zdravlje onih ljudi koji s njima dijele životnu i radnu sredinu. Zbog tih činjenica SZO je pasivno pušenje svrstala u kancerogeni faktor klase A, znači, u faktor koji ima najveći mogući učinak. Dr. Pehar je naglasio i da pasivno pušenje kod djece uzrokuje čitav niz bolesti. Djeca koja rastu u okruženju u kojem ima duhanskog dima, značajno češće umiru od iznenadne smrti, pojavljuje se čitav niz akutnih hroničnih respiratornih bolesti, kao i drugih malignih oboljenja. Zakon u svojim odredbama tretira i nargile (duhan za vodenu lulu), kao jako štetan proizvod, a naučni dokazi su također pokazali da i dim iz nargila oštećuje zdravlje korisnika na sličan način, kao i dim od cigara i drugih duhanskih prerađevina. Čak su i laboratorijske analize pokazale da pojedini hemijski sastojci kod konzumenata nargila se nalaze u značajno većim količinama nego što je to slučaj kod pušača drugih duhanskih prerađevina. Takva istraživanja su temeljena na

naučnim dokazima i pokazala su da i konzumacija nargila utiče višestruko na zdravlje konzumenata, oštećujući gotovo sve organe i organske sisteme u našem tijelu. U nastavku je dr. Pehar istakao statističke podatke za Federaciju BiH, a u vezi sa konzumacijom duhana i duhanskih proizvoda.

Za kraj, dr. Pehar je naglasio da donošenje ovog zakona treba sve nas pozicionirati na listu zemalja koje su savjesne, koje cijene zdravlje svojih sugrađana iznad svega. Usvajanjem ovog zakona stvorit će se uvjeti da svi skupa živimo duže, bolje i zdravije i da osiguramo kvalitetniju i zdraviju budućnost za pokoljenja koja dolaze iza nas.

Nakon predstavljanja Nacrta zakona, otvorena je diskusija o zakonskim odredbama.

Na početku diskusije, riječ je data učesniku centralne javne rasprave, **Amiru Mušinoviću** (špediter), koji iznosi komentar na član 9. Nacrta zakona. Molimo pogledati Tabelu, **Prilog 3.** koja sadrži komentare i prijedloge na pojedinačne odredbe Nacrta zakona.

Aida Feraget, predstavnik Udruženje građana „Kuš na me“ koje se protivi usvajanju ovako rigidnog zakona. Postavlja pitanje koliko je koštalo donošenje, odnosno izrada Nacrta zakona. Drugo, ko je donosio prethodno, trenutno važeći zakon koji tretira duhan i duhanske proizvode koje imamo na snazi i koji je prema svim analizama potpuno u skladu sa zahtjevima EU. Treće pitanje (citirajući): „*Da li sam ja narkoman, odnosno ovisnik ili sam osoba koja ima lošu naviku, pa molim da mi se to pojasni?*“. Feraget navodi da je priča o tome kako neće biti nikakvog uticaja po prihode ugostiteljima, trgovcima itd. - apsolutni nonsens. Referira se na jedan primjer iz susjedstva. Navodi da su u Sloveniji izgubili 60% prometa (kockarnice). Tih 60% su tvorili Italijani koji su dolazili u Sloveniju kako bi mogli pušiti i kockati istovremeno. Postavlja pitanje (citirajući): „*Da li vi želite da mi primijenimo slovenski recept i da ja iz Sarajeva idem u Republiku Srpsku da pušim, da ostavljam svoj novac tamo, a to ću sigurno uraditi jer niko od nas, nas ima prema čuvenoj Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji oko 2 miliona punoljetnih pušača u BiH, nećemo sigurno ostati ovdje i pušiti u svoja četiri zida, to je floskula koju čuvate za gej osobe, za sve one neistomišljenike.*“ Otvara pitanje: da li je Federacija BiH svjesna da reže granu na kojoj sjedi; 11 hiljada radnih mjesta po vrlo skromnim procjenama se gasi u BiH, odnosno u Federaciji BiH. Ističe i da je pušač dugogodišnji, majka dvije djevojčice koja je pušila tokom trudnoće i imala na obje trudnoće *apgar skor* 10/10. Traži odgovor kako ministarstvo pravi svoje analize kad je riječ o oboljenjima dišnih puteva. Naglašava da ono što mi udišemo nije razlog za povećanje oboljelih od plućnih bolesti na Kantonu Sarajevo ili jeste.

Vezano za prvo pitanje, što se tiče izrade Nacrta zakona, predstavnik Federalnog ministarstva zdravstva je odgovorio da, osim onih redovnih troškova, odnosno plaća ljudi koji rade u Ministarstvu - nije bilo nikakvog dodatnog ulaganja u izradu Nacrta zakona. Federalno ministarstvo zdravstva je predložilo važeći Zakona, Vlada Federacije i Parlament Federacije usvojili. Odlučeno je da se ide u izradu novog zakona obzirom da je postojeći donesen 1998. godine, Okvirna konvencija 2005. godine, a posljednja Evropska direktiva 2014. godine. Ministarstvo upućuje na ranije iznesene stavove u pogledu zabrane pušenja u zatvorenim javnim prostorima i uticaju na ugostiteljstvo, povodom istih pitanja postavljenih od strane duhanske industrije.

Aida Feraget tvrdi da inspektorati Federacije BiH i kantona navode da im treba 20 hiljada dodatnih ljudi na terenu kako bi proveli ovakav zakon. Znači, ovaj zakon je neprovodiv. U pogledu nadzora nad primjenom zakona, Ministarstvo ponovo ukazuje da su nadležne uprave za inspeksijske poslove imale priliku učestvovati u komentiranju Nacrta zakona, ali da stavovi o neprovodivosti zakona nisu zaprimljeni u Ministarstvo. Također, predstavnici nadležnih uprava sudjelovali su u izradi Nacrta zakona, podržali su isti, stoga je nejasan navod koji ističe Feraget o njihovom mišljenju da je zakon neprovodiv. Ministarstvo je stava

da je Nacrt zakona svakako lakši za provedbu i nadzor nego što je to slučaj sa važećim zakonom.

Dr. Emira Tanović, u ime Zavoda za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, pozdravlja ovaj zakon jer on predstavlja značajan zaokret ka ultimativnoj zaštiti javnog zdravlja. Ističe da se Federacija BiH, i uopće BiH, faktički suočava sa gotovo besprizornom socijalnom prihvatljivošću pušenja i štetnosti uticaja duhanskog dima na ljudsko zdravlje. Društvena odgovornost za zdravlje je nešto što je zapravo zakonska odrednica. Vjeruje da će BiH krenuti u zaštitu pravnog poretka i da će uskoro uvidjeti pozitivne eksternalije u zaštiti javnog zdravlja. Sugerira u članu 23., koji se odnosi na mjesta prodaje duhanskih proizvoda i ostalih proizvoda za pušenje, u stavu 3. da se u alineji d) kada su u pitanju školske ustanove i djeca - radijus, ograničenje za prodaju ovih proizvoda, poveća sa 100 metara na 300 metara. Kao što je naprijed istaknuto, prijedlog nije prihvaćen.

Jasna Saradžić, Sarajevo, govori u ime svojih roditelja. U zgradi njenih roditelja, u podrumskom prostoru nalazi se nargila bar, koji nema dozvolu za nargile, bez ikakve ventilacije. *„Zbog te kafane roditelji već tri godine se guše, ali bukvalno guše“*. Otac je srčani bolesnik koji je prestao da puši prije 30 godina, ali je zbog izloženosti dimu nargile i cigareta, neadekvatne ventilacije i sl. stalno u opasnosti. Jedina nada je donošenje ovog Zakona o potpunoj zabrani pušenja na javnim mjestima.

Dragan Janjetović, marketinška agencija Toolbox Sarajevo, ističe da više od 11 hiljada ljudi u BiH umire od stresa, zato što (citat) *„na Vladi lijeva ruka ne zna šta radi desna ruka, lijeva noga ne zna šta radi desna noga i zajedno. Vi ovdje usvajate zakone koje inspektorat ne može da implementira kao što ne može ni trenutni zakon koji je na snazi.“* Ističe da se ovim zakonom pravi haos, zato što *„neko gura zakon“*. Napominje da je donošenje ovakvog zakona veliki udar na budžet naše zemlje. Obratio se i predstavnicima međunarodnih institucija jer se usvaja zakona *„bez da pola države ne želi ovakav zakon“*. Izražava potpunu sigurnost da će se ovakvim propisom ubiti zaposlenost. Naglašava da je on čovjek koji radi za duhansku industriju, ali legitimno, prodaje duhanske proizvode, koji su legalni. Janjetović ukazuje na to da treba sagledati koliko je ljudi uključeno u procese prodaje, koliko se budžeta kućnih time izdržava i koliko ljudi živi od toga. Vezano za iznesene navode, upućujemo na očitovanje Federalnog ministarstva zdravstva na pismeni akt Agencije Toolbox Sarajevo (naprijed) i pojedinačne primjedbe obrađene u Tabeli, **Prilog 3**.

Amir Hadžić, predsjednik Udruženja/Udruge hotilijera i distributera BiH, **Senad Džanić** iz Zenice, u ime Udruženja poslodavaca Grada Zenice i **Igor Martinović**, iz firme Boreas koja se bavi distribucijom duhanskih proizvoda, iznijeli su komentare koji su više usmjereni na pojedinačne norme zakona, stoga su isti prikazani u Tabeli, **Prilog 3**, koja čini dio Obrazloženja zakona.

Mirza Kršo, Ekonomski fakultet, Ekonomski institut Sarajevo, napominje da je na raspravi u svoje lično ime, ne u ime Fakulteta. Napominje da je teško shvatiti tok rasprave obzirom da su argumenti, koji su izneseni, u najbolju ruku *„anegdotalni, lišeni gotovo bilo kakvog znanstvenog značenja“*. Zbog toga želi istaći par stvari. Pušenje nije javno dobro, javno zdravstvo ili javno zdravlje, pušenje je nasuprot tome i pušenje je eksternalija. Ne smije se zaboraviti da govorimo o prvom uzroku smrtnosti prema posljednjim podacima Zavoda. Druga stvar, apsolutna većina cjelokupne naučne i stručne literature dostupne u Americi i Evropi, govore u prilog tome. Norveška je zemlja, koja ima možda i najduže iskustvo u praćenju efekata u ugostiteljstvu i uslužnim djelatnostima, a oni apsolutno stoje na stanovištu da potpune zabrane pušenja nisu donijele nikakve negativne dugoročne rezultate i efekte za tu industriju. To se odnosi i na zemlje koje nisu Skandinavija. Treba govoriti i o Bugarskoj, koja ima jedan od najrestriktivnijih zakona itd. Na tom stajalištu i Evropska komisija je ovaj argument, koji je industrija ugostiteljstva ponudila na svim

raspravama u svim spomenutim zemljama, odbacila. Kršo vjeruje da će to biti ishod i našeg puta za donošenje ovog zakona i njegove implementacije. Aspekt o javnim prihodima je često spominjan i u tom kontekstu treba znati da svi argumenti idu ka zabrani pušenja u zatvorenim objektima i većini onoga što donosi novi zakon. Na kraju je istakao da je provodivost zakona možda i njegov ključni element da bismo mogli da ocijenimo njegovu uspješnost. Važno je da se ne ponove greške koje su ustanovljene u primjerima spomenutih zemalja gdje su bila definirana određena izuzeća, pa se pokazalo da su to kvazirješenja, koja umanjuju mogućnost provođenja zakona, odnosno teže je provesti ovakve zakone. Slijedom tih iskustava, Kršo cijeni da, sa ciljem njegove provodivosti, Zakon treba biti donesen tako da nastupa jedinstveno za sve objekte, sve prostore pobrojane u zakonu; to je podjednako važno kao i rješenja koja, u tehničkom smislu, reguliraju ova pitanja.

Sami Tanović iz Mostara, vlasnik Hotela i restorana Kriva ćuprija u Mostaru, obratio se prisutnima svojim primjerom, jer je u hotel i restoran uveo sam zabranu pušenja od 01.02.2017. godine. Naglašava da nikome ne želi da tvrdi da li će biti bolje ili gore, ali želi da bude jedan primjer hotelijerima i ugostiteljima koji žele da idu ovim putem. Naglašava da „gubici nisu abnormalni; gubici su od 1,8 do 2,6% gostiju“. Do ovih gubitaka je došlo tako što su gosti otišli u drugi objekat, tamo gdje se puši. Dobitak je, međutim, manji troškovnik firme - putem pepeljara, putem čišćenja prostorija i sl. Pušenje je zabranjeno i u sobama i u svim hodnicima i u restoranu objekta Kriva ćuprija. Naveo je kako se odlučio na ovaj korak nakon niza žalbi gostiju iz evropskih zemalja, te je donio odluku o zabrani pušenja. Na kraju je poručio hotelijerima i ugostiteljima da zabrana pušenja u hotelima i ugostiteljskim objektima te hotele i objekte neće odvesti na loš put.

Predstavnica lanca maloprodajnih objekata Duhanpromet i Riva d.o.o. ukazuje ne štete koje može prouzrokovati zabrana izlaganja duhanskih proizvoda. S tim u vezi, upućujemo na Tabelu, **Prilog 3.** gdje je komentar inkorporiran.

Haris Jerlagić, zaposlenik Firme Boreas, koja se bavi distribucijom duhanskih proizvoda, ističe da se novim Zakonom predviđa različit izgled paklica u Federaciji BiH i Republici Srpskoj. Također, obrađivač zakona upućuje na sadržaj Tabele, **Prilog 3.** jer se radi o komentaru na pojedinačnu normu Zakona.

Vladimir Kornijenko, ugostitelj, nepušač, iznosi kako ga cijelo vrijeme iritira što se pokazuju podaci za Australiju, skandinavske zemlje i sl. Aktivisti za zdravlje nepušača atakuju na pušače, a dišemo zagađeni vazduh atmosferski. Novac od akciza ide u Budžet milijarda KM ide u Budžet Federacije BiH, odnosno Republike Srpske. Postavlja pitanje koliko je zdravstvo dobilo od toga, koliko je usmjereno na prevenciju. Posebno napominje da se grozi kako zakon dozvoljava da roditelji sa malom djecom puše u svom stanu, i direktno od malih nogu truju djete, a onda se diže velika buka zbog toga hoće li neki odrastao čovjek otići u ugostiteljski objekat gdje se puši ili ne puši, a što je njegov izbor. Kornijenko naglašava da je potrebno shvatiti da smo zemlja koja živi od ugostiteljstva, ne živimo od industrije, nemamo bruto nacionalni dohodak pet hiljada eura nego imamo 500 eura po čovjeku, nama puno ljudi odlazi, sve to treba imati u vidu. Na kraju ističe i da je važno osigurati provodivost zakona. Ministarstvo upućuje na ranije iznesene stavove u pogledu zabrane pušenja u zatvorenim javnim prostorima i uticaju na ugostiteljstvo.

Sandra Kasumović, Japan Tobacco International, ističe da i ovdje, kao i na kantonalnoj raspravi u Sarajevu, želi da izrazi komplimente za organiziranje javne rasprave u ovakvom forumu, vrlo transparentnom, stava je da su sve interesne grupe dobile priliku da kažu šta misle o ovom zakonu. Također, izražava uvjerenje da je ova javna rasprava zaista napravljena sa namjerom, ne da se ispuni forma nego da se zaista čuju dobra rješenja kako bismo dobili zakon, koji je po mjeri BiH. Skrenula je pažnju na pojedinačne odredbe člana

13., stav (9) člana 2., te ukazala na potrebu da se postave razumni rokovi za prilagodbu po zakonu, nakon stupanja na snagu. U vezi s tim odredbama, ponovljeni su komentari koje je Japan Tobacco dostavio u pismenoj formi, a koji su detaljno prikazani u Tabeli (**Prilog 3.**).

Anera Junuzović, Udruženje nargila barova, otvara pitanje da li postoji svijest o tome da Deklaracija o ljudskim pravima štiti i pravo na rad. Ističe da, ako se Zakon prihvati u ovom obliku, apsolutno se poništava to pravo nargila barovima, jer zabranom nargile se zabranjuje i rad nargila barovima, a zna se koliki to ima uticaj na Budžet. Također, navodi da je laž da je nargila zabranjena u zemljama Evrope, što se može dokumentovati zakonima, te fotografijama u realnom vremenu iz različitih zemalja Evropske unije. Pita se zašto da budemo jedina zemlja u kojoj nargila nije dozvoljena pod bilo kakvim uvjetima, bez ikakve alternative. Nargila ne spada u kategoriju duhanskih proizvoda. U sastavu nargile ima 23% duhana, što ne pripada kategoriji duhanskog proizvoda, nego duhanskog derivata, ali čak ni kategoriju duhanskog derivata ovaj Zakon ne prepoznaje, tvrdi Junuzović. Ministarstvo upućuje na ranije iznesene stavove u pogledu regulacije duhana za vodenu lulu, a povodom istih komentara Udruženja dostavljenih u pismenoj formi.

Oleg Čarapina, Vijeće mladih grada Mostara, predsjednik, pozdravlja donošenje Zakona, pogotovo odredbe koje se tiču reklamiranja i pakovanja, promocije duhanskih proizvoda, i zabrane prodaje u blizini škola na 100m. Predlaže da ta udaljenost bude 500m, kao i da se reklame tih proizvoda ne dozvoljavaju. Također, ukazuje na potrebu da se zaštita mladih ispod 18 godina postroži, da se ojača kontrola u školama i objektima u blizini škola, koje prodaju cigarete maljetnim osobama. Vjeruje da će Zakon pomoći mladima, pogotovo onima koji su pasivni pušači, a koji dobivaju uzore u ljudima koji puše. Pozdravlja i svako ulaganje u prevenciju pušenja kod mladih ljudi da ne postanu ni pasivni, ali i ni aktivni pušači. Federalno ministarstvo zdravstva nije prihvatilo prijedlog, jer se mora voditi računa o okruženju u kojima se škole nalaze, posebno kada je riječ o urbanim naseljima i ukupnoj infrastrukturi tih naselja.

Prof. Doder, u ime Udruženja specijalista javnih zdravstvenih disciplina, profesorica u penziji, naglašava kako je cijeli svoj radni vijek posvetila studentima i učenju o posljedicama rizičnog ponašanja. Napominje da je diskusija na javnoj raspravi relativno poštena. Smatra da je Zakon dobar. Zakon donosi jedan značajan iskorak. Svi oni koji se nađu u Parlamentu Federacije BiH treba da daju svoj glas za ovakav Zakon, jer osnovni zadatak svake zemlje danas jeste da unaprijedi zdravlje stanovništva. Prof. Doder je govorila i o prosječnom životnom vijeku naših građana, troškovima oboljevanja, kao i troškovima za cijelu porodicu, gubicima te vrste, koji utiču na radnu sposobnost i sl., a po pitanju bolesti povezanih sa faktorom rizika kakav je duhanski dim. Svaki odrastao čovjek ima pravo da odabere da li da puši, ali sve do onog momenta dok on ne ugrozi zdravlje drugog i zdravlje djece. Duhanski dim izaziva nepovratne posljedice po oštećenje ćelija, nediferenciranih ćelija jednog mladog ljudskog organizma kao što je dijete. Velika snaga koja treba uticati na to da Zakon prođe jesu bivši pušači. Bivši pušači su jedna ogromna snaga ljudi koji su osjetili štetno djelovanje pušenja duhanskog dima. Imamo primjere svih onih, kad su se našli u koronarnoj jedinici intenzivne njege, u teško stanju ili zbog moždanog udara i sl., ili žena koje su dobile karcinom dojke zato što su pušile cigarete ili živjele s onima koji su pušači.

Nedim Muratović, predstavnik Philip Morris-a, jednog od vodećih uvoznika duhanskih proizvoda na teritoriji BiH, osvrnuo se na Okvirnu konvenciju i Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju. Ističe da se od samog početka, kada je Nacrt zakona usvojen, pokušava nametnuti floskula da je ovo obaveza ulaska u Evropsku uniju, da moramo donijeti ovaj Zakon. Pošto su na centralnoj javnoj raspravi bili predstavnici Evropske unije i Svjetske banke Muratović postavlja pitanje da li je to stvarno uvjet ulaska u Evropsku uniju. Također, pita da li je ovakav Zakon proveden u njihovim zemljama, te ako već smatraju da je ovo obaveza po Okvirnoj konvenciji, da li je tako i u njihovoj zemlji. Muratović tvrdi da nije, te

pokazuje dokument s pregledom svih zemalja Evropske unije. Navodi primjer i Belgije gdje je zabrana pušenja definirana preko posebnih prostorija za pušenje. Napominje da Okvirna konvencija koju mi jesmo potpisali 2009., godine, što se tiče zabrane pušenja samo u jednom članu, i to članu 8. definira zaštitu od izloženosti duhanskom dimu, gdje se ostavlja pravo lokalnom zakonodavstvu da odredi kako će se definirati pušenje. U prevodu, tvrdi Muratović: „oni su nam rekli dogovorite se kako ćete zaštititi nepušače“, a predlagač Zakona je izabrao da to bude potpuna zabrana, što znači „nije nam nametnuto“. Isto tako Direktiva iz 2014. godine uopće ne spominje zabranu pušenja, ona govori o nekim drugim stvarima. U nastavku je istakao da svi kiosci u Sarajevu poštuju zabranu prodaje maloljetnim osobama. Što se tiče konkretnih primjedbi, referirao se na član 17. Nacrta zakona, gdje se definira izgled i sadržaj pojedinačnih pakovanja, i to stav 2., gdje se kaže da cigarete moraju biti u obliku kvadra, i sadržavati 20 cigareta. Primjedba je unesena u Tabelu (**Prilog 3.**) u dijelu koji se odnosi na član 17. Također, u pogledu obveznosti primjene Okvirne konvencije o kontroli duhana, te obaveza BiH u kontekstu pridruživanja Evropskoj uniji, Federalno ministarstvo zdravstva upućuje na dio ovog Obrazloženja u kojem su dati detaljni odgovori na ta ista pitanja potaknuta od strane predstavnika duhanske industrije.

Dr. Senada Hadžijusufović, Kantonalna uprava za inspeksijske poslove, 17 godina radi kao inspektor, ukazuje na to da je stari (važeći) zakon na snazi već 19 godina, ali da je skoro neprimjenjiv. Tvrdi da nije istina da nismo imali prelazni period (citat): „*imali smo dobar prelazni period, to je 19 godina*“. Inspekcija je donosila rješenja, pisala prekršajne prijave iks puta, ali je sve to naišlo na veliki otpor, otpor svih subjekata nadzora. Napominje da je veoma mali broj subjekata ispoštovao rješenje nadležne inspekcije, dok je preko 90% njih tražilo rupe u tim rješenjima, rupe u zakonima. Hadžijusufović ističe: „*Rupu u glavi našoj je vrlo teško otkloniti.*“. Smatra da je novi Zakon potpuno ispravan i da treba da zaživi. Navodi i primjere nemogućnosti postupanja po važećem zakonu, te se nadovezuje da taj Zakon nije bio dorečen kao što je ovaj novi. Ističe da je i sama sudjelovala u izradi Nacrta zakona, te nastojala da ukaže na svoja iskustva u radu, kao glavni inspektor. Zdravlje, to mora biti osnovno.

Prof. dr. Aida Ramić-Čatak, Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH, federalni koordinator za kontrolu duhana, osvrnula se na istraživanja na nivou entiteta. Institut za zaštitu zdravlja Republike Srpske, kao i Federalni zavod za javno zdravstvo radi istraživanja, po veoma decidno utvrđenim metodologijama da bi dobili rezultate koji su komparabilni sa metodologijama SZO, UNICEF-a, UNDP-a, Svjetske banke i sl. To su globalno pripremljene metodologije; treba znati da je istraživanje skupo, te da ga nećemo raditi svake godine, nego svakih pet godina. U ovom slučaju, koriste se godine sa posljednjim rezultatima koje imamo; zato je 2012.godina u pitanju; kad bude sljedeće, novo istraživanje na raspolaganju, koristit ćemo te rezultate. Što se tiče mladih i dostupnosti cigareta ponovljeno je da su podaci iz istraživanja Američkog centra za kontrolu i prevenciju oboljenja, koje se ne može dovesti u pitanje, jer ovaj Centar radi sa preko 200 zemalja svijeta po jedinstvenoj istraživačkoj metodologiji i to je dostupno na njihovoj internet stranici. Posljednje takvo istraživanje rađeno je, ne samo u Federaciji BiH, nego u oba entiteta, 2013. godine, na uzorku djece od 12.000 u 150 osnovnih i srednjih škola; 12.000 djece je izjavilo da u 85% slučajeva nesmetano kupuje cigarete na mjestima legalne prodaje, te da ih nikad niko nije upitao za godine. Toliko o provedbi zakona i zašto nama treba zabrana prodaje mladima od 18 godina. Također, djeca su pitana o reklamiranju. Zašto se želi provesti efikasna zabrana reklamiranja i promocije duhanskih proizvoda - zbog zaštite zdravlja budućih generacija koje na svakom mjestu traže način za reklamu (oslikavanje fasada, bilbordi na olimpijskim planinama, dnevna štampa, elektronski mediji). Zaboravlja se spomenuti da imamo i kodeks o reklamiranju koji nas upozorava da je zabranjeno reklamirati nešto što narušava zdravlje mladih, ali veoma često su se čak i djeca koristila u tim reklamnim kampanjama. Cilj, dakle, ovog člana zakona je da se zabrani prodaja

mlađima od 18 godina i da se prestanu koristiti reklamne linije duhanske industrije kako bismo u ovoj zemlji samo odgajali buduće pušače.

Arijana Knežević, iz Udruženja PROI, osvrnula se na diskusiju o gubitku radnih mjesta, ugostiteljima koji će ostati bez biznisa, bez prometa i bez profita. Tvrdi da je tu riječ o prividnoj borbi za nečija radna mjesta i nečiju egzistenciju. Ne smije se zaboraviti činjenica da su radnici, upravo u ugostiteljskom sektoru, neprijavljeni i otvara se pitanje za koje plaće rade i koliko radnih sati. Drugo važno pitanje je to što su upravo oni izloženi duhanskom dimu neprestano i nemaju nikakvu mogućnost izbora. PROI je anketirao ugostiteljske radnike u Sarajevu, i preko 50% onih koji su radili u zadimljenim objektima prijavljivalo je glavobolje, prijavljivalo je probavne smetnje, respiratorne simptome, suženje očiju i kašalj.

Predstavnik Sarajevo Holiday Marketa, ispred privatnog sektora, navodi da oni imaju privremeni ugostiteljski objekat, koji će direktno biti pogođen provođenjem ovog Zakona. Tvrdi da legalno zapošljava 100 ljudi, direktno, a indirektno oko 300 ljudi je zaposleno. Time se puni Budžet, stotine hiljade maraka u direktnim i stotine hiljada maraka u indirektnim porezima. Postavlja pitanje o provodivosti ovog zakona u društvu kakvo je naše. Napominje da će oni koji legalno posluju na kraju ispaštati, a ljudi koji nelegalno posluju će nastaviti to raditi. Ministarstvo upućuje na ranije iznesene stavove u pogledu zabrane pušenja u zatvorenim javnim prostorima, uticaju na ugostiteljstvo, kao i uticaju na ilegalno tržište duhanskih proizvoda.

Damir Habul, iz Tuzle, ističe da je potpuno jasno svima zašto je važna briga o javnom zdravlju, „*niko normalan ko sjedi u ovoj prostoriji ne želi da mu dijete odrasta okružen duhanskim dimom.*“ Nije sporna briga o javnom zdravlju. Osvrnuo se na potrebnu sinergiju u sistemu, odnosno provodivost zakona, jer Ministarstvo zdravstva predlaže, a trgovina, inspekcije i dr. će provoditi, a onda se postavlja pitanje – kako. Ističe, hipotetički, primjer u ugostiteljskom objektu kad čovjek zapali cigaretu, šta treba vlasnik da radi, da se tuče i sl.; planira li se uvesti manji porez za one koji zabrane pušenje. Stava je da bi najbolje prošla opcija ako ljudi imaju pravo da se opredijele, da rade legalno svoj posao, cigarete su legalan proizvod, pa shodno tome neka postoji i mogućnost opredjeljenja da li je objekat za pušače ili za nepušače. Napominje da nije najbitnije samo donijeti zakon, a da o provođenju niko ne razmišlja. Ministarstvo upućuje na ranije iznesene stavove u pogledu zabrane pušenja u zatvorenim javnim prostorima i uticaju na ugostiteljstvo, istaknute naprijed kod sličnih komentara ugostiteljskog sektora.

Marta Legnaioli, predstavnicu Evropske komisije (DG SANTE), zahvaljuje organizatorima skupa, te izražava zadovoljstvo da se moglo čuti toliko komentara na Nacrt zakona. Napominje da je ovo proces koji je započeo u EU, i ne samo u EU nego na međunarodnom nivou općenito, i traje puno godina. Interesantno je da kada su takvi procesi započinjali u EU, odnosno na međunarodnom nivou, obično bi se čule pritužbe i prigovori, problemi i poteškoće koje smo i ovdje na centralnoj javnoj raspravi čuli. Međutim, zemlje članice EU, koje su usvojile i u konačnici provele ovakve propise, preživjele su. Navodi primjer Irske, odnosno irskih pabova, koji su danas puni ljudi. Zanimljivo je i da, kada se krene u provođenje politika o zabrani pušenja i donesu propisi koji se odnose na prostore bez dima, jednom kada takve mjere budu usvojene i kada ljudi vide koristi i dobrobit takvih mjera, jednostavno više ne žele ići nazad, ne žele se vraćati na ono prethodno stanje. Zbog toga je i ovaj put na koji se BiH odlučila, sada ustvari jednosmjerni put; jednom kada se krene njime nema povratka. G-đa Legnaioli se osvrnula i na još neka pitanja koja su otvorena tokom rasprave. Jedno od tih pitanja odnosilo se na obavezu Federacije BiH da donese jedan ovakav propis. Zna se da je BiH ušla u odnose sa EU, potpisom Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju EU. I zaista jeste tim Sporazumom predviđeno da BiH, naravno i Federacija BiH u sklopu nje, korak po korak čini da bi bila bliže EU, odnosno potrebno je da uskladi svoje zakonodavstvo sa pravnom stečevinom EU.

Ističe da Nacrt zakona, u ovom obliku, ide u tom pravcu; njegovim donošenjem Federacija BiH bi se kretala u pravcu usklađivanja sa pravnom stečevinom EU u ovoj oblasti. Također, izneseno je i pitanje koje se odnosilo na rokove za provedbu propisa, spomenuta je i Direktiva. Legnaioli je istakla da su direktive obavezujuće samo za zemlje članice EU, međutim što se tiče njihovog transponovanja u domaća zakonodavstva, do tih domaćih zakonodavstava je da odredbe o rokovima prilagodi, tj. propiše u svojim domaćim zakonima. Važno je istaći da je Direktiva, o kojoj je bilo govora, u osnovi usmjerena na inicijaciju pušenja, tj. smanjenje počinjanja pušenja među mladim ljudima. Veliki broj odredbi Direktive, ustvari, ima za cilj sagledavanje načina i uvođenje načina za sprječavanje mladih ljudi da uopće, ikada, počnu pušiti. Ovo iz razloga što su istraživanja dokazala da oko polovine svih pušača počinje pušiti prije navršenih 18 godina. Stoga je jako važno sagledati taj aspekt Direktive, i vidjeti kako se može spriječiti mlade ljude da uopće počnu pušiti. To je ključni, ključni dio Direktive. Cijeni da je Nacrt zakona zaista uzeo u obzir upravo te odredbe Direktive, uvrštene su i dobro obrađene u tom dijelu, u svjetlu obaveza po Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju EU. Naglašava da *„sigurno više niko u ovoj prostoriji ne može pobiti činjenicu koliko je duhan štetan za zdravlje, jer jednostavno svi su saglasni, struka je saglasna o tome“*. Konzumiranje duhanskih proizvoda najveći je rizik za zdravlje koji se može izbjeći. Pri tome, mora se potcrtati upravo to – da se taj rizik može izbjeći. Predstavnici Vlade zauzeli su takav stav tražeći kako se može izbjeći taj zdravstveni rizik i spriječiti mlade ljude da ustvari ikada počnu pušiti. Na kraju napominje da se stvari mijenjaju, sve evoluiraju, tržište evoluiraju, ali se ne smije zaboraviti zašto je važan zakon, odnosno taj glavni aspekt, a to je zdravlje i sprječavanje svih posljedica koje se mogu povezati sa rizicima za zdravlje.

Edvard Kapetanović, predsjednik Upravnog odbora Udruženja hotelijera i restoratera BiH, ističe svoj generalni dojam da se kroz Nacrt zakona borimo za osnovna ljudska prava i slobode, ali samo pušača. Ako u Federaciji BiH ima 44% odraslog stanovništva, punoljetnog koji su pušači, šta je onda sa njihovim pravima? Njihovo pravo na opredjeljenje se ukida. Koliko god se želi zaštititi nepušače, mora se voditi računa i o pušačima, nisu oni ljudi drugoga reda. Stava je da se ublažavanjem Zakona, odnosno određenim iznimkama, neće umanjiti korist niti krajnji efekt Zakona, ali jednom kad uništimo egzistencijalnu osnovu bilo kojeg pojedinca – posao, to se više nikada neće vratiti. Ministarstvo upućuje na ranije iznesene stavove u pogledu zabrane pušenja u zatvorenim javnim prostorima i uticaju na ugostiteljstvo, istaknute naprijed kod sličnih komentara ugostiteljskog sektora.

Ahmed Puškić, ugostitelj, izražava žaljenje što niko ne razumije ugostitelje. Garantira da će se 100% prepoloviti posao ugostitelja, a radnici će morati biti otpušteni. Zbog toga se ugostitelji moraju čuti. *„Država propada, mladi odlaze, donosite ovakve zakone, ograničavate naša prava.“* Ističe primjer Hrvatske, gdje je ovakav zakon bio donesen, pa su ugostitelji propali, i vratili su raniji zakon. Nacrt zakona mora biti tolerantniji. Postavlja i pitanje da li je nargila zabanjena u EU. Ministarstvo upućuje na ranije iznesene stavove u pogledu zabrane pušenja u zatvorenim javnim prostorima i uticaju na ugostiteljstvo, istaknute naprijed kod sličnih komentara ugostiteljskog sektora.

Marta Legnaioli, predstavnica Evropske komisije, naglašava da Direktiva ne uvodi zabranu niti jednog proizvoda, osim oralnog duhana (ono što se zove „snuz“). Direktiva regulira, uređuje proizvode, pojedine proizvode i njihovu prezentaciju, to je njen cilj.

Kemal Isanović, predsjednik Obrtničke komore Sarajevo, a na centralnoj javnoj raspravi govori i u ime Federalne obrtničke komore koja zastupa 50 hiljada obrtnika, postavlja pitanje zašto nije više sektora uključeno u donošenje zakona, svako najbolje zna svoju problematiku. Tvrdi da se zakon donosi samoinicijativno. Predlaže da se zakonom predvidi mogućnost da se razdvoje djelatnosti, tačno tamo gdje su kancelarije gdje duhan smeta svima, tu i treba zabraniti. Jasno je koliko je duhan opasan za djecu, ali postavlja pitanje

doktorima šta sa tom ovisnošću, pušenje je bolest ovisnosti, kako je moguće donijeti odluku o zakonu ako to stvara nervozu kod ljudi agresivnost i pad koncentracije na poslu i sl. jer mu je odjednom zabranjeno da puši. Što se tiče uključenosti sektora u izradu zakona, Federalno ministarstvo zdravstva napominje da su svi relevantni sektori u Vladi Federacije BiH bili uključeni u proces izrade Nacrta zakona. Također, zakon je putem internet stranice Ministarstva i direktnim slanjem na adrese bio dostupan javnosti i svim zainteresiranim stranama za komentiranje, prijedloge i sugestije, i to veoma dugo (više od godinu dana). Proces je bio krajnje transparentan. Što se tiče zabrane pušenja u zatvorenim javnim prostorima Ministarstvo upućuje na ranije iznesene stavove s tim u vezi.

Stela Stoisavljević, konsultantica Svjetske banke u okviru Projekta smanjenja faktora rizika za zdravlje, koji podržava Vlada Švicarske, ističe da je učestvovala u izradi zakona putem Radne grupe koja je bila multisektorska. Napominje da su u izradu Nacrta zakona bili uključeni predstavnici ostalih ministarstava iz Vlade Federacije BiH, tako da to nije Zakon samo Federalnog ministarstva zdravstva, već i ostalih ministarstava, to je jako važno naglasiti. Stoisavljević navodi da radi u oblasti kontrole duhana od 2006. godine, prije nego što je razmatrana mogućnost ovih naprednih mjera kontrole duhana; bavi se istraživanjima, te ukazuje na brojne dokaze koji govore u korist mjera koje su predviđene Nacrtom zakona Federacije BiH. Takva mjera je i zabrana pušenja na javnim mjestima. Cijeni da treba svi da razmislimo o koristima i o posljedicama koje će ovaj Zakon donijeti, jer je sigurno da će imati i jedno i drugo. Kada se govori o koristima treba vidjeti kolike su to zdravstvene koristi za jednu siromašnu BiH u kojoj imamo 44% pušača, od kojih se najveći dio nalazi u socijalno najugroženijim kategorijama. Nadalje, zabrana pušenja na javnim mjestima dokazano dovodi do smanjenja učestalosti pušenja i do smanjenja broja novih pušača što sve u prilog zaštiti zdravlja građana. Upozorava da se svi možemo upoznati sa podacima iz drugih zemalja, gdje možemo naći podatke da je u svim zemljama, u kojima je uvedena potpuna zabrana pušenja na javnim mjestima, došlo samo kratkoročno do negativnih efekata, a dugoročno, apsolutno nije bilo negativnih posljedica. Ukazala je da ne možemo selektivno - da se jednom poredimo, a drugi put ne poredimo sa onim što nam odgovora ili nam ne odgovora.

Maja Spasojević, u ime BTL marketing agencije, postavlja pitanje zar potrošač u BiH nema pravo na informaciju o proizvodu, tj. na samu reklamu - zato što je duhan koji se koristi legalan. Pita zašto se država ne bi odrekla akciza i PDV umjesto da ugrožava poslovanje i da li će država nadomjestiti izgubljeni posao ili slično svima onima koji gube donošenjem ovakvog zakona. Federalno ministarstvo zdravstva upućuje na odredbu člana 13. Okvirne konvencije o kontroli duhana kojim je utvrđeno da se sveobuhvatnom zabranom oglašavanja, promoviranja i sponzorstva smanjuje potrošnja duhanskih proizvoda. U stavu 4. istoga člana Okvirne konvencije istaknuto je da, kao minimum, a u skladu sa svojim ustavom ili ustavnim načelima, svaka potpisnica: zabranjuje sve oblike oglašavanja, promoviranja i sponzorstva duhana kojima se promovira neki duhanski proizvod bilo kojim sredstvima koja su lažna, navode na pogrešne zaključke ili su obmanjujuća ili će vjerovatno ostaviti pogrešan utisak o njegovim karakteristikama, zdravstvenim efektima, rizicima ili emisijama. Propisani su i drugi zahtjevi u pogledu oglašavanja i promoviranja. Navedeno ni na koji način ne utiče na činjenicu da su duhanski proizvodi legalno prisutni na tržištu. Ponovo treba istaći da je intencija Zakona da se izbjegne visoki zdravstveni rizik od konzumiranja duhana i duhanskih proizvoda, te da se spriječe mladi ljudi da počnu pušiti. Zdravlje i sprječavanje svih posljedica koje se mogu povezati sa rizicima za zdravlje u osnovi su ovog Zakona.

Frank Chaloupka, profesor ekonomije, Univerzitet Illinois u Čikagu, koji 30 godina istražuje ekonomske efekte korištenje duhana, obratio se prisutnima. Skrenuo je pažnju da je početkom ove godine bio jedan od vodećih urednika i autora rada koji je objavljen od strane Američkog nacionalnog instituta za karcinom u saradnji sa Svjetskom zdravstvenom

organizacijim, gdje se govori upravo o tim efektima korištenja duhana, ali i efektima kontrole i ograničavanja upotrebe duhana. Naglašava da sve bojazni koje su iznesene tokom diskusije jesu bojazni koje imamo priliku čuti na svakom mjestu, u svakoj zemlji, gdje se nastojalo uvesti ovakve politike. Navodi primjer vlasnika kafića u Turskoj i kafića u Francuskoj, u Irskoj, koji su također isticali te svoje bojazni, brige i strahove da će ostati bez posla, bez prometa, ali je praksa pokazala da jednom kad se uvedu ovakve politike, to ima izuzetne pozitivne efekte. Moraju se sagledati stvarni podaci, šta se stvarno desilo u tim zemljama, a ne šta su ljudi pretpostavljali da će se desiti u smislu uticaja na povećanje nezaposlenosti, pad prihoda i sl. – kad se to sagleda nalazimo da je stvarnost puno drugačija. Šta se ustvari desi - ljudi koji su nepušači, oni počinju da dolaze kao kupci, kao mušterije na takva mjesta gdje je zabranjeno pušenje, prostor oslobođen duhanskog dima, a s druge strane sami pušači se brzo prilagode tome, štaviše, počne im se sviđati takav prostor. Ankete koje su provedene u zemljama u kojima se takve politike i propisi implementiraju pokazuju da sada i sami pušači podržavaju takve politike i propise. Slične strahove pokazuju i ljudi koje rade na maloprodajnim mjestima; oni se pribojavaju da će izgubiti poslove, da neće više imati prometa zbog donošenja ovakvih politika. Međutim, profesor ponovo naglašava - kad pogledamo stvarni uticaj, šta se zaista u stvarnosti desilo, uglavnom to znači da je utvrđeno da uopće nije bilo negativnog uticaja, odnosno došlo je do pozitivnog uticaja jer je poslovanje poboljšano, promet je povećan usljed ovakvih politika. Ističe da su istraživali različita iskustva zemalja širom svijeta i vidjeli da zaista nema negativnih posljedica. Potcrtava da dokazi iz različitih zemalja širom svijeta pokazuju da *„kontrola duhana nema negativni uticaj na poslovanje, nema negativni uticaj na broj radnih mjesta, svi ti dokazi ukazuju na to da je kontrola duhana dobra za ekonomiju, da ima pozitivne uticaje na ekonomiju“*. Profesor se osvrnuo i na diskusije koje su se odnosile na to da li je zakon provodiv ili nije, da dokazi upućuju na to da se ovakvi zakoni mogu veoma djelotvorno i veoma lako provesti zato što se pušači prilagode i oni počnu jednostavno poštivati ovakve zakone. Sistemi praćenja vrlo lako su implementirani u mnoštvu zemalja, te ukazuje na primjere Brazila, Kenije, Turske. Što se tiče zabrana koje se odnose na reklamiranje proizvoda od duhana i na njihovo isticanje na mjestima prodaje profesor upozorava da takve politike trebaju biti sveobuhvatne, a da praksa pokazuje da je upravo zabrana izlaganja duhanskih proizvoda u potpunosti najdjelotvornija mjera u smanjenju pušenja i sprječavanju mladih ljudi da ikada počnu pušiti. Istovremeno, ova mjera isto tako nema nikakve negativne uticaje na ekonomiju, već suprotno, ima pozitivne učinke. Za kraj, profesor naglašava da je suština da upotreba duhana nameće i stvara ogromne troškove po ekonomije zemalja širom svijeta, uključujući i BiH, a da je ustvari kontrola duhana dobra stvar i dobra je za ekonomiju.

Napominjemo da je sačinjena Izjava o usklađenosti Nacrta zakona sa propisima Evropske unije, a koja se upućuje Uredu Vlade Federacije Bosne i Hercegovine za zakonodavstvo i usklađenost sa propisima Evropske unije na mišljenje. Po dobijanju mišljenja Ureda, ista će, zajedno sa uporednim prikazima biti objavljena na web stranici Federalnog ministarstva zdravstva.